

Representació televisiva i percepció adolescent de les sèries dirigides als joves. Estudi de la sèrie “Física o Química”

Mª José Masanet Jordà

Tutor: Joan Ferrés

Curs 2008/09

**Treballs de recerca dels programes de postgrau del
Departament de Comunicació**

Departament de Comunicació

Universitat Pompeu Fabra

Representació televisiva i percepció adolescent de les sèries dirigides als joves

Estudi de la sèrie “Física o Química”

Màster Comunicació Social UPF

Departament de Comunicació

M^aJosé Masanet Jordà

Tutor: Dr. Joan Ferrés

Universitat Pompeu Fabra

Juliol del 2009

RESUM:

El projecte de recerca present pretén plantejar les bases contextuals i metodològiques adients per realitzar una investigació.

S'analitza la relació entre la representació televisiva que fan les sèries dirigides als joves i l'apropiació que en fan els adolescents d'aquests missatges. La sèrie objecte d'estudi és *Física o Química*.

Es parteix d'un enfocament pluridisciplinar: combinació d'anàlisi qualitatiu i quantitatiu. Així mateix, la recerca utilitza dues bases d'anàlisi: anàlisi de continguts i anàlisi de recepció.

PARAULES CLAU:

Sèries juvenils

Adolescència

Televisió

Socialització

Física o Química

No sé si es que yo soy demasiado romántica. O si estoy demasiado influenciada por las escenas de amor de las películas... – dijo Sara, y se movió en la silla, inclinándose para ponerse mantequilla al pan.

Lavinia sonrió

El amor de las películas es pura ilusión – le dijo – En realidad debe ser fatal. Te imaginás: ¡Bajo reflectores, cámaras, y con la posibilidad de un “corten” en cualquier momento!

Amenazas perenne de coitus interruptus si no hacés las cosas adecuadamente, a juicio del director.

Gioconda Belli, La mujer habitada.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ

2. L'OBJECTE D'ESTUDI

3. JUSTIFICACIÓ I EMMARCAMENT DE LA RECERCA

4. OBJECTIUS I HIPÒTESI

5. METODOLOGIA DE LA RECERCA

5.1. L'anàlisi del contingut de la sèrie *Física o Química*

5.2. L'anàlisi de recepció

5.3. L'elecció de la mostra

6. L'ADOLESCÈNCIA

6.1. Cap a la maduresa

6.1.1. La pubertat: les transformacions físiques

6.1.2. Un altra manera de pensar: les transformacions intel·lectuals

6.1.3. La concepció pròpia del individu

6.2. La socialització de l'adolescent

6.2.1. La Família

6.2.2. El grup de iguals: els amics

6.2.3. Els mitjans de comunicació

7. LA SOCIALITZACIÓ DEL TELEVISOR

7.1. El televisor i la seva dimensió socialitzadora

8. LA DIMENSIÓ EMPÍRICA: FÍSICA O QUÍMICA

8.1. Personatges de la sèrie

8.1.1. Personatges adolescents

8.1.2. Personatges adults

8.2. Els conflictes principals de *Física o Química*

8.3. El context social

8.4. L'entorn físic: els escenaris

9. FI D'ETAPA

10. BIBLIOGRAFIA

INTRODUCCIÓ

Observant la realitat social i audiovisual que ens envolta, veiem que els mitjans de comunicació i les noves tecnologies gaudeixen d'un lloc molt important en les nostres vides. En aquest context, el televisor és el mitjà hegemònic per excel·lència. Si s'observen les dades d'audiència de Fundacc¹ i AIMC², veiem com a pesar dels grans canvis tecnològics que s'han donat en les últimes dècades, el televisor continua sent el mitjà més sol·licitat per la població. Per tant, és obvi el seu poder socialitzador.

Davant d'aquesta realitat, són molts els estudiosos que han dedicat el seu temps a l'investigació dels continguts i dels efectes que els productes audiovisuals produeixen sobre la societat, ja que juguen un paper molt important com a mediadors entre l'esfera pública i la privada.

“La televisión es objeto de discusión permanente. Lo es entre los espectadores, abocados a un debate sobre una programación que satisface sus demandas de forma muy parcial. Lo es también como problema público porque, según la opinión pública mayoritaria, es un medio de comunicación que deja mucho que desear en la satisfacción de las necesidades sociales.” (Castañares 2006: 13)

Una de les seves característiques principals, que interessa als investigadors, és l'omnipresència que fa que els mitjans arriben a tots els sectors de la població. Per tant, és important l'efecte que poden produir sobre els receptors més vulnerables, els infants i els joves, ja que aquests es veuen influenciats pels mitjans en la recerca personal de la identitat.

Wikipedia defineix l'adolescència com “el continuo de la existencia del joven, en donde se realiza la transición entre el infante o niño de edad escolar y el adulto. Esta transición de cuerpo y mente, proviene no solamente de sí mismo, sino que se conjuga con su entorno, el cual es trascendental para que los grandes cambios fisiológicos que se produce en el individuo lo hagan llegar a la edad adulta. La adolescencia es un fenómeno biológico, cultural y social, por lo tanto sus límites no se

¹ Fundacc és la Fundació de la Comunicació i la Cultura.
Fundacc (en línia): Resum any natural 2007, publicat el 4 d'Abril del 2008. Baròmetre de la comunicació i la cultura. Estudi realitzat a Catalunya, País Valencià i Illes Balears:
http://www.fundacc.org/docroot/fundacc/pdf/resum_public_la_onada08_barometre_cat.pdf. (02/07/2009)
Les dades d'audiència dels mitjans de comunicació són: Televisió 88,4% / Revistes 57,6% / Exterior 55,9% / Ràdio 55,1% / Diaris 43,8% / Cinema 34,9% / Internet 30,7%.

² AIMC és “la Asociación para la investigación de medios de comunicación.
AIMC (en línia): Resumen General (EGM). Abril de 2008 a Marzo de 2009. Estudio realizado a España:
<http://www.aimc.es/aimc.php> (02/07/2009)
Les dades d'audiència dels mitjans de comunicació de l'AIMC són: Televisió 88,5% / Ràdio 54,4% / Revistes 52,9% / Exterior 52,1% / Diaris 41,6% / Internet 31,7% / Suplements 21,4% / Cinema 4%.

asocian solament a característiques físiques”³. La definició de wikipedia posa de manifest la importància de l'entorn pels més joves i la nostra societat es caracteritza per la gran quantitat de temps que aquests dediquen als mitjans.

Així mateix, és importantíssim l'estudi dels adolescents perquè són els futurs membres de la societat, el seu desenvolupament és clau perquè ells són el que serà la nostra societat. L'adolescència és una etapa de la vida dels joves molt delicada, on han de trobar-se a ells mateix, és el temps de la recerca del “jo”. La família, els amics, l'escola i els mitjans de comunicació són els principals punts de suport de l'adolescent i per aquest motiu, és important l'estudi de tots i cadascun. El treball present se centra principalment en els mitjans de comunicació i, més concretament, en el televisor, perquè és el mitjà hegemònic per excel·lència. No obstant això, és essencial conèixer la realitat que envolta els joves i els mitjans per comprendre com ha arribat el televisor a configurar-se com un element socialitzador bàsic pels adolescents.

Si observem la societat que ens envolta, veiem com la individualitat s'ha instaurat en les nostres vides i això ha determinat la realitat dels joves que ara veuen com en certa mesura el televisor ha reemplaçat el temps que haurien d'ocupar amb la família. Les estructures socials han canviat. Un dels factors decisius per entendre el paper que ha adquirit el televisor en el món dels adolescents és el fet que estem passant d'una societat composta per famílies a una altra integrada per individus. En la nostra societat la família ha deixat de ser la cèl·lula bàsica; ara ho són els individus.

En la industrialització, la família desenvolupava essencialment funcions polítiques i econòmiques. Justament a través de la seva mediació, els membres de l'allar formaven part de la societat més àmplia i s'integraven en ella. La vida en solitari era excepcional i difícilment concebible. Això propiciava una societat basada en uns rols a seguir pels individus (per exemple, la dona era educada per ser mare i ama de casa).

Avui en dia, la divisió del treball és externa a la família i, per tant, qualsevol vestigi de desigualtat adscrita dins la família deixa de tenir sentit. La dependència d'una unitat familiar ja no és un requisit vital essencial per la nostra existència. A açò ha contribuït en gran mesura el fet que els membres de la nostra societat siguin ciutadans d'un Estat i agents que operen en mercats, més que integrants d'una família.

³ Wikipedia és la enciclopèdia lliure que es pot trobar en Internet. Wikipedia (en línia) Adolescente: <http://es.wikipedia.org/wiki/Adolescente> (02/07/2009)

Aquest canvi estructural de l'esser humà cap a la individualitat, juntament amb la societat del risc, són dos dels factors decisius que provoquen que l'individu se senti sol davant la societat i cerqui en la tecnologia les seves fonts de socialització. “Existeix un vincle entre la naturalesa de l'adolescència i el grau de complexitat de la societat: com més complexa és la societat més prolongada i conflictiva és l'adolescència” (Guillemot i Laxenaire, 1994).

Penso que això demostra la importància del fet que aquest treball de recerca tracti de manera contextual i teòrica aquells temes que envolten l'objecte d'estudi, el món adolescent, els àmbits socialitzadors, els canvis estructurals de la societat, que han estat causa o conseqüència d'aquesta nova realitat que envolta els joves i que és imprescindible que sigui estudiada. Per tant, d'una manera indirecta, però essencial, aquest treball també fa referència als factors sociològics que envolten els individus i que s'han de tenir en compte per fer un estudi sobre, en aquest cas, les sèries dirigides als joves que trobem en la programació televisiva. No obstant això, el punt principal del projecte de recerca són els adolescents i el televisor, però per poder entendre la seva essència, hem d'entendre allò que els envolta.

Mònica Figueras, en la seva tesi doctoral, *Prensa juvenil femenina i identitat corporal*, cita a Gil Calvo per parla de la importància del context de l'adolescent i els canvis que s'han donat. “Els mitjans de comunicació estan en constant relació amb la família, amb el grup d'iguals i amb els processos cognitius individuals. Avui en dia la realitat de la joventut és molt més complexa que temps enrere i, per tant, és impossible parlar de causes d'un determinat comportament o d'efectes directes. S'ha d'analitzar la realitat des d'una perspectiva global i dinàmica perquè tot està interrelacionat i en constant transformació. Amb la multiplicació de dimensions socialitzadores, especialment en el temps d'oci (mitjans de comunicació i indústria de consum), el jo té molts espais on triar significats. A més, la identitat avui mai es tanca; l'adolescència i la joventut ja no tenen l'exclusivitat de la seva configuració i, per això, cal parlar “d'educació contínua” de la identitat durant tota la vida, en el sentit d'aprendre nous comportaments adaptatius per poder anar canviant “sobre la marxa” (Figueras 2005: 12)⁴

Passant a parlar una mica més d'allò que ens ocupa principalment en la recerca, la televisió ha adquirit un paper molt important en la socialització dels adolescents. Això no vol dir que ara sigui més important que abans l'estudi, però segueix sent imprescindible la investigació en aquest àmbit. Des d'abans de l'aparició del televisor en les nostres vides fins ara, han estat nombrosos els teòrics i

⁴ Figueras, Mònica. (en línia): Tesi doctoral. *Prensa juvenil femenina i identitat corporal*. Barcelona maig 2005: <http://www.tesisenxarxa.net/> (01/07/2009)

estudiosos que han tractat de descobrir l'essència dels mitjans de comunicació i els seus efectes. Harold D. Lasswell, Paul F. Lazarsfeld, Herbert Blumer, Theodor W. Adorno, Elihu Katz, Jay Blumer, Neil Postman, Marshal McLuhan, J.I. Aguaded, Víctor Sampedro i molts més autors han dedicat el seu temps a l'estudi d'aquesta tecnologia que ha arribat a formar part de la nostra vida d'una manera quasi imperceptible.

Quan van aparèixer els mitjans de comunicació de masses, molts pocs imaginaven que arribarien a adquirir dimensions socials tan importants. Han acabat configurant-se com a eines clau de la majoria de les civilitzacions. Són nombrosos els estudis que demostren com han anat adquirint poder entre els individus i com han estat utilitzats al llarg de la història per distints fins. Hitler (amb Goebels com a cap de comunicació), Ceaucescu, Bill Clinton, Kennedy... són alguns dels líders polítics que han utilitzat millor els mitjans per arribar a la societat i, per tant, al poder. Més recent i molt significatiu va ser l'intent de Colp d'Estat a la Revolució Bolivariana de Veneçuela per part de les elits del país a través dels mitjans de comunicació privats.⁵

Des de les dictadures més feixistes fins a les revolucions més comunistes, tots eren conscients dels poders dels mitjans i els utilitzaven en base als seus interessos. Els nous dirigents polítics saben com poden actuar els mitjans en la població i utilitzen estratègies per aconseguir els seus fins. Els polítics acaben convertint-se en un producte més que ha de ser venut a la societat. Lipovestsky, fa referència al paper determinant que juguen els mitjans en l'àmbit de la política. “Fue precisamente a partir de los años 50, con el asentamineto de la televisión como medio de comunicación hegemónico, cuando comenzó a desarrollarse en Estados Unidos una comunicación política cercana a la moderna publicidad: agentes de publicidad y expertos en los media comenzaron a diseñar las campañas electorales, se realizaban spots políticos breves parecidos a los comerciales y se aplicaban los métodos de investigación motivacional en la elaboración de los discursos y en la creación de la imagen de los líderes” (G. Lipovetsky 1990b: 225)

L'estudi de la utilització dels mitjans per part de la política demostra el profund poder que aquests poden tenir sobre els individus. Alerta a la societat de la necessitat d'estudis en aquest àmbit i més concretament, sobre la necessitat de prendre mesures per no ser immunes als seus efectes. J. I. Aguaded cita a Wolton per fer referència a aquesta exposició social al televisor sense prevenció en el seu llibre *televisión y telespectadores*. “La televisión es un <<objeto no pensado>>, sobre el que dificilmente se reflexiona, no sólo en el ámbito familiar y de lo cotidiano, sino en las propias

⁵ Es pot consultar el documental “*The Revolution Will Not Be Televised*” realitzat per dues noies irlandeses, Kim Bartley i Donnacha O'Briain, sobre l'intent de colp d'Estat al govern de Veneçuela l'Abril del 2002.

esferas intelectuales. (Aguaded 2000: 9). Si els adults, normalment, individus formats, amb una ideologia pròpia, una identitat... són tan fàcils de manipular mediàticament, què passa amb els adolescents? Els joves es troben indefensos davant d'uns mitjans que utilitzen unes estratègies profundament complexes i que, a més, s'han convertit en font de socialització per ells.

Des d'aquesta perspectiva, l'estudi de la neurociència ha aportat grans investigacions que descobreixen alguns dels mecanismes que utilitzen els mitjans de comunicació per arribar als espectadors i, per tant, socialitzar. Aquesta disciplina ha posat de manifest la importància de l'inconscient en els processos mentals. És fàcil suposar, doncs, que el receptor no és conscient dels efectes que els continguts audiovisuals estan tenint sobre ell. És un tema molt complex que necessita d'un tractament acurat. Per tant, gaudeix d'un apartat especial en aquest projecte de recerca.

A més de la importància de què gaudeixen els mitjans en la societat, actualment, estan donant-se avanços tecnològics continus que necessiten ser estudiats. “Los medios están cambiando y han cambiado de manera radical. El siglo XX vio convertirse el teléfono, el cine, la radio y la televisión tanto en objeto de consumo masivo, como en herramientas esenciales para la vida cotidiana. Hoy nos enfrentamos con el fantasma de una mayor intensificación de la cultura mediática, a través del crecimiento global de Internet y la promesa (algunos dirán la amenaza) de un mundo interactivo en el que nada ni nadie podrá escapar a un acceso instantáneo”. (Silverstone 2004: 18). Aquest recorregut també ens demostra que actualment la societat està indefensa davant dels efectes dels mitjans. Els adolescents necessiten una educació en aquest àmbit. Les autoritat i les institucions encarregades de l'àmbit de l'educació en la nostra societat no sempre són conscients d'aquesta manca educativa, tot i que, en els últims anys han aparegut algunes temptatives de regulació.⁶ No obstant això, encara queda molt de camí per davant. Des de la Unió Europea, s'ha emfatitzat en la necessitat d'una educació en mitjans pels infants i els adolescents que es veuen desemparats davant dels mecanismes de seducció del televisor i els altres mitjans de comunicació.⁷

Entrant una mica més en matèria, després de la introducció inicial, el projecte de recerca present es centra en les sèries dirigides als joves. Es parteix de l'anàlisi de la representació televisiva dels joves per després analitzar els efectes que aquestes sèries tenen en els adolescents. És curiós el fet que els adolescents, envoltats de noves tecnologies (Internet), segueixin acudint al televisor en moments clau, com ara amb les sèries juvenils. Tot fa pensar que això es dona a causa de la manca d'aquesta

⁶ Referenciades al llibre Blanc: L'educació en l'entorn audiovisual, publicat pel CAC el novembre del 2003.

⁷ Notícia publicada a <http://blogs.escolagavina.com/400colps/?p=504> (06/07/2009)

mena de sèries de ficció en altres mitjans.

En aquest projecte de recerca es pretén utilitzar com a mostra l'anàlisi de la sèrie juvenil *Física o química* que emet Antena 3 els dilluns a la nit. Les dades d'audiència ja són una bona referència per veure l'impacte social que ha tingut la sèrie entre els adolescents.⁸ Diverses informacions parlen de la popularitat de *Física o Química* afirmant que ha aconseguit un gran nombre de seguidors.⁹

D'altra banda, són moltes les crítiques que es troben sobre la sèrie en distints diaris i webs¹⁰. Alguns estudis recents destaquen el dubtós tractament que fa sobre l'adolescència. També es poden trobar alguns articles d'opinió sobre la publicitat encoberta que fa la sèrie de productes com "orange"¹¹. Aquestes queixes evidencien la necessitat d'un estudi l'àmbit dels adolescents i el product placement, però aquest treball no fa referència al tema.

Principalment, la sèrie intenta tractar aquells temes que semblen interessar més als adolescents: el grup d'amics, l'aspecte físic, les drogues, l'alcohol, el sexe, etc. L'opinió pública general està sensibilitzada en certs temes que hi apareixen en el televisor, com els continguts violents o les imatges sexistes però, en canvi, no ho està tan respecte a la representació que es fa en el televisor dels adolescents. Moltes vegades semblen adults independents capaços de prendre qualsevol decisió sobre les seves vides. L'alcohol, el sexe i les drogues són els eixos principals de la seva manera de ser. Sobre aquests temes s'ha escrit molt. Els adolescents són una part important de la nostra societat i els pares, davant la incertesa que els provoca aquesta etapa de la vida dels seus fills, cerquen ajuda en llibres i professionals. Els adults sembla que no se n'adonen de la representació adolescent que fan els mitjans i que els seus propis fills utilitzen per socialitzar-se. Creuen que no és una font de socialització representativa pels seus fills i la majoria de vegades ignoren el que els adolescents miren en el televisor. Aquest fet evidencia la necessitat d'una educació audiovisual en tots els àmbits de la societat i no només en l'adolescent.

⁸ Dades audiència: www.formulatv.com/audiencias (15/06/2009)

⁹ És interessant consultar la notícia publicada en Internet per europa press a <http://www.europapress.es/tv/noticia-erica-desentierra-pasado-alma-fisica-quimica-antena-20090607212827.html> (01/07/2009)

¹⁰ Notícies publicades a distintes a Internet:

Adn. es: Critican tratamiento de la salud mental en una serie de TV sobre adolescentes:

<http://www.adn.es/sociedad/20090701/NWS-1842-TV-Critican-adolescentes-tratamiento-mental.html> (02/02/09)

Diario medico.com: Las series para adolescentes, en el punto de mira:

<http://www.diariomedico.com/2009/07/01/area-profesional/entorno/las-series-para-adolescentes-en-el-punto-de-mira> (02/07/2009)

Abc.es: [La tele contra los padres](#)

<http://www.abc.es/20090628/nacional-sociedad/tele-contra-padres-20090628.html> (02/07/2009)

El País: Las series de adolescentes trivializan las drogas. Bajo un lenguaje transgresor se ocultan roles de género. Pùblicat el 26 de juny.

¹¹ El confidencial.com: Adiós a los cortes publicitarios gracias a la legitimidad de la publicidad encubierta.

http://www.elconfidencial.com/cache/2009/06/20/ocioytelevision_67_emplazamiento_producto.htm (01/07/2009)

Els adults són conscients que l'adolescència és una etapa delicada, però no estant ben assabentats del poder dels mitjans en aquesta fase i per tant, no hi ha tantes queixes com s'haurien d'esperar de la representació dels joves que fan els mitjans de comunicació.

La societat, amb les famílies al capdavant, dona per natural la representació d'unes conductes juvenils que no ho són tant. El jove que utilitza l'alcohol i les drogues per socialitzar-se, amb la màxima aspiració d'aconseguir al noi o la noia dels seus somnis, representen en algunes sèries l'èxit adolescent. El missatge implícit en la ficció pot ser molt perillós per l'adolescent receptor. D'aquí, la importància de l'estudi de les sèries per joves. La societat ha de prendre consciència del que el televisor ofereix als seus fills.

Des de la Comunicació Social, s'ha estudiat el tractament que les sèries per adolescents fan sobre els joves. La preocupació per aquest tema no és nova. Distints teòrics i també estudiants, conscients de la importància de la recerca en aquest àmbit, han realitzat estudis realment interessants sobre la representació i els efectes que poden tenir aquestes sèries sobre els adolescents. Marta Vives, Yolanda Montero, Pilar Medina i Maria Elisa França han realitzat estudis sobre la representació dels adolescents en sèries dirigides als joves i en alguns casos, sobre els efectes que han tingut sobre els adolescents. Són estudis que fan referència tant a l'àmbit català com a l'estatal. Marta Vives va estudiar les sèries catalanes (*Vent del Pla*, *Mar de fons* i *el Cor de la Ciutat*). *Al Salir de clase* va ser l'objecte d'estudi de Yolanda Montero. Pilar Medina va realitzar la seva investigació sobre *Los Serrano*. I, per últim, Maria Elisa França va investigar *Compañeros*.¹² Són estudis molt interessants que demostren la necessitat de la recerca en aquest àmbit. Han trobat el camí, però el viatge no ha acabat. És necessari que continuen les investigacions en aquesta línia.

En aquest treball s'ha volgut afrontar el fenomen des d'una perspectiva pluridisciplinar. Es conjuga la dimensió audiovisual amb la sociològica i es nodreix d'altres disciplines com la psicologia i la pedagogia. En base a això, el present treball analitza, d'es d'una perspectiva àmplia, la relació entre la representació televisiva dels joves que proporciona la sèrie *Física o Química* i la dels

¹² Vives, Marta. La representació dels adolescents en les telenovel·les de producció pròpia de TV3:

<http://www.cac.cat/web/recerca/estudis/llicitat.jsp> (16/06/2009)

Medina, Pilar. Estereotips del món de la parella i la seva representació en les sèries de ficció. Implicacions per a la construcció de la identitat en la pre-adolescent i adolescent. Investigació subvencionada per l'Institut Català de les Dones. Encara no està publicat.

Montero, Yolanda. Televisión, valores y adolescencia. Gedisa Editorial. 2006

França Rocha, Maria elisa: La contribución de las series juveniles de televisión a la formación de la identidad en la adolescencia. Análisis del contenido y de la recepción de la serie "Compañeros" de Antena 3:

<http://www.tesisenxarxa.net/> (29/06/2009)

receptors/es, els adolescents. Es pretén posar en relació els discurs televisiu de la sèrie amb el discurs social, target del receptor. S'introduirà el treball amb la base metodològica i les hipòtesis adients, exposant així el marc d'estudi. A continuació, el projecte de recerca s'estructura en dues parts clarament diferenciades, una teòrica i un altra analítica. La primera part parteix d'una contextualització teòrica, on s'analitza l'adolescència, els mitjans de comunicació i la socialització mitjançant la televisió. La segona part és bàsicament analítica. En una primera fase, s'analitza la sèrie *Física o Química* en si, mitjançant la semiòtica narrativa. Després, en la segona fase, s'analitzen els discursos socials i individuals sobre la representació adolescent o la pròpia imatge que els adolescents tenen sobre els joves. L'anàlisi del discurs social es confrontarà amb l'anàlisi de la sèrie.

En aquest àmbit d'estudi, podria dir-se que és un plantejament metodològic innovador. Durant molts anys, els estudis de comunicació s'han centrat amb el missatge que els mitjans oferien. El receptor era concebut com un subjecte passiu que no formava part d'aquesta interacció, simplement rebia el missatge. D'altra banda, els estudis que se centraven en el receptor, acostumaven a deixar de banda el missatge. Se centraven en la capacitat activa del subjecte receptor. Aquesta mena de recerca tenia manca d'anàlisi del missatge, de l'emissor, només s'estudiava la interpretació del receptor. Cadascuna d'aquestes metodologies d'estudi estava mancada de l'altra, es necessitaven els dos punts de vista.

En aquest projecte de recerca, es pretén integrar les dues perspectives d'anàlisi. S'analitzarà tant la representació televisiva dels joves que fa la sèrie *Física o Química*, com l'apropiació dels missatges que fan els receptors, és a dir, com perceben els adolescents aquesta sèrie i quina mena de canvis suposa això en la seva concepció del món o en la seva vida. És essencial l'anàlisi dels continguts de la sèrie per saber quina mena de socialització realitza amb els receptors i quin ús en fan. El que dóna sentit a aquest projecte de recerca és saber com el receptor utilitza els missatges que *Física o Química* li proporciona i quina mena de sentit tenen aquests en la seva vida diària. L'audiència de *Física o Química* dóna sentit als missatges mediàtics que rep i més si tenim en compte que aquesta sèrie neix del tractament del món adolescent perquè té lloc en un institut. En base a això, el projecte present pretén combinar l'anàlisi formal de la sèrie amb l'anàlisi de percepció dels adolescents. És una metodologia molt adient per l'objecte d'estudi que ens ocupa, ja que no es vol només analitzar un producte audiovisual, sinó que el que es vol és saber quina incidència pot tenir aquest en la nostra societat. És important saber quins missatges contenen els productes audiovisuals però, al meu parer, el més interessant és veure quina rellevància adquireixen aquests en la pròpia vida.

És conegut per tothom l'aforisme de Marshall McLuhan: "el mitjà és el missatge". Per a ell, la manera de conèixer una cultura és fixar-se en les seves eines de conversa.

Postman va adaptar aquesta idea a les seves investigacions, afirmava que malgrat que la cultura és una creació de la parla, és recreada de nou per cada mitjà de comunicació de la pintura als jeroglífics, de l'alfabet a la televisió. Cada mitjà, com la llengua mateixa, fa possible un tipus de discurs únic en proporcionar una nova orientació pel pensament, per l'expressió, per la sensibilitat. Això és el que volia dir McLuhan quan deia que el mitjà és el missatge. No veiem la naturalesa ni la intel·ligència ni la motivació humana o la ideologia tal com són, sinó tal com són els nostres llenguatges. I els nostres llenguatges són els nostres mitjans. Els nostres mitjans són les nostres metàfores. Les nostres metàfores creen el contingut de la nostra cultura.

Amb aquesta cita, es pretén remarcar la idea que els mitjans que utilitza una societat són essencials pel desenvolupament d'aquesta i per això és importantíssim el seu estudi. L'estudi del mitjà, del missatge i del receptor.

2. L'OBJECTE D'ESTUDI

Des de fa molt de temps, l'estudi de l'adolescència ha estat un punt de referència de les investigacions de nombrosos sociòlegs, psicòlegs, pedagogs, etc., com Erik Erikson, J. Marcia, G. H. Elder... Van establir les bases. I han continuat el camí altres investigadors com Javier Elzo, Amparo Montero, Mª López Fuentetaja, Dolto, Jordi Royo, Van Eura... Tots ells han demostrat la importància de l'etapa adolescent en la vida dels individus i han fet patent la necessitat dels estudis en aquest àmbit. Actualment, ens trobem amb una realitat social molt concreta que envolta els nostres joves: els mitjans de comunicació han passat a ocupar un espai vertaderament important en la vida dels adolescents. Per tant, els estudis han de tenir en compte aquest factor. El context que envolta els joves ha anat canviant progressivament amb la introducció de les noves tecnologies que han acabat configurant-se com un dels elements de socialització en l'adolescència, que és l'etapa en què l'individu construeix la seva identitat. L'adolescència és un període de canvis, tant físics com psicològics on l'individu assimila la seva identitat. És un moment en què l'entorn és molt important pel seu desenvolupament. "En aquesta etapa de la vida s'és molt receptiu a qualsevol estímul exterior i, per això, tots els agents (família, educadors, mitjans de comunicació...) que intervenen en la seva realitat quotidiana tenen part de responsabilitat que aquest procés sigui més o menys

traumàtic.” (M. Fiqueras 2005: 16)

Davant d'aquesta realitat, els estudiosos s'han adonat que és necessària una reorientació dels seus estudis, un nou àmbit de investigació s'ha fet imprescindible: l'adolescent i l'audiovisual.

Existeixen alguns estudis que abarquen aquesta nova línia de investigació. No obstant això, podria dir-se que és un fenomen relativament jove i necessita nous estudis en profunditat. Estudis que relacionen els mitjans amb els receptors més joves, els infants i els adolescents, que estudien els missatges que els transmeten i els efectes que poden tenir sobre ells.

D'altra banda, el televisor és un dels mitjans hegemònics actualment en la societat. Els individus dediquen gran part del seu temps a aquest aparell que ha acabat formant part dels llars com un membre més de la família. Des de la seva aparició al segle XX, és va fer evident la necessitat de l'estudi d'aquest enigmàtic aparell que aconseguia arribar a tanta gent. Són nombrosos les investigacions que han intentat esbrinar allò més profund del mitjà. L'impacte social que té, encara no es pot equiparar a les investigacions que s'han realitzat en aquest àmbit. “Es fácil comprobar que no existe una correspondencia, directamente proporcional, entre los niveles de impacto, influencia y universalización de la televisión con los estudios y trabajos que analizan y diseccionan el medio en sí mismo y especialmente su presencia – a veces, omnipresencia – en la población” (Aguaded 2000: 9).

Podríem parlar de l'estudi del televisor fent certs paral·lelismes amb l'estudi dels altres mitjans de comunicació. El cinema va ser el primer en aparèixer i va promoure infinitat de investigacions. Després, el televisor va demostrar la seva gran capacitat socialitzadora i els efectes que aquesta podia produir sobre la societat. Avui en dia, són nombrosos els investigadors que centren el seu interès en Internet, el nou mitjà hegemònic per excel·lència. Però el fet que la tecnologia avanci i apareguin nous mitjans, no significa que s'hagi d'abandonar l'estudi dels que encara tenen un lloc en les nostres vides. Iglesias afirma que “la importancia de la televisión como fenómeno social justifica la atención que ha recibido este medio de comunicación en todas partes. Este interés, lejos de haber disminuido, se acrecenta cada día.” (Iglesias 1990: 7). El televisor, continua sent un mitjà molt utilitzat per la societat, per tant, és importantíssim que l'estudi d'aquest no s'ature, perquè queda molt per esbrinar.

L'objecte general del projecte de recerca present consisteix a relacionar les investigacions en els dos àmbits esmentats: televisió i adolescència. Es vol fer un repàs de investigació sobre allò que s'ha

estudiat per intentar portar-ho més enllà. Concretant una mica més, el projecte es centra en la representació dels joves que fa la televisió i els efectes que aquesta representació pot tenir sobre els adolescents. La mostra escollida és *Física o Química*, una sèrie de ficció televisiva que s'ha estat emetent durant tres temporades els dilluns a la nit en Antena 3. *Física o Química* centra les seves històries en els estudiants i professors d'un institut privat madrileny. Està dirigida a joves d'entre 12/13 anys i 23/24 anys i segons estudis estadístics, gaudeix d'un gran èxit entre aquest sector. Per tant, avarca l'adolescència en ple. Tenint en compte que és l'etapa de la vida dels individus en què es construeix la personalitat, tot allò que tingui lloc al seu voltant pot ser un element socialitzador. *Física o Química* aconsegueix que cada dilluns a la nit milions de joves¹³ dediquen quasi tres hores del seu temps a aquesta ficció televisiva. A més, les consultes de Internet a la pàgina oficial de la sèrie també són elevades, per tant, és evident el seu èxit i el seu poder socialitzador.¹⁴

De manera sintètica, podria dir-se que es vol analitzar la representació dels joves que fa la sèrie *Física o Química* per comparar aquest discurs amb el dels adolescents, receptors d'aquests missatges, per intentar comprendre quin sentit donen a la sèrie.

3. JUSTIFICACIÓ I EMMARCAMENT DE LA RECERCA

Analitzant amb una mica de profunditat els estudis televisius i, més concretament, els missatges que transmeten, veiem que en els últims anys els diferents formats de programació han patit una valoració desigual. Si es fes un rànquing d'estudis per temàtiques televisives, veuríem que els programes d'entreteniment i les sèries de ficció ocupen alguns dels últims llocs en quant al nombre d'estudis que s'han fet al respecte. Han patit una certa marginalitat entre els investigadors de la comunicació. En canvi, els programes de informació, les notícies i els documentals, gaudeixen d'un lloc molt privilegiat, han estat objecte d'estudi en incontables ocasions.

Els informatius han estat punt de partida de nombroses investigacions perquè, en teoria, tracten aquells temes importants en la vida dels individus, els informen sobre allò que passa al seu voltant. Aquest fet encara adquireix més rellevància en l'actualitat, en què la societat de la Informació està adquirint un paper molt rellevant en les nostres vides. Els investigadors han basat gran part dels seus esforços en estudiar allò que pensaven que podia tenir més poder i influència sobre els receptors. Per aquest motiu, temes com l'objectivitat periodística, el periodisme de investigació, la

¹³ <http://www.Formulatv.com/audiencia>

¹⁴ El dia 13/07/2009 es va emetre en el telediari de migdia d'Antena 3 una notícia sobre les visites que rebia la pàgina web de *Física o Química*, que juntament amb El Internado eren les de més èxit d'aquesta cadena.

percepció de les imatges... tenen un sense fi d'estudis dedicats a ells.

Però perquè els programes d'entreteniment i les sèries han estat ignorats durant tant de temps? Postman afirmava que el televisor havia d'abandonar la seva funció de informació i només ser utilitzat per l'entreteniment. Molts investigadors creien fermament en aquesta afirmació i dedicaven les seves investigacions als temes que consideraven més transcendents.

Avui en dia, mitjançant la neurociència i altres disciplines, s'ha demostrat que qualsevol missatge televisiu pot crear efectes sobre el receptor apel·lant a les seves emocions a través del inconscient sense que ell se n'adone. Aquesta afirmació adquireix importància quan es tracta l'estudi de les sèries de ficció, ja que tracten temes ficticis, que teòricament s'allunyen del receptor perquè no són reals. Però aquests continguts estan enviant missatges directes al inconscient del receptor, estan actuant mitjançant les emocions i per tant, estan proveint a l'espectador de nous models mitjançant els quals organitzarà les seves futures maneres de veure la realitat, estan actuant com agents socialitzadors.

“ Se puede condicionar a la persona desde mecanismos emotivos alejados de la conciencia y de la racionalidad. Pero el tema tiene interés también por cuanto los efectos inadvertidos de la televisión podrían considerarse como la inversión del efecto placebo (*fent referència a la substància química neutra que s'administra als malalts nervisos o hipocondriacs que tenen la necessitat de rebre la impressió de què son tractats mèdicament*). En el efecto placebo una sustancia inocua pero que aparentemente no lo es produce un efecto real por la falsa conciencia de su no inocuidad. En la experiencia televisiva un producto aparentemente inocuo produce un efecto real precisamente por la falta de conciencia de su no inocuidad. El efecto placebo produce sus efectos terapéuticos gracias a las expectativas de la persona. La experiencia televisiva produce sus efectos socializadores precisamente por la falta de expectativas. Si en el efecto placebo el paciente abre las puertas de su psiquismo por la fe que tiene en el poder del tratamiento, en la experiencia televisiva el espectador deja abierta las suyas por ingenuidad y desconocimiento del poder socializador del medio.

En definitiva, y aunque actúen en sentido inverso, el placebo y la experiencia televisiva tienen en común el hecho de que producen la mayor parte de sus efectos desde las emociones y desde la burla de la conciencia y de la racionalidad” (Ferrés 1996: 41).

Joan Ferrés explica, mitjançant un exemple molt clar, els efectes que el televisor, a través de qualsevol tipus de programació, pot produir en l'espectador. En aquesta línia, Contreras afirma que la capacitat de penetració del televisor ha aconseguit ser tan efectiva que ja no es nota.

En base a això, és fa evident la necessitat de la investigació dels programes d'entreteniment i les sèries de ficció televisiva que durant molt de temps han estat menyspreades pels investigadors com a font per estudiar processos socials. Aquest tipus de programes han estat sempre molt demandats per l'audiència, per tant, és lògic el seu estudi. Segons Sánchez Noriega, "la televisión tiene prácticamente una audiencia universal". Noriega afirma que "la ven más individuos de toda clase y condición, lo hacen durante más tiempo y con más usos que cualquier otro medio de massas" (Sánchez Noriega 1997: 27). I les xifres d'audiència demostren que aquells programes que més gent mira, els programes líders, són, precisament, els d'entreteniment. Per tant, són els que arriben a l'audiència universal.¹⁵

Explorant una mica més a fons les investigacions realitzades anteriorment sobre aquest àmbit d'estudi: sèries de ficció i adolescents. S'observa que a nivell europeu, a pesar de ser un dels formats més utilitzats i que més espais ocupen en les graelles televisives, hi ha manca d'estudis en aquest àmbit. A la dècada dels noranta, França comptava amb unes 20 produccions de serial de ficció en la seva programació però només una va ser estudiada. "Tan sólo *Hélén et les garçons*, ha sido investigada en profundidad y únicamente una investigadora –del Centre d'Etudes des Mouvement Sociaux (CEMS)-, Dominique Pasquier, se ha volcado en investigar la experiencia televisiva en los adolescentes". (Montero 2000: 62). En Gran Bretanya, l'interès va ser distint, els investigadors van mostrar les seves preocupacions per l'estudi dels adolescents i les sèries. David Buckingham és un reconegut investigador britànic que va realitzar interessants estudis en l'àmbit de la recepció.

El cas americà, pot dir-se que és el més notable en aquest àmbit. Els nordamericans, als anys 80 se'n van adonar que els serials de ficció aconseguien fidelitzar l'audiència i arribar al públic adolescent. En les seves investigacions van descobrir que els joves s'identificaven

¹⁵ TNS Sofres. CSI, House, Anatomia de Grey, el futbol, el Simpson, etc. Són alguns dels programes que gaudeixen de més públic.

amb els personatges i les trames i que la recepció era un punt clau de l'estudi. Aquests descobriments, units a l'estudi de l'adolescent en si i del mitjà televisiu, van despertar encara més les seves ambicions. C. Baker, J. Andre, J. Fisherkeller, J.J. Arnett, R. Allen, B. Greenberg, etc., són alguns dels més reconeguts investigadors nordamericans que van desenvolupar aquests primers estudis i van establir moltes de les bases per la posterior investigació. No obstant això, a finals d'aquesta dècada, l'interès dels investigadors pels receptors adolescents va disminuir notablement. Però avui en dia, les bases metodològiques establertes encara són molt utilitzades. "La mayoría de las investigaciones sobre la recepción adolescente de los seriales televisivos se inscriben dentro de dos marcos teóricos: la teoría de los usos y gratificaciones y la teoría del cultivo, por lo que podemos agruparlas en torno a dos ejes temáticos: las motivaciones y la percepción social." (Montero 2000: 65).

Avui en dia, veiem que les nostres televisions continuen presentant una programació repleta de sèries de ficció i moltes d'aquestes van dirigides als joves. Ja existèixen varis estudis en l'estat espanyol que han estudiat alguns d'aquests àmbits. Però la recerca ha de continuar perquè les sèries dirigides als adolescents d'avui en dia no són iguals que les de fa dos anys. La televisió és un mitjà que té una capacitat increïble d'adaptar-se als canvis i nosaltres, vivim en una societat molt canviant. Per tant, és imprescindible un estudi continuat de la representació adolescent que fan els mitjans de comunicació de masses i dels possibles efectes que aquestes tenen sobre els joves.

Per aquest motiu, el present projecte de recerca, es centra en una de les sèries de ficció de més èxit d'audiència dels últims dos anys, *Física o Química*. Els encarregats de la programació televisiva, des d'un temps cap aquí, s'han anat adonant del gran públic que suposen els joves i han augmentat l'oferta de productes audiovisuals dirigits a aquests. En els últims anys, hem pogut observar com les sèries de ficció cada vegada cercaven més un públic jove. Aquest any, tres sèries de ficció juvenil ocupaven el *prime time* de les distintes cadenes televisives: *El Internado*, *Sin tentas no hay paraíso* i *Física o Química*. Curiosament, totes elles han gaudit de quotes d'audiència molt altes¹⁶. Així mateix, quasi totes les sèries que trobem en la televisió disposen de trames protagonitzades per joves. D'aquesta manera, els adolescents es veuen representats en les ficcions i gran part de

¹⁶ TNS Sofres ofereix les quotes d'audiència dels programes nacionals més vistos. El *Internado* encapçala el llistat de programes més vistos de Antena 3 durant els últims mesos, *Física o Química* el segueix amb la segona o tercera posició. El *Internado* només cedeix la seva posició a esdeveniments especials com el futbol. Així mateix, *Física o Química* també gaudeix d'una alta audiència. En la dimensió empírica s'ofereixen dades exactes.

l'audiència està composta per aquesta franja d'edat. *El cor de la ciutat*, *Vent del Pla*, *Mar de fons* i *Los hombres de Paco* són algunes de les sèries més populars que han creat trames protagonitzades per adolescents per representar als joves. Els creadors d'aquestes sèries són conscients de la importància d'arribar a l'audiència més jove i cerquen estratègies per augmentar el seu *share*.

Aquest fet suposa un fenomen que mereix ser investigat, ja que els joves són part de la majoria de les sèries de ficció que proporciona la televisió i així mateix, també són una part dels receptors. En aquest context, s'ha escollit pel projecte de recerca present la sèrie *Física o Química*, entre totes aquelles que ocupen la graella televisiva, per distints motius.

Física o Química és una sèrie de ficció que està clarament dirigida als joves. La sèrie se centra en la vida escolar i privada d'un grup d'estudiants i professors d'un institut privat de Madrid. Les trames se centren principalment en les seves relacions amb el grup d'amics, les sortides nocturnes, l'alcohol, les drogues i el sexe. També es troben algunes trames dedicades a temes més concrets com la multiculturalitat escolar, certes ideologies com el nazisme, el món okupa, la bulímia, l'homosexualitat, etc. De cada tema fan un tractament molt particular.

Física o Química ha estat escollida per l'estudi perquè:

- Centra quasi totes les seves trames en els adolescents, el seu punt de partida és un institut, el lloc on més temps passen els joves a causa de l'educació obligatòria... Per tant, els receptors es poden sentir molt identificats.
- Al llarg de la sèrie veiem que es tracten temes molt importants en la vida dels adolescents, de manera dubtosament educativa. Per exemple, la bulímia, que és un problema que afecta a molts adolescents en la nostra societat. Aquestes trames s'analitzaran amb profunditat més endavant per veure la representació que fan dels joves i el seu món i com tracten aquests temes que tant els preocupen.
- *Física o Química* ha despertat moltes queixes entre aquells que els preocupa el poder de la televisió front els adolescents i creuen que la sèrie crea una imatge que pot perjudicar els més joves. "Adolescentes que viven con padres ignorantes, inmaduros o egoístas; jóvenes que deben asumir responsabilidades que no se

corresponden con su edad y que mantienen relaciones sexuales con adultos, que en muchos casos son sus profesores. Estas son algunas de las tramas que la población infantil observa en la pequeña pantalla. Pero, «de todos los programas analizados, los más preocupantes son la sèrie «Física y Química» que emite Antena 3 y la ya retirada de Cuatro «HKM»», explica a ABC el presidente de la Asociación de Usuarios de la Comunicación (AUC), Alejandro Perales. Ambas reúnen todos los valores negativos que se desprenden del estudio presentado esta semana por el Defensor del Menor de la Comunidad de Madrid y la AUC”¹⁷

- És una sèrie actual, que acaba de finalitzar la seva tercera temporada mantenint altes quotes d'audiència. El pròxim any tornarà a emetre's amb la quarta temporada. Per tant, és un bon objecte d'estudi perquè encara té vida. Això fa viable l'estudi dels seus efectes en els receptors.

Es pren com a punt de partida del projecte el treball de recerca de Marta Vivas i la tesi doctoral Maria Elisa França sobre *la representació dels joves en les sèries de producció catalana i La contribució de les sèries juvenils de televisió a la formació de la identitat en l'adolescència*, respectivament. Suposen un bon punt de partida i de referència, ja que tracten temes molt relacionats amb l'objecte d'estudi present i són dos dels estudis sobre adolescents i ficció televisiva més representatius d'aquest àmbit d'estudi en el terreny català actual.

Aquestes investigacions tracten els temes bàsics sobre els que, principalment, es centren les sèries dirigides als joves. Mònica Figueres cita a Gallego en la seva tesi doctoral sobre *la premsa juvenil femenina i la identitat corporal*: “Les revistes femenines, i per extensió, les juvenils femenines, recullen els elements de l'esfera privada que formen part de l'interès de les adolescents, o que algú decideix que els han d'interessar i, d'aquesta manera, es fixen uns valors de referència i un model de conducta per aconseguir-los. El discurs que ofereixen se centra en allò que es considera propi de l'adolescència femenina en la societat actual, és a dir, creen la realitat encara que la realitat sigui una altra”. Penso que aquesta cita de Gallego es pot aplicar amb facilitat a les sèries dirigides als joves i els seus efectes i, per tant, a *Física o Química*.

Mònica Figueres continua afirmant que “l'acte de seleccionar és una de les parts més importants de la funció dels mitjans de comunicació. Seleccionar uns temes implica haver d'ometre'n uns altres i, un cop seleccionats, cal jerarquitzar-los i codificar-los. Per tant, implica una 'manipulació'. En

¹⁷ Publicat per adn: <http://www.abc.es/20090628/nacional-sociedad/tele-contra-padres-20090628.html>

definitiva, la realitat que difonen els mitjans, ja sigui la premsa d'informació general respecte a l'àmbit públic o la premsa femenina respecte a l'àmbit privat, està fabricada socialment i culturalment." I cita a Josep Maria Casasús "que anomena procés de semantització a través del qual la realitat observada es transforma en matèria apta per comunicar-la. Per tant, aquest procés esdevé clau per analitzar científicament els mitjans de comunicació, perquè és en aquest nivell de la comunicació on es prenen les opcions ideològiques. (Íbem)

Aquestes cites evidencien la necessitat d'analitzar la sèrie en si per descobrir la representació adolescent que fa i els missatges que ofereix al receptor. El receptor pot ser conscient que allò que li ofereix la sèrie no és real, que és una ficció creada per un grup d'actors, productors, directors... però les influències que aquesta ficció pot tenir sobre ell no són perceptibles, actuen mitjançant les emocions en l'inconscient. A més, l'adolescent, moltes vegades, sent conscient que el que li estan narrant és una ficció, se sent identificat amb les trames o amb els personatges perquè aquestes creen un clima artificial i imaginari que apel·la als interessos del receptor en l'edat adolescent (noves experiències, primer amor, relacions sexuals...) i aquest creu veure's reflexat en la pantalla del televisor, creu que s'està projectant la realitat. "Lo que convierte en peligroso los mecanismos de identificación es que pueden ser una oportunidad para el engaño. Es más fácil engañar desde estos mecanismos. La mentira tiene más posibilidades de resultar creíble que la verdad, por cuanto la mentira puede adecuarse, siempre que interese, a las necesidades, a los deseos, a las expectativas, mientras que la verdad los contradice en muchas ocasiones" (Ferrés 1996: 81). En aquesta línia, cal citar a Umberto Eco: "En pago a la creciente familiaridad entre el hombre y el medio, la neotelevisión iría cancelando, a partir de los años ochenta, la distinción entre los signos mediadores (las imágenes de la pantalla) y los objetos del mundo representado por lo que, en vez de mostrar la verdad, acabó convirtiéndose ella misma en verdad" (Eco 1983: 210).

D'aquesta manera es justifica l'anàlisi semiòtic de les trames de la sèrie. Tant perquè aconseguen que els receptors les segueixin cada setmana com pel perill que certs missatges poden suposar per l'etapa adolescent dels individus, en què estan formant la seva identitat.

Pel que fa a l'estudi de la recepció dels missatges televisius, cal dir que en l'àmbit espanyol han estat molt més escassos que en l'anglosaxó, on han demostrat una tradició d'estudi receptiu molt més acurada i extensa. L'estudi receptiu és molt ambigu. Primerament, les tècniques de investigació en aquesta línia no estan massa desenvolupades. Encara són moltes les discussions entre els teòrics de la investigació que cerquen la manera més objectiva i fiable possible per poder mesurar els efectes dels missatges televisius. D'altra banda, si ens centrem en el receptor, veiem que cada individu s'ha desenvolupat en unes condicions concretes. Per tant, té uns valors i unes ideologies,

pel context determinat que l'envolta. Els missatges televisius poden actuar sobre dos individus diferents de manera totalment oposada. Aguaded comenta que aquest fet és el que Wolton caracteritza com “la interacció específica entre la polisèmia de la imatge i el context que li da sentit”. I continua afirmant que “numerosas investigaciones han puesto de manifiesto que los espectadores filtran las informaciones de la televisión, de manera que el milagro de este medio es el encuentro entre las imágenes estandarizadas, aunque polisémicas, y las condiciones de recepción, que crean otra polisèmia, vinculada con el contexto cultural y político de la recepción. La fuerza de este medio está en que mientras todo el mundo mira en la televisión las mismas imágenes, no todos ven la misma cosa. Su éxito, por tanto, y su singularidad respecto a los demás, es la de dirigirse al gran público, aun cuando uno sabe que son varios los públicos que la miran. Éste es el secreto de la televisión.” (Aguaded 2000: 18). En la mateixa línia, “Todo texto es susceptible de recibir un número ilimitado de interpretaciones” (Lacalle 2001: 31).

Per aquest motiu, les ficcions televisives acostumen a cercar un públic objectiu que comparteixi certes característiques. *Física o Química* es dirigeix als joves de la nostra societat, principalment, a aquells que estan passant la difícil etapa de l'adolescència i senten interès per les noves experiències, per l'alcohol, pel sexe... És l'etapa de recerca del “jo” i hi ha diferències entre el conjunt dels joves, però també hi ha similituds. Els adolescents veuen que *Física o Química* tracta aquells temes que els interessin i acudeixen a ella per esbrinar com es resolen els conflictes en la sèrie. “La televisión es, en consecuencia, una experiencia narcisista por cuanto es una experiencia seductora. La fascinación que los personajes y las situaciones ejercen sobre el espectador proviene del hecho de que le pone en contacto con lo más profundo y oculto de sus tensiones y pulsiones, de sus conflictos y anhelos, de sus deseos y temores. La televisión seduce porque es espejo, no tanto de la realidad externa representada cuanto de la realidad interna del que la contempla” (Ferrés 1996: 83). En la mateixa línia, “la pantalla del televisor se ha convertido hoy en día en una especie de fuente para que se mire en ella Narciso, en un lugar de exhibición narcisista” (Bourdieu 1997: 17). Per això, per fer l'estudi de recepció, és important conèixer tant el missatge que envia el mitjà, com el propi receptor i no hi ha prou amb agafar una mostra d'individus petita, s'han d'estudiar diferents casos per veure com pot variar la percepció del individu davant d'uns missatges determinats.

Com s'ha anat explicant, el present treball combina els dos àmbits d'estudi, el de continguts dels missatges i el de la recepció d'aquests continguts per part dels individus. S'intenta esbrinar quina és la realitat social que transmet el mitjà televisiu, a través de les sèries dirigides als joves, i com aquesta incideix en la realitat dels receptors, els adolescents. Per conèixer els interessos dels membres més joves de la nostra societat, s'ha d'acudir a ells i d'aquesta manera, es pot observar

quina relació hi ha entre aquests i la realitat que els presenten les sèries. Per portar a terme aquesta mena d'investigació, hi existeixen mètodes d'estudi qualitatiu que poden aportar dades molt reveladores envers el que ens interessa en aquest projecte. Aquest és el motiu pel qual s'ha decidit realitzar un anàlisi a dos bàndols: continguts i recepció. Es vol estudiar la incidència social que aquestes sèries tenen sobre els adolescents, per tant, és necessari l'estudi de tots els elements.

Són molts els autors que afirmen que són necessaris els estudis de la repercussió dels missatges televisius en certes capes de la societat. Els adolescents són punts clau en la nostra realitat. Són nombroses les preocupacions dels pares en aquesta etapa de la vida dels seus fills i sent conscients de la importància que els mitjans tenen per ells, són essencials aquesta mena d'estudis. Per estudiar la recepció per part dels joves, es fan necessàries tècniques etnogràfiques que permeten introduir l'investigador en el context on té lloc la negociació entre el missatge que envia la sèrie i el receptor.

Al llarg de la preparació d'aquest projecte de investigació, s'ha observat que hi ha múltiples línies de recerca que seria interessant portar a la pràctica, ja que completarien aquesta investigació i aportarien informació molt interessant sobre el que ens ocupa, mitjans i recepció. D'una banda, la sèrie *Física o Química*, es complementa amb la seva pròpia pàgina web: http://www.antena3.com/PortalA3com/Fisica-o-quimica/P_94500¹⁸. Aquesta, lluny d'oferir simple informació relacionada amb el capítol emès durant la setmana, s'ha configurat com una font de informació complementària que apropa la sèrie i els seus protagonistes al receptor. S'ha convertit en un mitjà de comunicació interpersonal dels joves, on a banda de l'opció de consulta de tots els capítols de la sèrie, es troba informació sobre els actors i la seva vida privada, entrevistes, foros, fotos... En la web, l'actor és un punt clau, es converteix en personatge, és el personatge. Per aquest motiu, són nombrosos els apartats dedicats als actors de la sèrie. Aquests es converteixen, mitjançant el modelatge, en punts clau dels receptors i són utilitzats pels creadors per atreure l'audiència. Els actors que interpreten els personatges de la sèrie deixen de tenir identitat pròpia i adopten completament la identitat del personatge de ficció. "Al atenuar las diferencias entre lo inventado y lo representado, lo ficticio y lo real, la continua desreferencialización de la imagen televisiva, que cada vez mira menos al mundo y se contempla más a sí misma, confiere a los protagonistas de sus historias un espesor propio, que termina absorbiendo la identidad de los actores que los encarnan" (Lacalle 2001: 28). Aquest fenomen derivat de la televisió es accentua per la pàgina web de la sèrie. D'aquesta manera, Internet passa a ocupar un espai de socialització per l'adolescent.

¹⁸ En la pàgina podem trobar informació sobre els personatges protagonistes, els capítols de la sèrie, entrevistes als actors, un forum pels seguidors, els millors moments de la sèrie, galeria de fotos, concursos, etc. És una web interactiva.

Internet, en molts casos de sèries de ficcions (sobretot les internacionals), ha suposat un mitjà base pel seu seguiment. Són nombrosos els espectadors que acostumen a consultar pàgines com sèries yonkis¹⁹ per obtenir els productes que els interessin a l'instant i de manera gratuïta. D'aquesta manera, l'ordinador passa a ocupar l'espai del televisor. En *Física o Química* encara no es dona aquest fenomen perquè el capítol només pot ser consultat en Internet quan ja ha estat retransmès per la televisió. Els espectadors han passat una setmana esperant a què arribi el dilluns per poder veure com es desenvolupen les trames dels seus actors preferits i no poden esperar a què el capítol estigui penjat en la web. Per tant, el televisor acaba sent el mitjà hegemònic. Així mateix, s'ha de tenir en compte que mitjançant aquesta estratègia, s'aconsegueix fidelitzar els espectadors, ja que si s'han perdut un capítol en directe, poden acudir a Internet, i així, poden seguir la sèrie sense dificultats.

D'altra banda, com s'ha comentat anteriorment, seria molt interessant estudiar l'espai que ocupa la publicitat encoberta en la sèrie i com aquesta afecta als receptors, principalment adolescents. És sabut que existeixen unes lleis de protecció del menor que limiten la publicitat en certs àmbits. En base a això, penso que és essencial un estudi en aquesta línia, perquè la sèrie *Física o Química* sembla que fomenta el consumisme mitjançant la seva publicitat encoberta.

Aquests dos punts no estan inclosos en el present projecte. No obstant això, serien una bona complementació.

4. OBJECTIUS I HIPÒTESI

L'objectiu d'aquest projecte de recerca és l'anàlisi de la correspondència entre la representació dels adolescents que a través dels seus missatges transmeten les sèries dirigides als joves i els valors socials dels seus receptors. En base a això, primer es realitzarà una anàlisi dels continguts de la sèrie que és l'objecte d'estudi, *Física o Química*, per veure com es representen els joves. A continuació, es portarà a terme un estudi dels discursos socials i individuals dels adolescents sobre les distintes temàtiques que tracta la sèrie i, per tant, la representació dels joves que fa. El que es pretén és comparar els dos àmbits d'estudi.

L'objectiu de la recerca és analitzar quina representació dels joves fa la sèrie *Física o Química* i esbrinar la visió que tenen els adolescents d'ells mateixos. A partir d'aquí, es vol comparar el

¹⁹ <http://www.seriesyonkis.com>

discurs de la sèrie amb el dels adolescents i veure quina relació hi ha entre ells. Així, en teoria, podem comprovar quin és l'ús que els adolescents fan de la sèrie *Física o Química* o quin és l'efecte que aquesta sèrie té sobre ells, ja sigui conscient o inconscient.

Aquests objectius ens porten a una sèrie de hipòtesis:

- La sèrie *Física o Química* presenta uns joves principalment preocupats pel sexe, la diversió, l'alcohol i les noves experiències.
- Aquesta representació dels joves que fa la sèrie manté molts paral·lelismes amb la que els adolescents tenen d'ells mateixos.
- Els adolescents són conscients que estan front una ficció, però es veuen identificats amb ella i sobretot, amb els seus personatges. Uns fets falsos poden provocar emocions vertaderes.
- La sèrie tracta temes que tenen un paper molt important en la vida de molts adolescents, com la bulímia o l'homosexualitat, de manera trivial i superficial. En alguns casos, es banalitzen situacions que són molt delicades per la importància que tenen en la societat. Per exemple: l'ingrés d'una noia en una clínica per a malalts de bulímia.
- Es planegen trames basades en ideologies o moviments socials de manera estereotipada. Ex: neonazisme, moviment okupa...
- La sèrie presenta de manera atractiva uns personatges adults èticament poc correctes.
- Mitjançant la utilització d'uns actors i actrius físicament atractius, s'associa l'èxit personal a la imatge física.

5. METODOLOGIA DE LA RECERCA

Com s'ha anat comentat al llarg del treball, aquest projecte de investigació parteix de l'anàlisi de la representació dels joves i els efectes que la sèrie *Física o Química* té sobre els adolescents. Per tant, es recorre a l'anàlisi dels continguts, i a l'anàlisi de la recepció dels adolescents, que es realitzarà mitjançant entrevistes i grups de discussió. La investigació pretén observar els possibles efectes de la sèrie sobre la pròpia concepció social dels adolescents però s'és conscient que aquesta imatge no prové únicament de *Física o Química*, sinó que està condicionada pels múltiples entorns que envolten els joves. "Cap discurs mediàtic és un mirall fidedigne de la realitat i, menys encara, el responsable d'una determinada realitat" (M. Figueras 2005)

L'estudi del missatge, fa referència al producte audiovisual en sí, a com ha estat dissenyat i executat. En aquest projecte s'estudiarà el discurs i la base ideològica dels missatges que componen

Física o Química. En segon lloc, la influència de la sèrie, que fa referència a com i què arriba al públic, quins efectes genera aquesta sèrie i quines conseqüències es poden atribuir a *Física o Química* en sí.

Així mateix, el treball parteix d'una contextualització teòrica dels temes de interès per la investigació: els adolescents, el televisor i el seu poder socialitzador i les sèries de ficció televisiva. Aquests temes creen el marc teòric necessari per poder entendre la posterior anàlisi sobre la representació que fan les sèries dels joves i els possibles efectes que aquestes poden tenir sobre els adolescents. La contextualització es basa principalment en les obres dels distints autors que han tractat i estudiat els temes d'interès. No obstant això, aquest estudi pretén anar més enllà mitjançant entrevistes en profunditat a psicòlegs, sociòlegs i experts que es dediquin als distints temes, per aconseguir una aproximació més exacta al que ens interessa en aquest projecte. Les entrevistes als creadors de la sèrie, guionistes, directors i productors, també seran un bon punt de partida per a l'anàlisi de *Física o Química*.

Pilar Medina, en el seu estudi sobre *violència simbòlica i models amorosos en la ficció televisiva seriada per al consum adolescent*²⁰, cita a Nightingale com a referència de metodologia d'anàlisi en comunicació social: “Des d'una perspectiva analítica, en el procés de la investigació sobre l'audiència apareixen si més no tres textos relacionats (i cadascun d'ells pot prendre diverses formes diferents): el text emès, la representació de l'audiència com a text, i la versió de l'investigador de l'audiència sobre el text de l'audiència. De la mateixa manera, es donen almenys tres transposicions: l'equip de productor/producció trasllada l'experiència documentada a la forma que assumeix en l'emissió; l'audiència trasllada el text emès en experiències viscudes; i, l'investigador acadèmic trasllada la representació de l'audiència en discurs acadèmic” (Medina 2007: 30).

De manera resumida, en el projecte present, segons la proposta realitzada al llarg d'aquesta primera part, podríem dir que es donen aquests tres textos que cita Nightingale i un quart text, que fa referència al context sociocultural que enmarca la recerca i del que s'ha parlat anteriorment. Aquest incideix tant en el relat que fa el productor, com en la interpretació de l'audiència i en l'anàlisi de l'investigador. Aquest marc teòric, serà exposat en els sigüents punts (adolescents, televisió i socialització) de manera general. Ara ens centrem en l'anàlisi de continguts i en el de recepció.

²⁰ Anàlisi de les relacions d'amor i violència en la ficció televisiva i la recepció per part dels adolescents i joves. Estudi de cas de “Porca Misèria”. Medina, Pilar (en línia): *Violència simbòlica i models amorosos en la ficció televisiva seriada per al consum adolescent*. <http://www.cac.cat/web/recerca/estudis/llicitat.jsp> (14/05/2009)

5.1. L'anàlisi del contingut de la sèrie *Física o Química*

L'anàlisi del producte audiovisual objecte d'estudi és essencial per portar a terme la investigació, és el punt de partida. Joan Ferrés afirma que l'estudi d'una obra s'ha de fer partint de la dimensió narrativa, per passar després a l'expressiva i d'aquesta a la ideològica i a la estètica. D'aquesta manera es cobreixen totes les dimensions des de les que l'investigador pot fer una aproximació al relat audiovisual. El projecte de recerca present seguirà les bases exposades per Joan Ferrés.

La dimensió narrativa fa referència a les funcions dels personatges en el relat. La investigació, en aquest apartat, pren com a punt de partida el sistema metodològic, basat en la semiòtica narrativa, creat pel grup UNICA de la Universitat Pompeu Fabra i dirigit pel Dr. Xavier Ruiz Collantes²¹. El sistema parteix del esquema semiòtic elaborat per J. Greimas que permet identificar els trets més rellevants del producte audiovisual a partir de l'objecte de valor que és el punt de partida de les trames. Aquest mètode necessita estar implementat per un sistema informàtic que permet organitzar i crear la informació.

L'esquema d'anàlisi de la semiòtica narrativa base és:

I. El subjecte d'acció (L'heroi)

És el personatge que desenvolupa l'acció perquè el subjecte d'Estat pugui aconseguir el que vol. En moltes ocasions, coincideix amb el subjecte d'estat.

1. Tipologies
2. Característiques
3. Competències per a l'actuació
4. Passions i creences
5. Espais i temps d'actuació
6. Accions/Transformacions del subjecte d'acció

II. El subjecte d'estat

És el personatge que posseeix o no l'Objecte de Valor i vol que canviï d'estat.

²¹ Aquest mètode va ser dissenyat per estudiar la imatge pública de la immigració a les sèries de televisió. Aquest estudi està publicat com a quadern del CAC (Consell de l'Audiovisual de Catalunya – www.audiovisualcat.cat) amb el nom: Televisió i immigració. És el número 23-24 del setembre-abril del 2006. En ell es pot consultar, l'estudi, la metodologia i les conclusions de la recerca.

1. Tipologies
2. Característiques
3. Espai i temps d'actuació

III. L'objecte de valor

És el que el Subjecte d'Estat vol aconseguir.

1. Tipologia

IV. L'adjuvant

És el personatge que contribueix a aconseguir l'Objecte de Valor. Pot ser que hi aparegui o no.

1. Tipologia
2. Característiques
3. Beneficis de l'acció de l'ajuda
4. Acció de l'ajuda

V. L'oponent

És el personatge que dificulta la consecució de l'Objecte de Valor per part del Subjecte d'Acció.

1. Tipologia
2. Característiques
3. Perjudicis de l'acció d'oposició
4. Acció d'oposició

VI. El contracte (Destinador/Destinatari)

1. Destinador

VII. La sanció (Destinador/Destinatari)

Destinador

1. Tipologies
2. Característiques
3. Competències per a l'actuació
4. Passions i creences
5. Espai i temps d'actuació
6. Sanció

VIII. L'antisubjecte

És el personatge que pretén la consecució del mateix Objecte de Valor que el Subjecte d'Estat i d'Acció i entra en conflicte amb ells.

1. Tipologies
2. Característiques
3. Competències per a l'actuació
4. Passions i creences
5. Estat i temps d'actuació
6. Accions/transformacions de l'antisubjecte

IX. Estats finals

Així mateix, també s'han de tenir en compte els entorns físics, que és on transcorre l'acció de les històries.

Pel que fa a l'anàlisi expressiva, tracta els recursos formals i el gènere i estil. Es basa en el "com" està explicada la història. Primerament, s'han de detectar els recursos formals que s'utilitzen i després la funció que realitzen, que pot ser narrativa, semàntica i/o estètica.

El gènere i l'estil fan referència a les constants temàtiques i estilístiques que s'utilitzen per codificar la realitat.²² L'anàlisi de la sèrie *Física o Química* també necessita de l'aplicació d'aquest mètode, ja que completa molt el seu estudi.

Quant a la part ideològica, cal dir que en aquest projecte de recerca serà una mena de punt comú entre l'anàlisi dels continguts de la sèrie i els de recepció, ja que té molts punts en relació amb la recepció que l'adolescent faci dels missatges que envia la sèrie. La ideologia està molt vinculada als personatges de l'obra, per tant, en aquesta primera part d'anàlisi de la sèrie es realitzarà l'estudi exhaustiu dels personatges en cada entorn o situació determinat. I posteriorment, en l'anàlisi de la recepció, veurem quins efectes tenen en el receptor.

Per últim, l'estètica fa referència a la voluntat dels creadors de la sèrie de, mitjançant recursos visuals, narratius o expressius, ser trencadors, originals, vulgars o acurats. Pot ser molt revelador veure com es conta la història, perquè aquest fet ens pot dir molt sobre els mateix públic objectiu al que va dirigida.

²² Joan Ferrés ha desenvolupat profundament aquesta metodologia. En l'Anex podrem trobar alguns quadres que ell mateix ha realitzat.

En aquesta primera presentació del projecte de recerca, es realitzarà una primera anàlisi empírica general de la sèrie *Física o Química*, sobre personatges, contextos socials i entorns, per oferir al lector una primera aproximació a la sèrie.

5.2. L'anàlisi de recepció

La segona part d'aquest projecte de investigació és l'anàlisi de la recepció i per fer-ho, metodològicament s'utilitzaran els grups de discussió i les entrevistes en profunditat. No obstant això, també es demanarà als receptors que realitzen redaccions. Aquestes composicions escrites estan basades en la tesi doctoral de Maria Elisa França sobre "la contribució de les sèries juvenils de televisió a la formació de la identitat en la adolescència". Tot i que els resultats de les redaccions, en la seva tesi, no van ser massa satisfactoris, a causa de la poca disposició dels alumnes del Institut a invertir el seu temps lliure en una activitat voluntària, penso que són una iniciativa molt interessant, ja que donen al adolescent el temps necessari per indagar, informar-se, pensar, trobar el seu propi camí, etc. "Es un proceso de construcción que le coloca en contacto con sus emociones más íntimas, sin mayores interferencias exteriores" (M. França 2001). Es cercarien alicients perquè els adolescents estiguessin més disposats a realitzar aquesta activitat, ja que, el missatge escrit ofereix frases completes i estructures treballades. Per tant, moltes vegades pot ser més complet que el missatge oral.

Les preguntes base sobre les redaccions serien, els adolescents podrien escollir:

- 1. Et sents identificat amb algun personatge de la sèrie? Perquè?**
- 2. Creus que la sèrie fa una representació realista del món dels joves?**
- 3. Què penses del tractament que fa la sèrie del sexe, les drogues o l'alcohol?**
- 4. Has après alguna cosa de la sèrie? Penses que t'ajuda a comprendre millor els joves i el món que els envolta?**

Pel que fa als grups de discussió i a les entrevistes en profunditat, són punts clau en aquest estudi, ja que són mètodes qualitatius que complementen la informació obtinguda en els apartats anteriors. Els grups de discussió apropen l'investigador a l'estudi, l'apropen al receptor, ja que aquest passa a interactuar amb la mostra. Es recullen els efectes socials de la sèrie. "La metodologia qualitativa parteix de la idea que el món social està construït amb significats que es poden captar i comprendre. La representativitat ve de la creença en un inconscient col·lectiu; la microsituació per obtenir informació és una projecció de la macrosituació. (Mònica Figueras 2005).

Mitjançant aquesta tècnica es vol comprendre l'efecte que la sèrie *Física o Química* pot tenir sobre l'audiència adolescent. Amb el grup de discussió s'entra dintre del món del receptor, es descobreix la vertadera essència de l'adolescent, s'arriba a ell i es sap allò que el preocupa, com veu la sèrie, com la rep. A més, els adolescents tenen total llibertat per expressar allò que pensen o senten sobre la sèrie. És una estratègia molt apropiada per arribar als adolescents, que a causa de l'etapa tan delicada que travessen, se senten més segurs perquè estan envoltats dels seus iguals, a diferència del que passa amb les entrevistes en profunditat. La comoditat que els proporciona estar amb altres adolescents els ajuda a soltar-se i a reflexionar sobre els temes que es tracten amb els seus companys, això pot aportar informació molt interessant per la investigació. Les respostes no estan condicionades per les preguntes. Per tant, són reflexions molt més espontànies, més lliures i acaben sent conduïdes pels propis interessos de la mostra, del col·lectiu adolescent. Per tant, porten l'investigador al seu propi món, a allò que els interessa de l'objecte d'estudi, de la sèrie.

L'estructura dels grups de discussió a seguir per l'estudi és bastant oberta. No obstant això, segueix certes pautes. Primerament, els grups estaran composts per 5 o 6 adolescents, a poder ser, de diferents classes de l'Institut. Entre ells hi haurà, tant adolescents que segueixen la sèrie com que no. Així podrem veure les reflexions que es deriven de les distintes opinions i també si la imatge que tenen sobre els joves és la mateixa i, per tant, si es deriva de la sèrie. D'altra banda, hi haurà un membre de la recerca que conduirà el grup. La discussió durarà al voltant d'un hora. El guió a seguir no serà tancat, sinó que s'anirà adaptant a la discussió. S'introduirà primerament el tema de manera general i després s'anirà profunditzant en els temes de major interès. Els adolescents no sabran els temes de discussió abans de la discussió. Així les seves respostes seran més espontànies.

Els grups de discussió seran gravats amb càmera de vídeo per la posterior anàlisi, per part de la investigació, dels membres i de les seves opinions. Maria Elisa França cita a Pilar González en la seva tesi per fer referència a la importància dels grups de discussió: "Al estudiar la producción de un grupo en diálogo permanente, es posible producir el espacio sociocultural que da sentido a sus emociones, cogniciones y acciones. Aunque nos encontramos en el grupo como unidad para delimitar el espacio grupal, en él se recrean y se interpretan dimensiones sociales, culturales y psicológicas como microcosmos culturales".

Algunes de les preguntes clau que obriran el grup de discussió seran:

- 1. Què us sembla la sèrie?**
- 2. Creieu que és realista?**

- 3. Creieu que les trames estan ben realitzades?**
- 4. Us sentiu indentificats amb els joves que hi apareixen?**
- 5. Creieu que el món dels joves és així?**
- 6. Què penseu dels temes que tracta, com l'homosexualitat, el nazisme, la bulímia, etc?**

D'altra banda, es realitzaran entrevistes en profunditat. Tot i que s'és conscient de les dificultats que aquestes aporten a la investigació, ja que els adolescents se senten intimidats per l'adult. Penso que és imprescindible aquesta metodologia, perquè és molt adient per aprofundir en els efectes de les sèries. Aquestes entrevistes seran realitzades als adolescents que hagin mostrat més identificació amb *Física o Química*, aquells que es sentin més propers a ella. Així, es pot aprofundir en aquells temes que el grup de discussió deixava en l'aire o no els interessaven. S'aprofundeix en els aspectes més rellevants que l'anàlisi de continguts ha desvetllat i per tant, en la vivència personal que l'adolescent n'ha tingut. Les preguntes de les entrevistes en profunditat seran adaptades a l'adolescent en concret i també a unes trames concretes. Per tant, encara no han estat formulades.

5.3. L'elecció de la mostra

Tot l'esquema d'anàlisi dels continguts de la sèrie s'ha d'aplicar sobre unes trames concretes de *Física o Química*. La sèrie consta de tres temporades completes i per tant, s'han d'escollir unes trames perquè tota la mostra és massa extensa. Per realitzar aquesta elecció de manera que s'adapti a la investigació el màxim possible, s'ha decidit passar una enquesta bàsica que han d'omplir els receptors de la sèrie, els adolescents.

ENQUESTA

5. Sexe

Home
Dona

6. Edat

7. Nivell d'estudis

Estudis primaris
Estudis secundaris
Batxillerat
Formació professional

8. Quantes hores al dia mires la televisió, aproximadament?

Menys d'1 hora
Entre 1 i 2 hores
Entre 2 i 3 hores
Més de 3 hores

9. Quins programes acostumes a veure en la televisió?

Sèries
Telenotícies
Pel·lícules
Concursos
Dibuixos animats
Programes del cor
Altres

10. Segueixes les sèries que la televisió ofereix a la nit?

Sí
No
A vegades

6.1. Quines segueixes amb regularitat?

CSI
La Chica de ayer
El Internado
Sin tetas no hay paraíso
House
Los hombres de Paco
Aída
Altres **Quines?**

11. Has vist alguna vegada Física o química?

Sí
No

7.1. La segueixes amb continuïtat?

Sí
No

7.2. Quin mitjà utilitzes per mirar la sèrie?

Televisió
Internet
Els dos **Perquè?**

7.3. Ordena de l'1 al 13 per ordre de preferència els personatges adolescents de Física o Química. L'1 el que més t'agrada, després el dos...

Violeta
Alma
Cabano
Paula
Gorka
Ruth
Fer
Yoli
Julio
Cova
Jan

Isaac
Quino

7.4. Ordena de l'1 al 12 els personatges adults de *Física o Química* en base a la teva preferència. Igual que en la pregunta anterior.

Martín
Berto
Olimpia
Clara
Adolfo
Roque
Blanca
Irene
Michael
Felix
Jonathan
Mario

7.5. Quin és el teu personatge preferit?

7.5.1. Per què?

7.6. Sempre ha estat el teu personatge preferit o abans t'agrada més algun altre? Qui

7.6.1. Per què aquest canvi?

7.7. T'ha molestat que traguessin a Cova, Jan o Isaac de la sèrie?

Sí **A qui?**
No

7.7.1. Per què?

7.8. Et sents identificat amb les històries que s'expliquen en *Física o Química*?

Sí
No
De vegades

7.9. Penses que *Física o Química* reflexa la realitat?

Sí
No
Quasi sempre
Quasi mai

Aquesta enquesta ens servirà tant per esbrinar quines són les trames que s'han d'analitzar, com per obtenir informació general sobre els receptors de la sèrie i així poder obtenir un primer perfil de l'audiència, que després ens ajudarà a preparar millor els grup de discussió i les entrevistes en profunditat. Podrem saber si miren altres programes televisius i quins són, quantes hores al dia inverteixen en el televisor, si utilitzen Internet, etc.

L'enquesta ens ajudarà a escollir entre les trames de les tres temporades de la sèrie. S'han introduït preguntes sobre els personatges que apareixen a *Física o Química*. L'adolescent ha d'ordenar els

actors per ordre de preferència, de l'1 al 13. Així sabrem quins són els personatges que més agraden als receptors i podrem escollir entre les trames que aquests protagonitzen. S'entén que els adolescents escullen els personatges en base al paper que realitzen en la sèrie i per tant, per la trama que protagonitzen. Partint d'aquesta idea, s'escolliran 5 trames de cada temporada, a partir dels resultats de l'enquesta. S'ha de tenir en compte que els personatges també evolucionen al llarg de la sèrie. Per aquest motiu, s'ha introduït una pregunta que fa referència als protagonistes que al principi de la sèrie agradaven molt i ara no. En el cas que es donés aquesta situació, podria ser que les trames analitzades de la primera temporada fossin molt diferents de les de la segona.

Així mateix, també pot donar-se el cas que les puntuacions dels personatges estiguin molt igualades. Llavors s'escollirien trames de distints personatges intentant que d'una temporada a l'altra es repetís algun actor com a protagonista, per poder estudiar la seva evolució.

D'altra banda, s'ha de tenir en compte que l'estudi en profunditat, mitjançant l'aplicació de l'esquema de J. Greimas, només es realitzarà a 15 trames, però la resta de trames també seran catalogades en base als personatges que hi apareixen (masculí o femení / adolescent o adult / Edat / ocupació / Caràcter del personatge), els temes que es tracten, les classes socials que hi apareixen, les localitzacions, etc. Aquesta classificació general ens ajudarà a descobrir la primera essència de la sèrie i a preparar-nos per la posterior anàlisi en profunditat de les trames i els grups de discussió.

Pel que fa a la mostra de la recepció, es vol que aquesta estigui composta per varis estudiants de distints Instituts de Barcelona. Si és possible, s'utilitzarien instituts de fora de la ciutat. Es pretén formar una mostra que es caracteritzi per l'heterogeneïtat. Primerament, es necessiten distints tipus d'Instituts, un de públic, un de privat i un de concertat. Normalment, els alumnes que assisteixen a cadascun d'aquests Instituts provenen d'un context diferent, almenys pel que fa a la classe social representada. Són nombrosos els estudis que afirmen que l'estatus social del que provenen els adolescents determina la seva relació amb els mitjans. S'ha comprovat que alguns adolescents amb pares amb estudis controlen més la relació dels seus fills amb el televisor. Mentre que els pares amb més problemes econòmics deixen que els fills tinguin més llibertat per fer el que vulguin amb el seu temps lliure i molts d'ells acaben ocupant-lo amb el televisor. No es pretén fer un estudi en aquest àmbit, però pensem que l'heterogeneïtat de la mostra pot aportar dades molt interessants. Per aquest motiu, passarem una petita enquesta personal anònima als alumnes dels instituts:

ENQUESTA:

1. Professi3 dels pares:

Pare:

Mare:

2. Escolaritzaci3 dels pare:

Pare: Cap Estudi Estudi primaris Estudi secundaris Estudi universitaris

Mare: Cap Estudi Estudi primaris Estudi secundaris Estudi universitaris

3. Nombre de germans/es:

Ningun

Un

Dos

Tres

Quatres

M3s de quatre

4. A qu3 es dediquen?

Treballen, estudien, altres...

5. Realitzeu alguna activitat extraescolar?

S3

No

5.1. Quina?

M3sica

Deport

Art

Llengua estrangera

Altres **Quina?**

6. Treballes?

S3

No

6.1. En qu3?

6.2. Quantes hores al dia?

7. Tens Internet en casa?

S3

No

7.1. L'utilitzeu?

S3

No

8. Tens r3dio en casa

S3

No

8.1. Acostumes a escoltar-la?

S3

No

9. Alg3 llegeix el peri3dic en la teva casa?

Sí
No

Qui?

Quin?

10. Vas al cinema?

Sí
No

10.1. Amb quina freqüència?

Menys d'una vegada cada tres mesos
Una vegada al més
Una vegada a la setmana
Dos vegades a la setmana
Tres o més vegades a la setmana

11. Has anat alguna vegada al teatre?

Sí
No

Amb qui?

12. En et deixen veure tanta televisió com vulguis?

Sí
No

13. Et deixen veure tots els programes que s'emeten?

Sí
No

13.1. Quins no et deixen veure?

14. A quines hores veus la televisió?

15. Acostumes a veure la televisió abans de anar a dormir?

Sí
No

D'altra banda, s'escolliran tres classes de cada institut, una de quart d'ESO, una de primer de batxillerat i una de segon de batxillerat. Els adolescents comprendran les edats dels 14 als 18/19 anys. Aquesta pluralitat d'edats també ens aportarà informació molt important sobre les distintes maneres com els adolescents poden rebre la informació i si hi ha diferències substancials en la recepció a les diferents edats.

6. L'ADOLESCENT

En aquest apartat es pretén fer una primera contextualització del món adolescent, que serà complementada en la investigació final. Falta tant bibliografia com les entrevistes a psicòlegs, sociòlegs i pedagògs que parlaran sobre l'adolescència en l'actualitat. Però es creu que una primera

aproximació teòrica es necessària. Aquesta està basada, principalment, en els estudis empírics de Javier Elzo i l'aproximació teòrica del món adolescent d'Amparo Moreno. No obstant això, s'és conscient que en el treball final es necessita una visió molt més àmplia dels adolescents.

Sovint escoltem que l'adolescent d'avui en dia és diferent al de fa 40 anys i a aquesta afirmació l'acompanyen els comentaris negatius per definir l'adolescent actual, que són nombrosos: no respecten als adults, no tenen valors, només volen divertir-se... La majoria d'aquestes afirmacions estan influenciades pels estereotips, però és cert que els adolescents d'avui en dia no són com els d'abans. Qualsevol etapa de la vida s'ha d'estudiar dintre d'un context determinat: la societat que l'envolta. L'adolescent d'avui en dia ha crescut en una societat que té uns valors determinats, una estructura social, política i econòmica que la caracteritzen de manera concreta i per tant, influeix sobre els adolescents. Javier Elzo, en el seu llibre *La voz de los adolescentes*, afirma que l'adolescent d'avui, d'aquests últims 10 anys, si no menys, presenta alguns trets diferencials que permeten pensar i afirmar que estem front “nous adolescents”.²³

Uns adolescents que marcats per les condicions en què els ha tocat créixer, cada dia es troben més allunyats dels adults, sembla que visquin en mons aïllats. Ulrich Beck i Elisabeth-Gernesheim citaven un fragment del llibre de Michael Cunningham, *A Home at the End of the World*, per exemplificar de manera molt clara aquest canvi social que s'ha viscut i que ha marcat l'etapa de l'adolescència. La conversa té lloc en una cuina entre una mare i una filla:

“¿Por qué te casaste con el hombre con quien lo hiciste? Pregunta una hija a su madre. ¿No tuviste nunca miedo de cometer un grave error como peder el tren de tu verdadera vida y, no sé, escaparte por la tangente sin tener ninguna posibilidad de volver? Su madre ahullentaba la pregunta como si fuera una mosca lerda pero pesada. Sus dedos brillaban por la pulpa del tomate. “En aquel entonces no hicimos preguntas tan trascendentales”, dijo ella. “¿No es duro para ti pensar y cuestionar y planificar tanto?” (Beck i Beck-Gernesheim 2001: 15)

Cunningham expressa, de manera magistral, en un paràgraf els profunds canvis que han patit els adolescents en els últims anys. L'arribada de la individualitat a les nostres vides, les noves tecnologies, l'alliberament de la dona, les noves construccions familiars, etc. Plantegen un nou panorama per l'adolescent actual, que ha d'afrontar-lo donant noves respostes en el seu creixement i

²³ . ELZO, JAVIER. *La voz de los adolescentes*. PPC editorial. 2008

trànsit cap al món adult, on la família ha adquirit un paper distint. Lluís Flaquer argumenta que avui en dia, cada vegada falten més referents de tot tipus i per aquest motiu, família i religió són punts clau on agafar-se per no caure en el no res. Aquests canvis afecten a l'adolescent actual i és cert que l'adolescent d'avui en dia és diferent al del passat. Hopkins també reflexiona sobre aquest tema:

“De hecho, al parecer, hasta finales del siglo XIX no se habla de la adolescencia como un concepto de fase en el desarrollo humano y ello solamente en la llamada sociedad occidental: El estadio del ciclo vital que en el mundo occidental conocemos como “adolescencia” puede que en otros lugares no tenga reconocida la categoría de estadio diferenciado. Muchos observadores piensan que la adolescencia es un producto secundario de las economías industrializadas (por ejemplo, Kertt, 1977), en especial debido al hecho de que las sociedades industriales exigen una preparación más prolongada antes de asumir los roles de adulto. En este sentido, puede considerarse que la adolescencia es un “invento” de las sociedades industrializadas” (Hopkins 1987: 22)

Per tant, què és l'adolescència? Com es defineix avui en dia? “L'adolescència es caracteritza per ser un moment vital en el qual se succeeixen un gran nombre de canvis que afecten tots els aspectes fonamentals d'una persona. Les transformacions tenen tanta importància que alguns autors parlen d'aquest període com d'un segon naixement. De fet, al llarg d'aquests anys, es modifica la nostra estructura corporal, els nostres pensaments, la nostra identitat i les relacions que mantenim amb la família i la societat. L'adolescent constitueix així una etapa de canvis que, com a nota diferencial respecte d'altres estadis, presenta el fet de conduir-nos a la maduresa. Amparo Moreno ho descriu així en el seu llibre sobre l'adolescència.” (Moreno 2006: 10)

De manera general, l'adolescència és l'etapa de transició, de la infantesa a l'adultesa, en què té lloc gran part del desenvolupament físic, psicològic i social. És el procés de preparació de la vida adulta pel que tothom ha de passar. “La adolescencia se ha extendido. Comienza antes y termina más tarde. El tránsito de la infancia a la adolescencia tiene lugar a edades cada vez más tempranas, mientras que los adolescentes se instalan en su condición de tales durante más años, retrasando su paso a la edad juvenil y, por ende, a la edad adulta. Hay una adolescentización de toda la sociedad española.” (Elzo 2008: 7).

Establir els límits d'edat de l'adolescència és difícil. Hi ha diverses opinions sobre l'edat en què es deixa de ser infant i s'entra en l'adolescència i també sobre l'edat en què s'arriba a ser adult. “Com a

definició estadística, podríem acceptar que els adolescents són aquells individus que estan entre els 12-13 anys i els 17-18 anys i que tenen un conjunt de característiques socials i psicològiques similars. Serien edats, d'altra banda, que en termes escolars correspondrien des del inici de la ESO fins a les acabades de batxillerat” (Marta Vives 2007)²⁴

El punt d'entrada a l'adolescència està més clar que el límit de sortida cap a l'edat adulta. És una qüestió complexa perquè més enllà de la maduració biològica, el concepte s'associa a una maduració psicològica i social. Havinghurst va desenvolupar un llistat de tasques psicosocials de l'adolescència, que els individus han d'adquirir en diferents moments de la seva vida²⁵:

1. Acceptar el físic propi i usar el cos de manera afectiva.
2. Aconseguir la independència emocional dels pares i altres adults.
3. Aconseguir un rol social i sexual masculí o femení.
4. Formar relacions noves i més madures amb companys de la mateixa edat i d'ambdós sexes.
5. Desitjar i abastir una conducta socialment responsable.
6. Adquirir un conjunt de valors i un sentit ètic que guiï la conducta.
7. Preparar-se professionalment.
8. Preparar-se pel matrimoni i la vida familiar.

Però els adolescents d'avui en dia estan marcats per la incongruència entre els processos de desenvolupament individual i social, ja que progressen molt aviat biològicament, però es retarda la seva independència material i emocional. Aquesta situació no té lloc de manera aïllada.

“Aquests fets es produeixen en el si d'un conjunt de circumstàncies socials que defineixen aquest principi del segle XXI: canvis demogràfics que inclouen baixa natalitat, menys joves i més ancians; canvis en l'accés al mercat laboral i dificultats per accedir a una feina estable; canvis en la família, menys fills, amb diferents relacions, noves estructures; canvis en la composició ètica i cultural i en les actituds cap al gènere; influència dels mitjans de comunicació, socialització a través de la imatge, importància d'Internet, el mòbil, els videojocs i canvis en les institucions educatives” (Moreno 2006: 20)

El jove d'avui en dia es veu determinat tant per la realitat que l'envolta com pels processos biològics

²⁴ VIVES, MARTA (en línia): La representació dels adolescents en les telenovel·les de producció pròpia de TV3. <http://www.cac.cat/web/recerca/estudis/llistat.jsp> (03/04/2009)

²⁵ HAVINGHURST, R.J. (1972) *Development tasks and education*. New York, Mc Kay.

i psicològics lògics. Els joves actuals sembla que no es preocupin pel futur i només pensin en el moment present perquè veuen el futur amb temor. Però les grans preguntes apareixen en l'adolescència : qui sóc? Quin sentit té la vida? Què hi ha més enllà de la mort? D'on vinc? Cap on vaig? Etc. Javier Elzo afirma que quan se'ls pregunta als adolescents sobre qüestions del futur, més de dos terços responen de forma afirmativa que els interessa i estan preocupats.²⁶

Els joves rebutgen els principis ètics absoluts i es presenten com a liberals, però en el fons, de manera conscient o inconscient, cerquen un absolut que doni sentit a les seves vides. Així mateix, aquesta llibertat que diuen tenir només és utòpica, ja que estan lligats a la família, als amics, l'escola, les noves tecnologies... I de manera simbòlica, estan lligats a les modes, a la necessitat de divertir-se... Per això, separen els temps i conceben els caps de setmana i les vacances com el seu propi espai de llibertat no normatiu, a diferència del temps de classe... L'adolescència és una etapa d'icones i símbols (música, mòbil, aparença física), que són elements d'identificació, pertinença grupal i de condició social. Per això, tenen les seves revistes i els seus espais de ràdio i televisió propis. Segons Elzo:

“No hay una subcultura juvenil en una sociedad en la que la cultura dominante está bastante estandarizada (bienestar, individualismo y familia soñada, siendo los tres ingredientes centrales), pero, así y todo, buscan su nicho propio, sean los sujetos y los objetos. Si no únicos, sí los protagonistas principales” (Elzo 2008: 13)

Elzo explica clarament com la necessitat d'un univers simbòlic pels adolescents ha provocat l'aparició dels símbols i les icones que moltes vegades tenen el seu espai d'aparició en els mitjans de comunicació.

“En la ment de qualsevol persona profana tots els períodes de la vida estan associats a representacions elaborades a partir d'experiències personals, informacions transmeses per l'entorn més pròxim i per aquells mitjans de comunicació que compten amb més facilitat per crear opinió. L'adolescència no escapa a aquesta llei” (Moreno 2006: 25)

Podria dir-se que l'adolescent descrit és un prototip de l'adolescent actual, però hi ha tants adolescents com joves. L'Adolescència no és una categoria uniforme, però és una etapa que es

²⁶ ELZO, JAVIER. La voz de los adolescentes. Editorial PPC. 2008

caracteritza per certs canvis biològics i psicològics i certs aspectes generals que seran tractats en aquest estudi.

Segons Erik Erikson, l'adolescència és la mort de la infància i la decepció de l'adult. A continuació veurem com es dona aquesta fita.

6.1. Cap a la maduresa

El tret més característic i visible del canvi de la infantesa a l'edat adulta és el canvi físic que viuen els infants al principi de l'adolescència. Aquest canvi no apareix de forma aïllada, sinó que influeix en la ment i les accions de l'adolescent. Per tant, la pubertat i els canvis en el cervell s'influencien i es determinen en l'etapa de l'adolescència, van parells.

6.1.1. La pubertat: transformacions físiques

La pubertat fa referència a l'aparició del borrisol púbic que simbolitza el començament de la maduresa sexual dels joves. La definició pediàtrica del terme pubertat és:

“Canvis morfològics i fisiològics que es donen en el desenvolupament del noi o la noia a mesura que les gònades canvien de l'estat infantil a l'estat adult. Aquest procés es completa amb la maduresa física i sexual de l'adolescent i l'adquisició de les característiques adultes a cada sexe” (Moreno 2006: 33)

Amb això, la pubertat es caracteritza per les diferències que existeixen en el desenvolupament físic entre els dos sexes per la diferent concentració d'hormones a la sang entre nois i noies. En els adolescents, els canvis es manifesten en l'augment dels testicles i penis, la producció d'esperma el pel a la cara i el cos i el canvi del to de la veu. En les adolescents es produeix el desenvolupament de l'úter i la vagina, l'augment del pit, la distribució corporal del greix i la regulació del cicle ovulatori. Podria dir-se que es passa d'uns cossos asexuals a uns cossos molt definits. No obstant això, cal tenir present que els canvis de la pubertat no es donen al mateix en els nois i les noies. Les noies solen arribar a la pubertat abans que els nois, a més, són canvis més visibles (desenvolupament dels pits, etc). La pubertat està associada a factors biològics, però també es pot veure profundament determinada pels factors ambientals (per exemple, la mala alimentació, la privació d'afecte).

El canvi en l'aparença física influeix directament sobre l'adolescent perquè comporta una reelaboració de la seva pròpia imatge física. Amparo Moreno afirma que aquests fets presenten implicacions en processos psicològics fonamentals, units especialment a la definició que fem de nosaltres mateixos, el grau de satisfacció amb aquesta definició i l'assumpció d'una identitat i un paper masculí o femení.

En conseqüència, els canvis físics no estan aïllats dels canvis psicològics. La pubertat no es dona de manera externa a la societat, sinó que els adolescents desenvolupen en un context determinat, envoltats d'una família, d'un grup d'iguals, etc. I aquests influeixen en la manera de viure els canvis. Perquè aquests canvis transformen la imatge que tenim i oferim de nosaltres mateixos.

“La percepció del nostre cos forma part important del concepte que tenim de nosaltres mateixos i, alhora, influeix en la nostra autoestima. En l'adolescència, el sentiment de ser atractius es relaciona no només amb una autoestima alta, sinó també amb millors relacions amb els companys, els professors i els pares”
(Moreno 2006: 44)

No hi ha forma d'imaginar que som sense una imatge corporal. Per tant, el cos adquireix una significació psicològica en aquesta etapa de la vida. La pròpia imatge va unida a la construcció de la identitat.

6.1.2. Un altra manera de pensar: les transformacions intel·lectuals

El pas de infant a adolescent no només es dona en l'àmbit del desenvolupament físic, sinó que l'adolescent incorpora nous temes i preocupacions a l'hora de parlar. Preguntes sobre el món, la societat que els envolta, el futur... són freqüents. Inhelder i Piaget afirmaven que el caràcter fonamental de l'adolescència és la inserció del individu en la societat dels adults. Aquesta inserció es caracteritza per la concepció dels adults com a iguals, la conceptualització dels plans pel futur i la reforma de la societat on s'insereix. Segons Amparo Moreno, “la novetat central en el pensament de l'adolescent serà la capacitat de reflexionar més enllà del present, és a dir, prendre com a objecte del raonament situacions que poden no haver-se encarnat encara en la realitat. Els nens raonen sobre “l'aquí i l'ara”; els adolescents raonen a més sobre “allí i llavors”, “enlloc”, “mai”, “encara no”. Aquesta capacitat de raonar de l'adolescent li serveix per formar-se una imatge sobre ell mateix i sobre la vida, sobre la societat... Així, l'adolescent abandona el pensament concret de la seva infantesa i s'endinsa en el pensament forma. Inhelder i Piaget afirmen que són 4 les característiques del pensament formal:

1. Raonar sobre possibilitats
2. Raonar sobre el futur
3. Raonar sobre hipòtesis
4. Raonar sobre el raonament

Amb el temps, han sorgit crítics al raonament formal o es creu que el pensament formal és producte d'un tipus de cultura i, fonamentalment, de l'escolarització. És evident que en l'adolescència es produeixen canvis en el pensament, com deien Inhelder i Piaget, però aquests canvis són progressius, molt diversos en base a la població i molt dependents del context que envolta a l'adolescent. Els adolescents també augmenten la seva capacitat per processar informació i posar en marxa el pensament lògic, però això no vol dir que sempre ho facin. També hi ha situacions en que l'adolescent es deixa portar pel pensament intuïtiu i de presa de decisions. Tot això, contextualitzat dintre d'un coneixement social, la concepció del món que ens envolta és vital.

6.1.3. La concepció pròpia del individu: el jo

Alguns autors defineixen la formació de la identitat com l'aspecte central del desenvolupament adolescent. El concepte de identitat està provocat per les transformacions físiques i intel·lectuals que ha viscut l'adolescent. Això li permet construir una nova definició personal d'ell mateix. L'adolescent es pregunta qui és. Amb l'arribada de la pubertat, els nens i les nenes viuen una sèrie de canvis físics. Al mateix temps, es desenvolupen les seves inquietuds intel·lectuals i es veuen envoltats d'una societat canviant. Aquestes transformacions provoquen la necessitat d'una definició personal enfront d'un mateix. Una definició que engloba una sèrie d'eleccions sobre qüestions fonamentals: valors i creences, fites educatives i professionals, maneres de relacionar-se amb els altres... També s'ha de tenir en compte que la formació de la identitat no es fa d'un dia cap a l'altre, és un procés molt complex i cada adolescent necessita el seu temps per trobar-se a ell mateix, el procés de formació de la identitat no s'acaba mai.

Així mateix, l'entorn que envolta l'adolescent és determinant. S'ha de tenir en compte la família, els amics, l'escola, els mitjans de comunicació, etc.

Erik Erikson va fer una primera descripció de la formació de la identitat. Posteriorment, la seva descripció ha estat ampliada per distints teòrics. Des de la psicologia evolutiva i en paraules de Erik Erikson, l'adolescència és “la fase de moratòria en la que el adolescente experimenta con varios papeles e ideologías mientras se esfuerza en descubrir quién es él o ella i a donde pertenece en un mundo con las demás personas. El resultado puede ser un período de confusión o difusión que

conduce a un síndrome de conducta representativa central de la adolescencia”. Erikson afirma que és una etapa en què els adolescents solen tenir una certa imatge narcisista d’ells mateixos. En la mateix línia, Herbert Marcuse afirma:

“Originally the ego includes everything, late it detaches from itself the external world. The ego-feeling we are aware of now is thus only a shrunken vestige of a far more extensive feeling- a feeling wich embraced the universe and expressed and inseparable connection of the ego with the external world” (Marcuse 1987: 168)

D’aquesta manera és com l’adolescent s’autodefineix i es diferencia de la resta.

Kimmel i Weiner també van fer aportacions molt interessants sobre l’adolescència. Van desenvolupar una serie de pautes base que l’adolescent ha d’assumir per conèixer’s a ell mateix.

“Las personas alcanzan la identidad en la medida en que son capaces de implicarse en una sèrie de compromisos relativamente estables, y ello en tres dimensiones: a) ideológica: conjunto de valores y creencias que guían las propias acciones; b) ocupacional: sèrie de objetivos educativos o profesionales que guían los esfuerzos realizados y c) interpersonal: orientación de género que influye en las formas de amistad e intimidad del individuo con otras personas del mismo y de distinto sexo” (Kimmel y Weiner 1998: 399)

La pregunta principal que es fa l’adolescent és: qui sóc jo? Hamlet ja s’ho preguntava: qui sóc jo? Qui deuria ser? I això mateix desvetlla els nostres adolescents. L’autoconcepte i l’autoestima són el conjunt de percepcions que l’adolescent té sobre ell mateix. Segons Amparo Moreno, l’autoconcepte varia en quatre aspectes fonamentals:

1. Es produeix un augment de la introspecció, la reflexió conscient sobre un mateix.
2. La definició es concentra en major mesura en els aspectes interiors de la persona. Característiques de personalitat, sentiments, creences polítiques, valors personals, ubicació en els grups socials.
3. Es produeix una presa de consciència de la multiplicitat d’aspectes que integren el nostre jo, i de la possible existència de conflictes.

4. L'adolescent reflexiona sobre diferents maneres possibles d'ésser o comportar-se i dibuixa un jo ideal. Aquest aspecte implica una projecció personal cap al futur, que no es produeix en períodes anteriors.

És evident la importància de l'auto concepte, la creació del jo en l'adolescència. Aquesta es veu molt influenciada per l'entorn de l'adolescent, que és fonamental per la concepció de la pròpia identitat. Per tant, la família, els amics, l'escola i els mitjans de comunicació gaudeixen d'un paper important perquè l'adolescent sàpiga qui és i comenci a orientar-se amb el que vol fer amb la seva vida.

6.2. La socialització de l'adolescent

La creació de la nova identitat està molt determinada pels ambients i nous contextos que viu l'individu. És una etapa que es caracteritza per l'augment de les sortides amb els amics, les primeres relacions sexuals, la necessitat de intimitat front els pares i mares, etc. Aquests àmbits acompanyen l'adolescent en el seu creixement i són tant agents que influeixen com que determinen la concepció pròpia de l'adolescent.

Javier Elzo es caracteritza en el món adolescent per ser un investigador que ha realitzat nombrosos estudis empíric. En el seu llibre *El silencio de los adolescentes* va realitzar una investigació, on la pregunta base als adolescents era: on, en quin àmbit, es diuen les coses més importants quant a idees i interpretacions del món? Els adolescents van situar la família en primer lloc (54% dels adolescents), el grup d'amics la seguia de molt prop (47%). En proporcions menors però no per això menys significatives, seguien els mitjans de comunicació (34%), els llibres (20%) i els centres d'ensenyament (19%). Després, es situa l'església, amb menor proporció.

En base a això, és molt important saber com actuen o es relacionen els adolescents amb la família, els amics i els mitjans de comunicació, aquells agents que consideren més importants a l'hora de informar-se i crear la seva pròpia identitat.

6.2.1. La Família

Com Javier Elzo va demostrar en el seu estudi, la família ocupa l'espai central en la vida dels joves a l'hora de informar-se sobre els temes que més els interessin i per tant, que configuren la seva identitat. Això és paradoxal si ens fixem en els canvis que ha viscut la institució familiar en els últims anys i com això ha afectat als adolescents.

Arran de la introducció de la dona en el món del treball, s'ha anat donant la progressiva desaparició

de la mestressa de casa, una figura clau de la família tradicional, dels llars tradicionals. D'altra banda, el pare que ja es caracteritzava per ocupar la major part del seu temps fora de casa (el treball), no ha entrat en l'allar amb la mateixa proporció que la mare ha sortit. Així mateix, els avis ja no habiten en els nuclis familiars. Tot això ha provocat que els adolescents d'avui en dia es troben amb una nova realitat familiar, que es caracteritza per la manca de família. Gran part dels adolescents afirmen trobar-se sols quan arriben a casa i s'estan convertint en la generació que més sola està creixent. La presència de la família és escassa. Aquesta realitat és paradoxal, perquè l'adolescent actual està veient-se mancat d'aquella institució que ell mateix reconeix necessitar més en la seva vida. La conseqüència d'aquesta nova realitat familiar ha provocat que l'adolescent busqui la seva autoafirmació en altres espais, bàsicament en el grup d'amics i en els mitjans de comunicació (Internet és un dels mitjans més utilitzats pels adolescents d'avui en dia).

No obstant això, la figura del pare i la mare continua sent imprescindible pel desenvolupament de l'adolescent. Els infants, abans d'arribar a l'adolescència, tenen una imatge dels seus pares que es caracteritza per veure els progenitors com a figures de saviesa i omnipotència. Són el seu màxim punt de referència i de confiança, ja que són els encarregats de cuidar-los i protegir-los. Amb l'adolescència, aquest concepte canvia, els progenitors són examinats pels joves de manera més exhaustiva i es crea una relació d'ambivalència. En alguns casos sembla que els adolescents no necessiten els pares. D'altra banda, en molts casos sembla que els necessiten igual o més que quan eren infants. Són els punts de referència de la seva existència, els únics que estaran sempre ahí i els ajudaran en els seus problemes. No obstant això, també són els que els imposen regles, els protegeixen quan ells creuen que no cal, etc. Amb això, els sentiments dels adolescents cap als pares són contradictoris: amor i odi, respecte i desobediència, orgull i vergonya... Els adolescents valoren sobretot el suport afectiu dels seus pares, mentre que no els agrada el control que aquests exerceixen sobre ells.

Aquestes ambivalències fan que es creen distintes relacions entre els adolescents i els seus pares, són tantes com pares i fills hi ha. També s'han de tenir en compte les noves concepcions familiars (famílies monoparentals, famílies ampliades...). No obstant això, els estudis de Joventut a Espanya del 2004 desvetllaven que, de manera general, els pares actuals han optat per la negació de les formes autoritàries front una generació d'adolescents que els creen profundes inseguretats a l'hora d'educar-los. I així mateix, aquests adolescents demostren crear valors que moltes vegades guarden concordança amb els dels seus pares, cosa que no passava en els anys seixanta.

6.2.2. El grup d'iguals: els amics

Com senyala Elzo en els seus estudis, el grup d'amics ocupa el segon lloc quant a punt de referència dels adolescents. A més, com hem vist anteriorment, la família, mitjançant la individualització, cada vegada té menys temps per les futures generacions i això provoca una reorientació dels adolescents en el seu món de socialització, on els amics ocupen un espai privilegiat.

En l'adolescència la vida social passa a centrar-se en els amics, ja que en el seu món comença a predominar l'interès per les noves amistats, sentir-se a gust amb un grup d'amics i les primeres relacions íntimes amb adolescents del sexe oposat o del mateix sexe. Els adolescents també van variant la forma de veure les amistats al llarg d'aquest període de introducció a l'edat adulta, aquestes passen de ser imprescindibles i caracteritzar-se per la lleialtat i la confiança en els primers anys, a ser menys obsessives i despreocupades quan l'adolescent té els 17 o 18 anys. No obstant això, les relacions amb els amics són essencials i necessàries durant tota l'etapa de l'adolescència. "La relació amb els amics, independentment de la forma que adopti, compleix una funció important de suport psicològic. Proporciona la seguretat que abans provenia de l'entorn familiar, afecte, empatia, una definició social i models d'actuació. La falta d'amics pot generar sentiments de solitud, tensió i baixa autoestima" (Moreno 2006: 94)

Amparo Moreno evidència la necessitat en l'adolescència del grup d'amics que beneficia el seu desenvolupament personal tant en l'àmbit intel·lectual com en el desenvolupament social. Ja que l'adolescent adquireix les perspectives de l'altre, que són les d'un igual, que segurament comparteix gran part d'inquietuds i això ajuda l'adolescent a tenir una nova visió i per tant, a conèixer-se a ell mateix i als altres. Així mateix, l'ocupació del temps amb grups d'iguals provoca que l'adolescent desenvolupi les seves competències socials i aprengui a relacionar-se amb llibertat dintre d'unes normes socials i culturals.

"El grupo confiere al adolescente un marco revelador de nuevas fórmulas, donde canalizar y compartir los conflictos con su cuerpo, con su familia, con su miedo a lo desconocido, tanto de sí mismo como del futuro.

El adolescente se mueve y actúa en esos grupos ensayando su autonomía, su independencia. Les reconoce aliviadamente como lugar en el que situar lo que ya no cabe en la relación niño-padres, porque ahí ya no puede expresar todo lo que le ocurre, con la fuerza con la que emerge para él" (López i Castro, 2007: 94)

Però tot no és positiu en les relacions amb els iguals, hi ha molts tipus de relacions entre adolescents i aquests també poden patir agressions i pressions per part dels iguals. En els últims temps hem

observat una creixuda del *bullying* que en algunes ocasions ha acabat de manera tràgica. A més, les pressions del grup normalment s'exerceixen sobre certs temes de transcendència adolescent: la família, activitats socials... i també són constants les pressions en àmbits negatius: les drogues, l'alcohol, el *bullying* a un company, la delinqüència... Molts adolescents no han adquirit una mentalitat molt crítica i es deixen portar pels companys o promouen certes activitats sense ser conscients de les conseqüències. S'assumeixen les normes grupals de manera acrítica.

Aquesta situació evidencia la necessitat que l'adolescent tingui altres punts de referència estables en aquesta etapa tan delicada. La família i l'escola han de crear vincles amb el grup d'amics, perquè el seu poder sobre l'adolescent és evident. Com hem vist, les relacions dels adolescents amb el grup d'iguals són essencials pel seu correcte desenvolupament personal i intel·lectual, però en alguns casos també poden ser molt perjudicials. Per tant, s'ha d'intentar que el món social dels adolescents no romanguin separats.

6.2.3. Els mitjans de comunicació

El tercer punt clau quant a referència dels adolescent són els mitjans de comunicació. En un altre estudi de Javier Elzo, aquest preguntava als adolescents sobre les activitats que practicaven habitualment. Els resultats eren que a pràcticament tots els agradava sortir o reunir-se amb els amics, que era l'activitat majoritària (97%). En segon lloc, hi apareixia escoltar música (95%). El 92% del total veia la televisió amb assiduitat. A aquestes activitats principals els seguien altres amb unes proporcions molt menors: escoltar la ràdio, anar a bars i cafeteries, anar al cinema, viatjar, escoltar música en directe, etc. Cal destacar que dues de les activitats en què més temps inverteixen (televisió i música) els joves es caracteritzen per ser un oci domèstic i majoritàriament individual, que gira al voltant dels mitjans de comunicació.

Aquest estudi empíric de Javier Elzo demostra la importància que tenen els mitjans de comunicació en l'adolescència actual, que inverteix gran part del seu temps amb ells. En aquest context, el televisor gaudeix d'un paper important, ja que és un dels mitjans que atreu més als joves i en el que més temps inverteixen. No obstant això, actualment Internet està començant a imposar-se amb molta contundència, ja que distints estudis demostren que s'està convertint en el mitjà hegemònic adolescent per excel·lència.

En base a això, els distints teòrics i estudiosos tant dels mitjans de comunicació com de l'adolescència s'han adonat de la importància dels mitjans sobre l'adolescent, ja que són la seva tercera font de socialització en l'etapa de l'adolescència, que, com s'ha apuntat anteriorment, es caracteritza per la recerca d'un mateix. Per tant, els mitjans poden transmetre molts valors i pautes

de conducta als adolescents. D'aquí la importància de l'estudi tant dels valors que transmeten els mitjans com dels possibles efectes que poden tenir sobre els adolescents. És important l'estudi de tots aquells mitjans que formen part de l'àmbit de l'adolescent. No obstant això, en aquest estudi ens basarem en el televisor, ja que és el mitjà bàsic que utilitzen les sèries que són l'objecte d'estudi. També ens interessa estudiar amb més profunditat el televisor perquè, a pesar del naixement de noves tecnologies que s'adapten molt a les necessitats dels nous adolescents, segueix gaudint d'un gran atractiu pels joves.

Són vàries les teories al voltant del televisor i els seus efectes, però s'ha de tenir present que la televisió actual és un fenomen molt complex que gaudeix d'estudis diversos, que el poden veure de forma totalment contradictòria, segons la perspectiva que s'adopti. De manera general, podríem dir que, d'una banda, hi ha teòrics que, seguint la doctrina de Marshal McLuhan, afirmen que el mitjà és el missatge i que, per tant, el televisor està corromput per la seva pròpia essència i actuarà d'una manera determinada sobre el receptor²⁷. En aquesta línia podem trobar a Neil Postman, que afirma que el televisor ha de ser només utilitzat en la seva vesant d'entreteniment i mai ha de tractar temes transcendents perquè no està preparat per fer-ho i per tant, corromp els missatges i el receptor.²⁸ D'altra banda, hi ha qui pensa que hem de ser realistes i analitzar la societat que ens envolta sense idealitzar sobre el que podria ser i no és. En aquest àmbit, estan els estudiosos que creuen que és evident que el televisor forma part de la vida dels adolescent i tancar els ulls a aquesta realitat no és el camí. Per tant, s'han de cercar vies per intentar que els seus efectes sobre la població siguin diferents. Per exemple, Joan Ferrés afirma que s'han de cercar noves estratègies educatives i que la publicitat pot ser una font de inspiració perquè mitjançant les seves estratègies aconsegueix arribar a la societat, cosa que no pot fer l'escola. En base a això, Ferrés aposta per una educació en mitjans i amb mitjans, preparar la societat per la realitat que no es pot canviar (els adolescents passen molt de temps front el televisor i per tant, és una font de socialització. Haurien de tenir una educació en mitjans que els ajudés a entendre com funcionen i els efectes que poden tenir sobre ells), i també aprofitar aquelles eines de seducció que poden proporcionar els mitjans per arribar a l'adolescent i despertar el seu interès.²⁹

Però aquesta classificació teòrica és molt simple. Aquest treball requereix d'un apartat especial que parli tant dels efectes com dels valors que el televisor pot transmetre als adolescents.

²⁷ MCLUHAN, MARSHALL. Comprender los medios de comunicación. Las extensiones del ser humano. Bolsillo paidós.

²⁸ POSTMAN, NEIL. Divertim-nos fins a morir. El discurs públic a l'època del "show-business". Llibres de l'índex.

²⁹ FERRÉS I PRATS, JOAN. La educación como industria del deseo. Un nuevo estilo comunicativo. Comunicación educativa. 2008

No obstant això, en aquest apartat si que és important parlar sobre el gran potencial socialitzador de què gaudeix el televisor. Per aquest punt, s'utilitzarà l'estudi realitzat per Yolanda Montero en què es preguntava com interpreten i assimilen els adolescents els missatges transmesos pel televisor. Front aquesta pregunta, Yolanda Montero afirma que els experts de la investigació científica atribueixen als mitjans de comunicació una importància considerable en la socialització de valors, normes, actituds i opinions.

Aquesta afirmació fa referència al profund paper socialitzador dels mitjans de comunicació en l'adolescent. També seria interessant parlar sobre els profunds canvis que s'han donat en el món de la comunicació amb l'estudi de la neurociència, que també desvetlla importants efectes dels mitjans pel que fa a la seva forma de actuar sobre el receptor. Però seria important tractar amb més detall aquests temes en un apartat especialitzat sobre com actuen els mitjans en l'espectador.

7. LA SOCIALITZACIÓ DEL TELEVISOR

A l'igual que en l'apartat anterior, aquest punt de contextualització de la socialització del televisor serà tractat de forma més acurada en la realització final de treball. Ara s'ofereix informació general perquè el projecte de recerca es pugui entendre.

“Imagen, imagen, cuando nos atrapas...., parece exclamar este fin de siglo, en el que la imagen se ha asentado hasta llegar a invadirlo. Esta imagen fija y luego animada, de la cual desconfía la cultura occidental ya desde la época de los griegos, ha triunfado definitivamente. Omnipresente en la vida privada tanto como en la vida pública, la imagen organiza los destinos, hace y deshace los poderes, extiende hasta el infinito las fronteras de lo imaginario y, el colmo de los colmos, amalgama definitivamente la realidad, la ficción y la virtualidad”(Isabel Veyrat-Masson y Daniel Dayan 1997: 9)

Isabel Veyrat-Masson i Daniel Dayan començaven així el seu llibre, donant-li tota la importància que es mereix a la imatge. És interessant aquesta reflexió perquè l'estudi present parteix de la televisió i aquesta basa gran part del seu potencial en la imatge. La televisió troba la seva principal font per arribar a la gent en la imatge. Per tant, la televisió parteix d'un element que ja per si sol ha estat objecte de nombrosos estudis, que ha despertat l'interès de grans investigadors, perquè el seu

poder és grandiosos. Així mateix, la televisió utilitza nombrosos elements per arribar al públic i tots ells són interessants per l'estudi. No obstant això, en aquesta investigació, es pretén abarcar una dimensió més reduïda, la representació que el televisor en fa dels adolescents i la percepció que aquests tenen d'allò que se'ls exposa. Amb això, és important contextualitzar la socialització del televisor en l'etapa adolescent perquè és un punt clau en la socialització general d'aquests.

7.1. El televisor i la seva dimensió socialitzadora

Si preguntéssim a la gent del carrer que significa per ells veure el televisor i quins efectes pensen que aquest té sobre ells, la majoria de la gent afirmaria que veure el televisor és una acció rutinària i que els seus missatges no tenen efectes sobre ells (existeixen les enquestes al respecte que ho demostren)³⁰. No obstant això, són nombrosos els estudis que demostren que el televisor té efectes sobre els espectadors i que aquests s'han acostumat a consumir-lo de manera passiva i acrítica. Els estudiosos del tema han desvetllat que els mitjans de masses han adquirit un paper molt sofisticat i complex en la nostra societat, però tenen una aparença innocent i transparent.

El televisor, amb el temps, ha anat adquirint un paper socialitzador molt destacat, sobretot en l'àmbit adolescent, ja que és l'etapa de la recerca del "jo". Els joves necessiten referents per entendre el món i a ells mateixos i el televisor els hi proporciona.

En els últims estudis sobre la socialització i els efectes de la televisió la neurociència ha adquirit un paper important. L'estudi del cervell humà ens explica moltes de les implicacions o els efectes que el televisor pot tenir sobre nosaltres. Rita Carter fa algunes de les aportacions més interessants de la neurociència: "El sistema límbico (el cerebro emocional) es la central energética del cerebro, generadora de las apetencias, impulsos, emociones y estados de ánimo que dirigen nuestra conducta" (Carter 2002: 54). Per tant, el nostre cervell emocional és la central energètica. Ferrés, en la mateixa línia, a partir de l'estudi de la neurociència, ens explica que els humans només ens movem a partir de les emocions, que allò que ens penetra, que ens influeix, etc., primer ha influït sobre la part del nostre cervell on hi tenen lloc les emocions i per aquest motiu, el televisor té aquest poder tan important sobre la població, perquè va directe a allò que ens motiva. "Tanto los animales como las personas tan sólo nos movilizamos gracias a la energía generada por un cerebro emocional activado. Por el temor al palo o por la atracción de la zanahoria. Por miedo o por deseo" (Ferrés 2008: 56)

³⁰ Actualment, el Dr. Joan Ferrés, està realitzant un estudi sobre competències educatives en l'audiovisual i en gran part de les enquestes, la gent afirma que els missatges televisius no els afecten.

Des de la neurociència, es poden fonamentar els mecanismes de socialització que s'havien utilitzat abans mitjançant l'aprenentatge per modelatge de Bandura i el condicionament clàssic de Pávlov. Per tant, aquella ciència que ara ens pot explicar grans enigmes sobre el poder socialitzador del televisor, resulta que basa gran part dels seus mecanismes en les disciplines que abans s'utilitzaven per l'aprenentatge, per la socialització, i ens debel·la com el televisor ha adquirit aquesta funció. “Los medios de masas audiovisuales e informáticos han sustituido a las instituciones que tradicionalmente habían llevado el peso del proceso socializador, instaurando nuevas formas de comunicación e interpretación de la realidad” (Ferrés 2000: 40)

Però, com ha arribat el televisor ha constituir-se com un elements socialitzador tan important en l'etapa adolescent?

A partir dels canvis socials viscuts en els últims anys, se'ns ha presentat una nova realitat que es caracteritza per l'allunyament del adolescent de la família i l'adquisició del televisor d'un paper socialitzador.

“La dependència mediàtica de la nostra societat es avui en dia indiscutible. La influència que exerceix el discurs audiovisual condiona la realitat (allò escollit per la televisió per ser emès obté automàticament una dimensió singular i passa a ser considerat digne de formar part de l'imaginari social i indivisual de l'espectador”(Vives 2007: 49).

Els adolescents inverteixen gran part del seu temps front el televisor, que ha acabat per adquirir un paper important en la transmissió de valors, actituds, normes i opinions.

“Los medios tienen mucha importancia en la socialización de normas, valores y expectativas de conducta; en las opiniones políticas (partidistas, de líderes), ideológicas, religiosas y sobre la moralidad pública; en los gustos culturales; en las actitudes vinculadas a esas opiniones: de tolerancia ante lo extranjero, de diálogo o debate y el marco de uno y otro. Las ciencias sociales muestran que las variedades psicológicas individuales no son nunca la única base de las opiniones y las conductas de los individuos, quienes dependen de las normas sociales, los sistemas de roles, los controles sociales y las jerarquías de posición social, es decir, de la validación consensual que el grupo de referencia

ejerce sobre esas normas, actitudes y opiniones. Las comunicaciones de masas proveen a los individuos y a los grupos de auténticas construcciones sociales de la realidad que sirven para reforzar ese consenso o persuadir de otro en el caso de que no hubiera aún una intitucionalización del mismo. Los mensajes mediáticos contribuyen a la integración social mediante la interacción del sujeto con el mundo exterior y la asunción de su rol en la comunidad de pertenencia”. (Sánchez Noriega, 1997; Pàg. 149).

Podria dir-se que Noriega ens explica l'espiral del silenci de Noelle-Neumann, on els individus es deixen portar pels missatges dels mass media per por a l'aïllament social. Aquesta por a l'aïllament encara és més intensa en l'adolescència. Per això els adolescents cerquen referents visuals en el televisor i allí troben representacions adolescents.

Amb això, la televisió té el poder de influir. El coneixement és el que dóna forma a la realitat, per tant, qui alimenta el coneixement té el poder de configurar la realitat. Els adolescents s'informen mitjançant la família, els amics i la televisió. Cada vegada, inverteixen més temps amb la televisió, això provoca que aquesta sigui la seva principal font de informació i una de les principals bases de la seva socialització. Com aconsegueix la televisió aquest poder? “El poder es mayor por cuando se ejerce desde la fascinación y desde la opacidad, desde el enmascaramiento de las intenciones y de los mecanismos formales utilizados.” (Ferrés 2000: 180) Aquesta és la verdadera essència del funcionament del televisor i el que la fa arribar a tants joves. A més, Ferrés, en el seu llibre fa un trencament dels mites sobre la racionalitat humana i mitjançant aquests, podem entendre de manera molt senzilla com els adolescents cauen en les trampes fascinadores de la televisió. Segons Ferrés, la televisió influeix des dels relats i no des dels discursos, no influeix des de la racionalitat, sinó des de les emocions i els efectes principals de la comunicació són inconscients. Els falsos mites sobre la raó, el discurs i la consciència mantenen a l'espectador en un fals concepte de la televisió.

Aquestes afirmacions ens demostren, que els espectadors, som influenciats de manera inconscient i emocional a través dels mitjans audiovisual. Si als adults això ens afecta, imaginem com pot actuar la televisió sobre els adolescents, que estan en una de les etapes més delicades i decisives de la seva vida.

8. LA DIMENSIÓ EMPÍRICA: FÍSICA O QUÍMICA

Com s'ha anat explicant al llarg del treball, aquest projecte pretén esbrinar la representació dels joves que fa la sèrie *Física o Química* i els efectes que aquesta representació té sobre els seus receptors, els adolescents. Partint d'aquí, penso que abans d'aplicar el esquema d'anàlisi semiòtica basat en J. Greimas del grup de recerca UNICA, s'ha de fer una anàlisi general de la sèrie: dels seus personatges, dels entorns, dels contextos socials i dels conflictes més destacats que tracta. D'aquesta manera, s'exposa una primera anàlisi general de l'objecte d'estudi a què el projecte present pretén fer front.

Fitxa tècnica:

Creada per: Carlos Montero Castiñeira

Direcció: Carlos Navarro Ballester

Producció Executiva: Reyes Baltanas / Ignacio Mercero

Co-producció Executiva: Carlos Navarro Ballester

Direcció de producció: Pablo Alejos Romaniega

Jefe de Producció: Pablo Alejo Romaniega

Primer Ajudant de Direcció: David Montoya

Guió: Carlos montero Castiñeira

Realització: Pedro Martínez

Direcció de Fotografia: Macari de Colferichs

Director Artístic: Raco Redondo

Muntatge: Sebas Flizondo

Música Original: Joaquín Peña

Disseny de vestuari: Berto Brezo

Maquillatge i Peluqueria: Arancha Tejedor / Ainize Arrieta

Productor Delegat Antena3: Carlos Gómez

Delegat de Continguts de Antena3: Javier Pascual

Delegat de Continguts Ida y Vuelta: Josep Císter Rubio

Actors: Maxi-Iglesias, Andy Fernández, Úrsula Corberó, Adam Jezeirski, Javier Calvo, Andrea Duro, Leonor Martín, Gonzalo Ramos, Andrés Cheung, Karim-Ei-Kerem, Bart Sartan, Xavi Mira, Ana Milán, Núria Gonzáles, Joaquín Climent, Cecilia Freire, Blanca Romero, Michael Brown, Gonzalo Ramos, Irenen Sánchez, Óscar Sinela, Sandra Blázquez, Jose Manuel Seda, Alex Barahona, Adrián Rodríguez Moya.

Actualment (Juliol 2009), la sèrie consta de tres temporades acabades que estan composades per distint nombre de capítols. *Física o Química* era emesa per Antena3 els dilluns a la nit en horari de

prime time. Normalment començava sobre les 22:30 / 22:45h i acabava passades les 00:15h. La durada dels capítols oscil·la entre els 85 minuts i els 125 minuts, publicitat no inclosa:

Temporada 1

Emesa del 2 de febrer al 31 de març del 2008:

- Capítol 1: Cosas que hacer antes de morir. 91 minuts.
- Capítol 2: Sólo es sexo. 91 minuts.
- Capítol 3: Daños colaterales. 94 minuts.
- Capítol 4: Hace falta valor. 85 minut.
- Capítol 5: El precio de la verdad. 99 minuts.
- Capítol 6: Egoísmo razonable. 94 minuts.
- Capítol 7: Secretos y mentiras. Primera Parte. 92 minuts.
- Capítol 8: Secretos y mentiras. Segunda Parte. 101 minuts.

Temporada 2

Emesa del 8 de setembre al 8 de decembre:

- Capítol 1: Las mejores intenciones. 115 minuts.
- Capítol 2: El corazón tiene razones que la razón desconoce. 93 minuts.
- Capítol 3: Una cuestión de equilibrio. 99 minuts.
- Capítol 4: Yo soy yo... y mi circunstancia. 103 minuts.
- Capítol 5: De la amistad. 94 minuts.
- Capítol 6: Verdades aplazadas. 97 minuts.
- Capítol 7: El pasado siempre llama dos veces. 97 minuts.
- Capítol 8: Elecciones. 100 minuts.
- Capítol 9: Adictos. 98 minuts.
- Capítol 10: Mentiras tan frías. 94 minuts.
- Capítol 11: Cuestión de confianza: 103 minuts.
- Capítol 12: Te quiero y es mi culpa. 104 minuts.
- Capítol 13: El eterno retorno. Primera Parte. 101 minuts.
- Capítol 14: El eterno retorno. Segunda Parte. 116 minuts.

Temporada 3

Emesa del 13 d'Abril al 22 de juny:

- Capítol 1: Empezar de nuevo. 106 minuts.
- Capítol 2: El adiós. 100 minuts.

- Capítol 3: Crimen y castigo. 100 minuts.
- Capítol 4: ¿Y tú, que te apuestas?. 104 minuts.
- Capítol 5: La prueba. 104 minuts.
- Capítol 6: Yo te atraigo, tú me atraes... 102 minuts.
- Capítol 7: Lo que no me atrevo a decirte. 105 minuts.
- Capítol 8: Yo nunca he... 122 minuts.
- Capítol 9: Superación. 105 minuts.
- Capítol 10: Salto al vacío. Primera Parte. 106 minuts.
- Capítol 11: Salto al vacío. Segunda Parte. 124 minuts.

Si ens hi fixem, veurem que el temps de durada dels capítols ha anat augmentat de forma progressiva al llarg de les temporades. Al principi, els capítols no solien durar més de 100 minuts, i en la tercera temporada és estrany el capítol que dura menys de 100 minuts. Podria dir-se que els creadors, conscients de l'èxit de la sèrie, han acabat allargant els capítols per mantenir més estona els espectadors front el televisor. Aquest fenomen podria ser una pregunta per fer als creadors de la sèrie en l'entrevista.

Física o Química és una sèrie de ficció que narra les històries d'un grup d'alumnes d'un institut i els seus professors, molts d'ells joves que s'enfronten a la seva primera experiència com a educadors. La sèrie atorga quasi tanta importància als personatges adults com als adolescents, ja que moltes trames interrelacionen els personatges. No obstant això, gran part dels conflictes parteixen dels joves. Els adults principalment són els professors, els pares apareixen de manera puntual en algunes trames. En les seves trames, la sèrie tracta el tema del sexe, l'alcohol, l'homosexualitat, la mort, el maltractament adolescent, la bulímia, el *bullying*, el racisme, les drogues, el maltractament psicològic per part de la parella, la religió, la violació... són aquells temes que segons nombrosos psicòlegs, pedagogs i sociòlegs, més preocupen als joves en l'etapa de l'adolescència.

És una sèrie dirigida a un públic objectiu adolescent. No obstant això, l'audiència oscil·la entre els 12/13 anys i els 25/26 anys. Però aquest estudi es centra en els receptors més joves, que tenen entre 12 i 18/19 anys. Els creadors de l'audiovisual televisiu s'han adonat de l'important públic que suposen aquests sectors i han creat sèries de ficció emmarcades en el món adolescent que gaudeixen de molt d'èxit. Són nombroses en la graella televisiva: *El Internado*, *18*, *Sin tetas no hay paraíso...* Totes elles han obtingut bones quotes de pantalla, però actualment, *El Internado*, creada per Antena 3, és una de les més populars, liderant cada mes el rànquing de programes nacionals més vistos de

Antena 3³¹. *Física o Química* també ha obtingut uns resultats molt satisfactoris en el rànquing, durant molts mesos apareix com el segon o el tercer programa més vist d'Antena 3 i arriba a ocupar el número 13 o 14 dels programes d'àmbit nacional amb més audiència. El nombre d'espectadors ha oscil·lat entre els 2.501.000 i els 3.916.000, com ho demostren les dades d'audiència:

Novembre del 2008:

El dia 17, *Física o Química*, amb el capítol 11 de la segona temporada, titulat *cuestión de confianza*, va ocupar el lloc número 15 en el rànquing dels programes nacionals més vistos. Així mateix, va ocupar el quart lloc en el rànquing d'Antena 3, després del *futbol·liga*, *El Internado*, *El Internado* i *Multicine*.

Decembre del 2008:

El dia 8, *Física o Química*, amb el capítol 14 de la segona temporada, titulat *el eterno retorno* (Parte 2), va ocupar el lloc número 15 en el rànquing dels programes nacionals més vistos. Pel que fa a Antena 3, va ocupar el quart lloc després de *El Castigo*, *Futbol·liga* i *El Internado*.

Abril del 2009:

El dia 26, *Física o Química*, amb el capítol 3 de la tercera temporada, titulat *crimen y castigo*, va ocupar el lloc 14 en el rànquing dels programes nacionals més vistos. Pel que fa a Antena 3, va ocupar el quart lloc després de *Futbol·liga*, *Dr.Mateo* i *La chica de ayer*.

Maig del 2009:

El dia 25, *Física o Química*, amb el capítol 7 de la tercera temporada, titulat *lo que me atrevo a decirte*, va ocupar el lloc 15 en el rànquing dels programes nacionals més vistos. Pel que fa a Antena 3, va ocupar el tercer lloc després de *Futbol·liga* i *El Internado*.

Juny del 2009:

El dia 15, *Física o Química*, amb el capítol 10 de la tercera temporada, titulat *salto al vacío* (primera part), va ocupar el lloc 13 en el rànquing dels programes nacionals més vistos. Pel que fa a Antena 3, va ocupar el segon lloc després de *El Internado*.

Aquest rànquing d'audiències fa patent el gran poder que tenen les sèries de ficció dintre del context televisiu, avui en dia. *Física o Química* només es supera sempre en el rànquing d'Antena 3 per *El Internado*, un altra sèrie de ficció dirigida als joves. Això fa patent el poder d'aquest públic. També

³¹ NST Sofres. Dades sobre les audiències dels programes nacionals més vistos i les cadenes que els emeten.

es superada per la lliga del futbol (és evident el poder del futbol en la televisió) i *El Castigo* o *Dr. Mateo*. La primera, dirigida als joves, i la segona una sèrie de ficció. Aquest rànquing general demostra que *Física o Química* arriba a un gran públic. No obstant això, és interessant veure el rànquing del dia en què s'emet, realitzat per formatv³², on es poden veure les dades concretes d'audiència, la competència directa que té i el *share* que obté.

Primera Temporada:

04/02/2008 – Capítol 1: *Cosas que hacer antes de morir*.

Espectadors: 3.689.000 *Share*: 20,9%

Lloc en el rànquing: 4 – després de *CSI*

11/02/2008 - Capítol 2: *Sólo es sexo*.

Espectadors: 3.542.000 *Share*: 20,3%

Lloc en el rànquing: 5 – després de *CSI* i *La Señora*

18/02/2008 - Capítol 3: *Daños colaterales*.

Espectadors: 3.336.000 *Share*: 18,8%

Lloc en el rànquing: 6 – després de *CSI* i *La Señora*

25/02/2008 - Capítol 4: *Hace falta valor*.

Espectadors: 2.501.000 *Share*: 11,9%

Lloc en el rànquing: 10 – després de *CSI* i *La señora*

10/03/2008 - Capítol 5: *El precio de la verdad*.

Espectadors: 2.970.000 *Share*: 17,8%

Lloc en el rànquing: 9 – després de *CSI*

17/03/2008 - Capítol 6: *Egoísmo razonable*.

Espectadors: 2.687.000 *Share*: 16,9%

Lloc en el rànquing: 10 – després de *CSI* i *La Señora*

24/03/2008 - Capítol 7: *Secretos y mentiras. Primera Parte*.

Espectadors: 3.244.000 *Share*: 20,2%

³² Fomula tv ofereix dades d'audiència per Internet. En aquesta pàgina es poden consultar el nombre d'espectadors i el *share* que cada programa ha tingut en el seu dia d'emissió. Formatv (en línia): <http://www.formatv.com/> (01/07/2009)

Lloc en el rànquing: 6 – després de *CSI* i *La Señora*

31/03/2008 - Capítol 8: *Secretos y mentiras. Segunda Parte.*

Espectadors: 3.492.000 *Share*: 20,2%

Lloc en el rànquing: 5 – després de *CSI*

Temporada 2

08/09/2008 - Capítol 1: *Las mejores intenciones.*

Espectadors: 2.572.000 *Share*: 16,6%

Lloc en el rànquing: 9 – després de *CSI*

15/09/2008 - Capítol 2: *El corazón tiene razones que la razón desconoce.*

Espectadors: 2.610.000 *Share*: 14,9%

Lloc en el rànquing: 8 – Després de *CSI* i *Tengo una pregunta para usted Alberto*

22/09/2008 - Capítol 3: *Una cuestión de equilibrio.*

Espectadors: 2.853.000 *Share*: 16,2%

Lloc en el rànquing: 8 – després de *CSI* i *Mira quién baila*

29/09/2008 - Capítol 4: *Yo soy yo... y mi circunstancia.*

Espectadors: 2.678.000 *Share*: 15,6%

Lloc en el rànquing: 9 – després de *CSI* i *Mira quién baila.*

06/10/2008 - Capítol 5: *De la amistad.*

Espectadors: 2.731.000 *Share*: 15,7%

Lloc en el rànquing: 9 – després de *CSI* i *Mira quién baila.*

13/10/2008 - Capítol 6: *Verdades aplazadas.*

Espectadors: 2.977.000 *Share*: 16,7%

Lloc en el rànquing: 7 – després de *CSI* i *Mira quién baila.*

20/10/2008 - Capítol 7: *El pasado siempre llama dos veces.*

Espectadors: 3.054.000 *Share*: 17,1%

Lloc en el rànquing: 6 – després de *CSI* i *Mira quién baila*

27/10/2008 - Capítol 8: *Elecciones*.

Espectadors: 2.988.000 *Share*: 17,3%

Lloc en el rànquing: 8 – després de *CSI* i *Mira quién baila*.

03/11/2008 - Capítol 9: *Adictos*.

Espectadors: 3.210.000 *Share*: 17,2%

Lloc en el rànquing: 6 – després de *CSI* i *Mira quién baila*.

10/11/2008 - Capítol 10: *Mentiras tan frías*.

Espectadors: 3.184.000 *Share*: 17,5%

Lloc en el rànquing: 5 – després de *CSI*

17/11/2008 - Capítol 11: *Cuestión de confianza*.

Espectadors: 3.327.000 *Share*: 19,0%

Lloc en el rànquing: 5 – després de *CSI*

24/11/2008 - Capítol 12: *Te quiero y es mi culpa*.

Espectadors: 3.152.000 *Share*: 17,9%

Lloc en el rànquing: 7 – després de *CSI* i *Mira quién baila*.

01/12/2008 - Capítol 13: *El eterno retorno. Primera Parte*

Espectadors: 3.307.000 *Share*: 18,5

Lloc en el rànquing: 5 – després de *CSI*

08/12/2008 - Capítol 14: *El eterno retorno. Segunda Parte*.

Espectadors: 3.916.000 *Share*: 22,1%

Lloc en el rànquing: 2 – després de *CSI*

Temporada 3

13/04/2009 - Capítol 1: *Empezar de nuevo*.

Espectadors: 2.951.000 *Share*: 15,7%

Lloc en el rànquing: 4 – després de *CSI* i *Life*

20/04/2009 - Capítol 2: *El adiós*.

Espectadors: 3.036.000 *Share*: 16,8%

Lloc en el rànquing: 5 – després de *CSI i Life*

27/04/2009 - Capítol 3: *Crimen y castigo*.

Espectadors: 3.171.000 *Share*: 17,5%

Lloc en el rànquing: 5 – després de *CSI i Life*

04/05/2009 - Capítol 4: *¿Y tú, que te apuestas?*.

Espectadors: 3.128.000 *Share*: 17,1%

Lloc en el rànquing: 4 – després de *CSI i Life*

11/05/2009 – Capítol 5: *La prueba*.

Espectadors: 3.120.000 *Share*: 17,2%

Lloc en el rànquing: 3 – després de *CSI i Life*

18/05/2009 - Capítol 6: *Yo te atraigo, tú me atraes...*

Espectadors: 3.104.000 *Share*: 16,9%

Lloc en el rànquing: 4 – després de *CSI i Life*

25/05/2009 - Capítol 7: *Lo que no me atrevo a decirte*.

Espectadors: 3.233.000 *Share*: 17,9%

Lloc en el rànquing: 3 – després de *CSI i Life*

01/06/2009 - Capítol 8: *Yo nunca he...*

Espectadors: 2.596.000 *Share*: 16,1%

Lloc en el rànquing: 7 – després de *CSI i Life*

08/06/2009 - Capítol 9: *Superación*.

Espectadors: 3.001.000 *Share*: 16,2%

Lloc en el rànquing: 4 – després de *CSI i Life*

15/06/2009 - Capítol 10: *Salto al vacío. Primera Parte*.

Espectadors: 3.116.000 *Share*: 17,7%

Lloc en el rànquing: 2 – després de *La señora*

22/06/2009 - Capítol 11: *Salto al vacío. Segunda Parte*.

Espectadors: 2.898.000 *Share*: 17,6%

Lloc en el rànquing: 4 – després de *CSI*, *Life* i *La señora*.

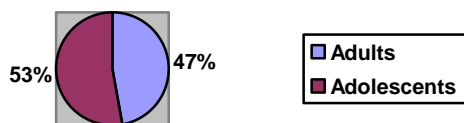
A més, són distintes les notícies que fan referència a l'èxit d'audiència de la sèrie. Han estat nombrades en la introducció del treball.

Aquestes dades demostren la importància de *Física o Química* en la programació actual de Antena3, ja que és una de les sèries que més audiència aconsegueix. Així mateix, s'observa que sempre és superada per *CSI* a la mateixa hora. *CSI* s'emet per Tele5 i gaudeix d'un públic molt fidel. En els últims anys s'ha anat incrementat l'oferta de sèries americanes en la nostra televisió en *prime time*: *House* i *Anatomia de Grey* són algun exemple de sèries americanes que han fidelitzat la seva audiència i són molt reclamades pel públic. Amb això, s'observa que el públic de *CSI* és més ampli, no està dirigida als joves i per tant, gaudeix d'un ventall més gran. D'altra banda, *Mira quién baila* i *La señora* també aconsegueixen gran part de l'audiència en l'horari de nit, però també estan dirigides a un altre públic més adult. Per tant, el dilluns a la nit, *Física o Química* aconsegueix fer-se amb gran part del públic adolescent. D'aquí la importància del seu estudi.

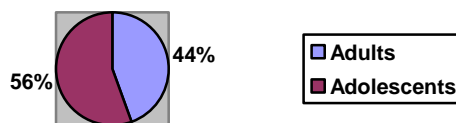
8.1. Els personatges de la sèrie

Partint de la base que *Física o Química* se centra en les històries dels personatges d'un institut, hem de tenir en compte que hi ha dos tipus de protagonistes diferents: els adults, que són els professors, i els adolescents, que són els alumnes. Els alumnes tenen entre 15 i 18 anys, cada temporada se suposa que són més majors. La sèrie se centra en una classe en concret del institut, per tant, els protagonistes tenen la mateixa edat. Les edats dels adults oscil·len entre els 28 i 50 anys. Els professors més joves també gaudeixen de certa importància, ja que també es troben en una edat difícil, afrontar-se al seu primer treball com a educadors, la vida en parella, etc. El context que envolta la sèrie és molt representatiu, perquè els receptors es veuran identificats amb els adolescents, però també reconeixeran el paper dels adults, perquè formen part del món que els envolta: el institut. Aquell lloc on passen més temps durant alguns anys de la seva vida i, per tant, aquelles persones amb les que comparteixen molts moments. És important saber el percentatge d'adults i d'adolescents que tenen un paper protagonista a *Física o Química*:

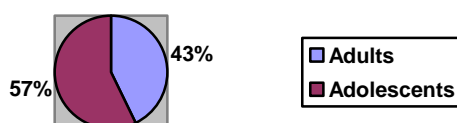
**Gràfic nº 1: Adults vs Adolescents
Temporada 1**

**Gràfic nº 2: Adults vs Adolescents
Temporada 2**

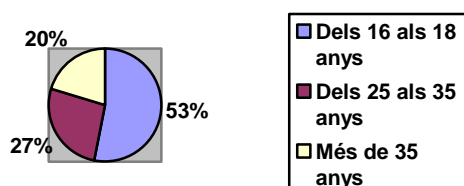
**Gràfic nº 3: Adults vs Adolescents
Temporada 3**

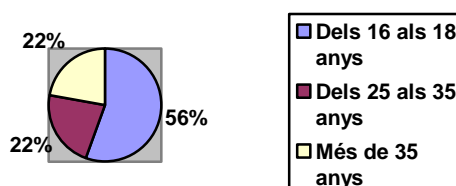
S'observa que el dels adolescents és el percentatge que creix en la tercera temporada, mentre que el d'adults no varia. Aquesta dada ens pot donar informació sobre els personatges que més atrauen a l'audiència i, per tant, que augmenten al llarg de les temporades per arribar al públic adolescent.

Quant a les edats que representen els actors en la sèrie, és important dividir-les en tres blocs: la dels adolescents, que oscil·la entre els 16 i els 18 anys, la dels professors novells, que podria considerar-se una segona adolescència, que els sociòlegs i altres estudiosos anomenen joventut, i que és l'etapa en què el jove ha d'endinsar-se en el món laboral i independitzar-se definitivament dels pares. En aquest treball l'hem establert entre els 25 i els 35 anys. Per últim, tenim l'etapa més madura, que fa referència als personatges que han sobrepassat els 35 anys.

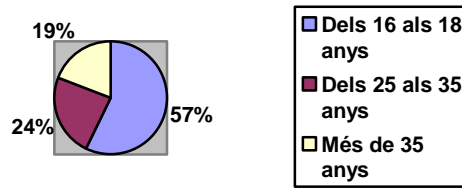
**Gràfic nº 4: Edat personatges -
Temporada 1**

**Gràfic nº 5: Edat personatges -
Temporada 2**

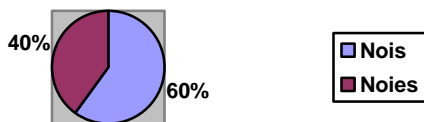
**Gràfic nº 6: Edat personatges -
Temporada 3**

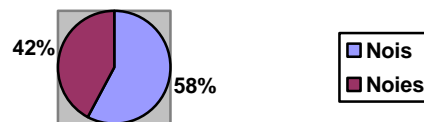
Com veiem, en totes les temporades, el nombre d'adolescents supera la suma del d'adults en conjunt.

Pel que fa a les noies i els nois, és important la representació que hi ha de cada sexe. Es tracta d'una etapa difícil pels joves, en què el desenvolupament de nois i noies no és exactament igual. Per tant, és important la representació que hi ha de cada sexe. En aquest cas, ens centrarem en la representació del sexe en els adolescents en concret, per veure com s'estructura en base a la mostra que més ens interessa, i després veure'm quina representació de nois i noies hi ha en el conjunt de la sèrie, és a dir, entre adolescents i adults. Els gràfics estan ordenats per temporades i per continguts.

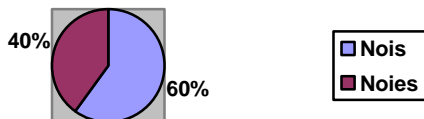
**Gràfic nº 7: Nois vs Noies -
Adolescents. Temporada 1**

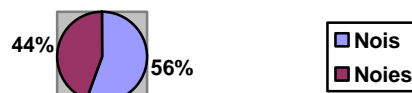
**Gràfic nº 8: Nois vs Noies - Total
personatges. Temporada 1**

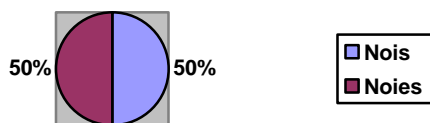
**Gràfic nº 9: Nois vs Noies -
Adolescents. Temporada 2**

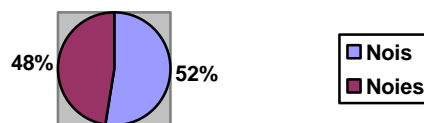
**Gràfic nº 10: Nois vs Noies - Total
personatges. Temporada 2**

Gràfic nº 11: Nois vs Noies - Adolescents. Temporada 3

Gràfic nº 12: Nois vs Noies - Total personatges. Temporada 3

S'observa que en les dues primeres temporades hi havia una diferència d'un 20% entre la representació que la sèrie feia dels nois i de les noies. El sexe masculí estava més representat entre el sector adolescent. En la tercera temporada es viu un canvi. Alguns personatges desapareixen i s'introdueixen personatges nous. Aquesta variació provoca un igualament en la representació de nois i noies.

Pel que fa a la representació de nois i noies en el conjunt de la sèrie, veiem que al principi, a l'igual que en els adolescents, està més desigualada, però al llarg de les temporades van igualant-se els percentatges fins a ser bastant semblants. No obstant això, la representació masculina continua sent superior.

8.1.1. Personatges adolescents:

Els personatges adolescents són molt importants pel present estudi, ja que són la representació juvenil que fa la sèrie. Per tant, és important la seva descripció, per conèixer a què ens afrontem.

Cabano: És un noi que prové d'una família adinerada. És molt atractiu i intel·ligent, i això el fa jugar amb les noies. Al llarg de la primera temporada se sentirà atret per Paula, però jugarà amb ella i al final acabarà perdent-la, perquè Paula preferirà estar amb Jan, un noi xinès al que Gorka i Cabano fan *bullying*. No obstant això, en la tercera temporada torna a estar amb Paula de manera més seria, però ella acaba deixant la relació, perquè Alma s'interposa. Alma, Cabano i Paula fan un trio.

Durant la segona temporada, Cabano manté una relació en secret amb Ruth, l'eterna enamorada de Gorka, que és el millor amic de Cabano. Quan la relació surt a la llum es trenca la seva amistat, que ha estat un referent durant tota la primera temporada. Són els dolents del institut i sempre estan fumant porros junts. Al final, Ruth s'adona que continua enamorada de Gorka i deixa a Cabano, que es veurà molt desemparat perquè perd als seus dos millors amics i se submergeix en una espiral de violència i alcohol. Aquesta mala ratxa finalitza amb un accident de *quad* en una excursió del

institut en què Isaac mor. Cabano se sent culpable pel que ha passat i s'apropa a Paula, amb la que reinicia la relació.

Pel que fa a la família de Cabano, serà una de les més importants al llarg de la primera i segona temporada. Cabano, sempre ficat en lios, es veu molt pressionat pel seu pare que contínuament l'amenaça en treure'l del institut i enviar-lo a treballar. Al final de la primera temporada hi haurà el dilema del maltractament, no sabrem si és del pare al fill o al contrari. En la segona temporada es desvetlla que el pare maltracta a Cabano i a la seva mare, que acaba denunciant al pare de Cabano perquè el seu fill no vagi a un centre de menors. Aquesta situació canvia l'estructura econòmica familiar de Cabano del principi de la sèrie, ja que deixa de viure en una família adinerada i ha d'ajudar la seva mare amb les despeses de la casa. Cabano acaba treballant en una web per dones, on es treu la roba a canvi de diners, fins que Clara ho descobreix i l'obliga a abandonar el treball.

Paula: És una noia amb poca confiança en ella mateixa, moltes vegades se sent *patito feo* i amaga les seves inseguretats vestint de manera estrofolària. És la germana d'Isaac i se sent molt apegada a ell. Al principi de la sèrie l'atrau Cabano, però aquest juga amb ella i al final Paula acaba enamorant-se de Jan, el noi xinés. Paula valora la sensibilitat i el carinyo de Jan per sobre de l'atractiu de Cabano. Els pares de Jan no volen que el seu fill estigui amb ella perquè creuen que això el desconcentrarà dels estudis. Paula farà el necessari perquè els pares de Jan l'acceptin. No obstant això, després serà el pare de Paula qui no acceptarà a Jan i ell li demanarà que obeeixi als seus pares i el deixi. Paula no accepta i això empitjora la seva relació amb el seu pare.

Al final de la segona temporada, Paula viurà una situació traumàtica, Isaac mor en un accident de *quad* amb Cabano, Paula caurà en una profunda depressió que li serà molt difícil de superar. Cabano serà el seu punt de suport, ja que Jan marxa a la Xina. Cabano, al principi se sent culpable pel que ha passat i vol ajudar a Paula, però al final acaba enamorant-se d'ella. Quan ella descobreix el que va passar, culpa a Cabano i deixa la seva relació amb ell. Llavors, apareix Alma, una noia molt misteriosa que s'interposa entre la seva relació i aconsegueix que tornin a estar junts, però ella també juga un paper. Al final, Paula desconfiarà d'Alma i el seu estrany passat. Això la portarà a actuar contra ella i a deixar la seva relació amb Cabano definitivament.

Ruth: És la filla del ex-marit de la directora del institut, Clara. És una noia molt atractiva però no s'estima a ella mateixa i és molt influenciable. Això la porta a ser maltractada psicològicament per alguns nois de l'institut. Sobretot per Gorka, el seu gran amor. Abans d'estar amb ell, Ruth va mantenir una relació amb Isaac, però ell la va deixar perquè estava enamorat d'Irene i això la va

tocar una mica. Després, Ruth va començar la seva relació amb Gorka, el dolent de l'institut, i es va quedar molt enganxada d'ell. Ruth és capaç de fer qualsevol cosa perquè Gorka no l'abandoni, està molt enamorada d'ell i no vol veure el maltractament psicològic al que ell la sotmet. Ruth fa el necessari per estar amb Gorka, li fa un *strip-tease* davant dels amics, li dóna diners, assumeix que ell tontegi amb altres noies...

Al final de la primera temporada, Gorka li dóna droga a Ruth i ella acaba en l'hospital amb una sobredosi. Clara intenta que s'allunyi de Gorka, que és una mala influència per ella. Gorka la deixa i ella intenta passar les seves penes, acaba surtint amb Cabano, però continua enamorada de Gorka i al final torna amb ell, que segueix maltractant-la. Al final, Ruth se n'adona del que Gorka li està fent i l'abandona però ell ha estat dient-li que està grossa i que menja molt i Ruth acaba caient en la bulímia. És molt influenciable. Després, Ruth comença a sortir amb David, que en realitat és *gay*. Gorka ho sap i l'amenaça amb dir-ho a l'institut si no tracta malament a Ruth perquè torni amb ell. David acaba tractant molt malament a Ruth, que encara s'enfonsa més en la seva depressió i es internada en un centre per malalts i malaltes anorèxiques i bulímiques. Allí intenta suïcidar-se, però Cabano i Clara li ho impedeixen.

Ruth és un personatge molt maltractat en la sèrie. En la primera temporada, els seus pares tenen un accident de cotxe i moren. Ruth es queda completament sola i això augmenta les seves inseguretats. Clara acaba sent la seva tutora legal i a la llarga això suposa un gran punt de suport per a ella.

Gorka: És el noi dolent del institut. La seva família, a diferència de la dels seus companys, prové de la classe treballadora. La seva mare acaba dedicant-se a la neteja de l'institut i això avergonyeix molt a Gorka, que li crida nombroses vegades davant dels companys i professors. Gorka, juntament amb Cabano, el seu millor amic, maltracta a Fer i a Jan, al primer per ser *gay* i al segon per ser de Xina. Al final de la tercera temporada, acabarà sent amic de Fer, que l'ajuda a recuperar a Ruth.

Gorka estima a Ruth, però sap que ella és dèbil i farà qualsevol cosa per ell, així que la utilitza i fa amb ella el que vol perquè sap que després la tornarà a tenir. Quan Ruth i Cabano surten junts, Gorka se sent molt traïdonat pel seu millor amic i deixa de parlar-li. Gorka passa una mala etapa, però acaba recuperant a Ruth i deixa de parlar-li a Cabano. Després torna a ser amic de Cabano perquè Ruth li ho demana i les circumstàncies també. Quan Ruth abandona a Gorka perquè se n'adona del maltractament per part d'ell, Gorka aconsegueix que David, l'actual novio d'ella, també la maltracte, perquè així ella veurà que Gorka no era tan cabró i tornarà amb ell. Al final, Gorka li explica que ell li va demanar a David que la maltractés i Ruth fugís d'ell.

Fer: És el noi *gay* de la classe, és molt sensible, li dóna molta importància a la amistat, és molt intel·ligent i està molt conscienciat socialment. Al principi de la sèrie, està enamorat de Rubén, el germà de Júlio, en secret. Rubén se suïcida i Fer passa una mala època. Cova i Júlio li donen suport i l'ajuden a assumir que és homosexual. Fer pateix *bullying* per part de Gorka i Cabano perquè és *gay* i per això decideix ocultar-ho tenint un embolic amb una noia. Cova se sent indignada que Fer hagi de fingir ser el que no és perquè tingui por a no ser acceptat i l'ajuda, juntament amb Júlio, a no tenir por de ser *gay* i a dir-ho als seus pares, que ho accepten sense problemes.

Al llarg de la sèrie, Fer anirà sentint-se atret per diferents nois, però alguns no li corresponen, altres sí. Júlio és el primer que desperta les seves passions, però està enamorat de Cova, la millor amiga de Fer i acaba oblidant-se d'ell. Després coneix un noi per Internet i és víctima d'una broma molt pesada de Gorka i un company de l'institut. Fer es lia amb un okupa de l'institut, que el grava mentre tenen relacions i el vídeo acaba circulant per l'institut. Això trenca la relació.

En la tercera temporada, Fer s'enamora de Davi, un amic de Júlio, que és *gay* en secret i està sortint amb Ruth. David no s'atreveix a ixir de l'armari i Fer no té paciència per esperar-lo. Hi ha un incendi a l'institut, David ajuda a Fer a treure a Paula i Alma del w.c. que està cremant-se i després el besa davant de tots els companys.

Yoli: És un dels pocs personatges de la sèrie que no prové d'una família acomodada econòmicament. Viu a les afores de la ciutat, al polígon i el seu germà és a la presó. Això li portarà més d'un problema, perquè ell li demana diners i ella ha d'aconseguir-los treballant per les nits en bars, perquè no l'extorsionen en la presó. Està molt orgullosa dels seus orígens i porta de manera molt natural el seu accent de barri humil i els seus gustos per la bijuteria barata i acolorida, la roba provocativa i les sabates de plataforma.

És una noia que entén el sexe de manera molt liberal i no té cap problema a l'hora de mantenir relacions amb els nois. Per a ella el sexe és sexe i està ahí per ser practicat. Yoli reivindica el dret a ser ama del seu cos i fer amb ell el que li doni la gana. Per això, és jutjada per més d'un company.

En la primera temporada, Yoli s'enamora de Isaac i mantenen una relació, però ell també està amb Irene i quan Yoli se n'adona ho explica a la direcció de l'institut, Irene és professora. Després, Yoli comença a liar-se amb molts nois i un d'ells la viola, però ella no s'atreveix a anar a la policia i passa una mala època intentant oblidar el que ha passat. Li ho explica al seu germà i ell li dóna una

pallissa al noi. Això fa que alguns companys se n'adonen del que li ha passat a Yoli, que canvia totalment la seva actitud. Al final, aconsegueix superar-ho, però Isaac mor en un accident del *quad* i Yoli torna a passar una mala temporada. A la tercera temporada, apareix en el institut Quino, un noi religiós que no vol tenir relacions sexuals fins al matrimoni. Yoli s'enamora d'ell i mantenen una relació molt complicada, perquè els dos tenen necessitats sexuals. La relació passa per etapes difícils i les superen, però al final Yoli decideix deixar a Quino.

Cova: És la conscienciada de la classe. Està molt preocupada pel món en què viu i vol canviar-lo. És ecologista, antiglobalització i anticapitalisme. Sempre està incitant els companys perquè es moguin per causes justes però a vegades s'equivoca i es fica on no deuria. És solidaria fins a l'exasperació. Compta amb l'ajuda de Cova i Yoli per la majoria de les seves idees però normalment assumeix la responsabilitat de manera individual. És una noia molt forta.

Cova és un dels principals suports de Fer i Júlio en els seus problemes. Júlio i ella s'enamoren i mantenen una relació, però ell pensa que sempre és ella la que ho decideix tot i acaba deixant-la. Abans, ella va ser la nòvia del germà de Júlio, amb qui va perdre la virginitat i ara Júlio se sent pressionat front les relacions sexuals. Cova segueix enamorada de Júlio, però front la impossibilitat de recuperar-lo, decideix anar-se'n amb els seus pares a Alacant, on han traslladat al seu pare per qüestions de feina.

Així, Cova serà un dels personatges que desapareixerà durant la tercera temporada. Un dels pocs personatges conscienciat socialment, que pensa en quelcom més que en l'alcohol, el sexe i les drogues, abandona la sèrie.

Júlio: Al principi de la sèrie, és molt amic de Gorka i Cabano. Són companys de batalletes i de fumar porros, una de les seves majors ocupacions. No obstant això, en el primer capítol el seu germà Rubén se suïcida i Júlio s'obsessiona per descobrir per què ho ha fet. Fer i Cova són els que li donen suport i l'ajuden a esbrinar per què el seu germà estava tan deprimat. Júlio se n'adona que Rubén estava obsessionat a ser com ell, i per això, quan Júlio era a l'hospital per un accident de moto, ell va sortir amb Gorka i Cabano. Adrià, un amic comú, i Rubén van intentar violar una noia, però a Adrià li va agafar una sobredosi i Rubén el va abandonar en un parc. Adrià va quedar en coma i després va morir. Això provoca que Júlio s'allunyi de Gorka i Cabano i acabi sent inseparable de Cova i Fer.

Júlio i Cova mantenen una relació, però ell pensa que ella ho decideix tot i acaba deixant-la. Júlio se

sent molt sol, creu que ja no té amics i es dedica a fer deport per oblidar els mals rotllos. En el gimnàs coneix un noi neonazi que es fa molt amic d'ell i l'introdueix en el seu món. Júlio surt amb la germana d'aquest noi i acaba tenint actituds nazis. Li dóna una pallissa a Quino. No obstant això, no està massa convençut del que fa. En una discoteca, el seu amic intenta pegar-li a Fer per ser *gay*, Júlio el defèn i acaba rebent una pallissa que el porta a l'hospital. Júlia deixa a la noia i denuncia al noi, però aquest està lliure i continua acosant-lo. Al final, amb l'ajuda de Clara, aconsegueixen detenir-lo i Júlio torna a estar tranquil.

Pel que fa a la família, econòmicament són de classe mitja alta. Júlio viu sol amb la seva mare des que el seu germà es va suïcidar i ella està deprimida. Així que a casa tampoc aconsegueix trobar-se arropat front els seus problemes.

Jan: És el noi xinés de la classe. Acaba d'arribar a l'institut. Els seus pares tenen una botiga d'ultra marins i treballen 16 hores diàries. Pertany al petit percentatge de personatges amb família no adinerada. Els seus pares no volen que perdi el temps ni amb noies ni amb dibuixos, la seva gran afició. És un noi molt intel·ligent i despert, que té un do per l'art.

Al principi, en el institut és víctima del *bullying* de Cabano i Gorka, tant per ser xinés com per intentar apropar-se a Paula, ja que Cabano se sent atret per ella.

Jan s'enamora de Paula i mantenen una relació amb moltes dificultats. Primer, els seus pares no volen que estigui amb ella, després és el pare de Paula qui no accepta a Jan. Paula i Jan intenten superar les distintes situacions i dificultats que se'ls plantegen, però no ho aconsegueixen. Jan es veu obligat a casar-se de manera fraudulenta amb la seva cosina, perquè ella tingui la nacionalitat espanyola. Jan acaba sentint-se atret per ella i mantenen relacions. Paula el deixa i ell se'n torna a Xina.

Isaac: És el germà de Paula. També són de família adinerada i això els facilita molt les coses. Isaac és molt atractiu, sap que pot tenir a moltes de les noies de la classe i així ho fa. En el primer capítol de la sèrie, Isaac té un rotllo amb Irene, que després resulta ser la seva professora. Ella intenta que ell la deixi, però Isaac està obsessionat amb Irene i aconsegueix que tornen a tenir relacions. En la segona temporada ella deixa la feina per ell, però després s'arrepenteix i Isaac explica a la direcció de l'institut que va ser ell qui la va acosar perquè la readmeteixin. Isaac i Irene deixen la seva relació definitivament, però els dos continuen enamorats.

En la segona temporada, Isaac té un accident de *quad* amb Cabano i mor. Abans havia restablert la seva relació amb Irene i ella passa per un moment molt difícil després de la seva mort.

Violeta: És un personatge nou en la tercera temporada. És la neboda d'Irene, que apareix en el seu pis perquè en la residència on viu li estan fent *bullying*. Irene accedeix a deixar-la viure en el seu pis i també es canvia d'institut, al Zurbaràn. Irene i Violeta hauran d'aprendre a tolerar-se l'una a l'altra perquè tenen caràcters molt diferents. Blanca les ajudarà. Els principis són difícils, és una noia acomplexada perquè està grassa. Gorka i Cabano es burlen molt d'ella.

Violeta és una noia molt intel·ligent, sap molt d'ordinadors i videojocs i així és com es fa amiga de Júlio, amb qui acaba mantenint una relació. Al principi ell no està molt segur perquè s'avergonyeix d'ella, però al final s'adona de lo genial que és i formalitzen la seva relació.

Alma: A l'igual que Violeta, apareix en la tercera temporada. Però la seva arribada és molt diferent. És una noia molt atractiva i dolça que de seguida aconsegueix cridar l'atenció dels seus companys, sobretot de Gorka. Ruth se sent molt gelosa i intenta descobrir el seu passat. Resulta que Alma no és qui diu ser. Durant la tercera temporada, anirem descobrint qui és Alma vertaderament.

Alma té problemes psicològics. Quan era petit, juntament amb la seva millor amiga, van assassinar a una companya de classe en un pantà. Va ser una espècie d'accident. La companya es va ofegar, però elles no van fer res per ajudar-la i li havien donat beguda. Alma està traumatitzada i intenta superar-ho, però els amics de classe descobreixen tot el que va passar i li dificulten l'existència a l'institut. Al final descobriran que ella no és perillosa, que de qui han de tenir por és de la seva millor amiga, que intenta cremar e l'institut amb tots a dintre.

Alma s'endinsa en la relació de Paula i Cabano. Els ajuda a tornar a estar junts i a sentir-se atrets un per l'altre. Al final acaben fent un trio. Paula pensa que Alma ho ha contat a tots i penja a internet les cintes que Alma té gravades del psicòleg. Alma s'enfada amb Paula i deixen de ser amigues.

Quino: És un noi d'Amèrica Llatina que viu amb la seva mare a Madrid. Són de família humil i ell estudia al Zurbarán amb beca. El personatge es introduït en la tercera temporada de la sèrie. És un noi molt atractiu. Quan Yoli el veu, es proposa aconseguir-lo. Yoli i Quino acaben sent parella, però la seva relació està plena de problemes. Quino és religiós practicant i no vol mantenir relacions fins al matrimoni. Yoli és el contrari, però s'accepten l'un a l'altre. Al final, les diferències poden més que el que senten i deixen la relació.

Quino acabarà accedint a tenir relacions amb Yoli perquè pensa que és la dona de la seva vida i no vol deixar passar l'oportunitat. No obstant això, té moltes inseguretats i no sap ben bé com mantenir les relacions, perquè és verge i Yoli és una noia molt experimentada.

David: És un altra incorporació de la tercera temporada. És amic de la infància de Júlio. Fer i David es coneixen a través d'ell. A Fer li agrada molt David i sap que també és *gay*, però David no s'atreveix a sortir de l'armari. Fer intenta ajudar-lo perquè assumeixi el que és, però David comença una relació amb Ruth per tapar-ho. Gorka se n'adona del que està passant i fa xantatge a David perquè tracti malament a Ruth i així ella torni amb ell.

Al final de la tercera temporada, David assumeix la seva homosexualitat i té una relació amb Fer.

8.2.2. Personatges adults:

Els personatges adults de la sèrie formen part de les trames dels adolescents. Així mateix, també són un referent pels receptors, perquè simbolitzen un univers que els envolta cada dia: els professors. En base a això, és interessant una petita explicació de cadascun dels personatges, per veure quina representació en fa la sèrie.

Olímpia: És la professora d'anglès de l'institut. Tracta als alumnes amb disciplina. No vol ser amiga d'ells, no és el seu estil. Està en el institut per ensenyar-los la matèria i res més. Mai regala un aprovat. Té la ferma convicció que els alumnes han de guanyar-se amb esforç un aprovat.

Està casada amb Félix, un altre professor del institut, però es divorcia per Roque, el professor d'art. Està embarassada de Félix.

Clara: Al principi és la directora de l'escola, però després és reemplaçada i passa a ser professora. És una persona molt reflexiva i coherent amb els seus judicis. En la segona temporada passa per una mala etapa i s'enganxa a les pastilles. Això provoca que li donen la baixa. Després torna a donar classes molt més recuperada.

És la tutora legal de Ruth i a la seva edat ha de fer-se responsable d'una filla que mai va voler tenir.

Adolfo: És el cap d'estudis. És molt disciplinat i exigent, tant amb els alumnes com amb els professors. Els alumnes li tenen una mica de mania, però també l'admiren perquè sap com

estimular-los des de l'exigència.

Adolfo també passa per alguna mala etapa, es operat d'un tumor i es divorcia de la dona amb qui ha estat tota la vida.

Roque: És el professor d'art. És informal, tant en la manera de vestir com d'actuar o de fer classe. És un professor que intenta aplicar noves tàctiques educatives en l'ensenyament. Educa des de la reflexió, és molt sincer i ajuda els alumnes a què prenguin les seves pròpies decisions.

Té una filla d'un matrimoni fracassat, es va casar molt jove. Ara manté una relació que no va massa bé amb Olímpia.

Irene: És la professora de filosofia. Al principi semblava una professora sense vocació, però s'observa que és una feina que se li dóna molt bé. Sap arribar als alumnes i les seves classes tenen relació amb la vida directa dels adolescents. Per tant, són eficaces.

Irene manté una relació amb Isaac, un alumne. Això la porta a tenir molts problemes. En un principi ha de dimitir, però després torna a donar classes.

Blanca: És la professora de filosofia. Arriba al Zurbarán guiada per la vocació però els primers dies no li va massa bé, ja que és molt insegura, i això els adolescents ho noten i ho aprofiten. Al final, serà una de les professores més valorades.

Blanca és insegura en les relacions i té moltes dificultats. No obstant això, acaba mantenint relació amb Berto i Martín.

Michael: És el professor d'història. És molt atractiu i sap arribar als alumnes amb tàctiques a vegades no massa ètiques. Acaba guanyant-se a la classe, però la seva presència en la sèrie és breu. Només hi apareix en la segona temporada.

Michael manté relacions amb Blanca i Irene.

Félix: És el professor de música i dibuix tècnic. És un home molt tranquil i ficat en el seu propi món. No gaudeix de massa importància en la sèrie, però passa una mala etapa quan la seva dona, Olímpia, el deixa per Roque, el seu món s'ensorra.

Mario: És l'exnovio d'Irene. Apareix a l'escola per realitzar un documental sobre l'institut. És una persona egoista i poc ètica quan es tracta de la seva feina en el documental. El seu paper en la sèrie és breu.

Jonathan: És mexicà. És el professor de gimnàstica. Està obsessionat amb el deport, és la seva vida i intenta que els alumnes se'l prenguin en serio. Manté una relació amb Blanca, que no finalitza massa bé.

Berto: És el germà conflictiu de Yoli. Acaba de sortir de la presó i ha aconseguit una feina en el bar del col·legi. Té contacte directe amb els alumnes de l'institut i intenta ajudar-los si tenen algun problema. Berto també té una relació amb Blanca. Apareix en la tercera temporada de la sèrie.

Martín: És el psicopedagog i nou director de l'escola. Arriba en la tercera temporada de la sèrie nomenat pel consell escolar. És elegant, atractiu i intel·ligent, però no té bones formes, és autoritari i això no agrada ni als alumnes ni als professors.

Martí intenta tenir una relació seriosa amb Blanca.

8.2. Els conflictes principals de Física o Química:

Al llarg de les tres temporades de la sèrie hem pogut veure com es tractaven aquells temes que es consideren propis de l'edat adolescent. Les sèries de ficció acostumen a perpetuar els tòpics socials per apropar-se al receptor i així crear un vincle amb ell. "Els estereotips no només són una fórmula narrativa d'ús habitual en la creació dels personatges de les sèries, sinó que a més faciliten el procés de transferència tant a nivell emotiu (a través de la identificació i projecció de l'espectador amb el personatge) com ideològic (a través de l'estructura narrativa, és premiat allò positiu i castigat allò negatiu; sempre des del punt de vista de l'emissor que és qui decideix presentar com a positius o negatius determinades conductes o personatges)"(Marta Vives 2007: 82)³³

Física o Química utilitza tots aquells temes que estan a l'ordre del dia en el món adolescent per arribar al públic i que aquest senti que el seu món està sent tractat i explorat mitjançant una sèrie.

³³ Vives, Marta (en línia): La representació dels adolescents en les telenovel·les de producció pròpia de TV3.
<http://www.cac.cat/web/recerca/estudis/llistat> (13/07/2009)

Alguns dels temes més recurrents es citen a continuació:

a) La sexualitat com a punt de partida en les relacions dels adolescents de la sèrie

Distints sociòlegs, psicòlegs i pedagogs han demostrat la importància de la sexualitat pels adolescents. Els nois solen tenir-la més acceptada que les noies. Ells afirmen portar la iniciativa, masturbar-se més i sentir-se millor després de tenir relacions. Mentre que elles no ofereixen dades sobre masturbació i quasi sempre diuen que la iniciativa la porta la parella. Per les noies el sexe es relaciona més amb l'amor que pels nois, que afirmen mantenir relacions en moltes ocasions sense estimar la parella. L'institut de la joventut, l'injuve³⁴, en els sondejos del 2008 sobre joves, salut i sexualitat, arriba a unes conclusions molt interessants. “La sexualitat suposa un aspecte important en la vida de les persones joves del nostre país. Al voltant de nou de cada deu joves (90%) consideren bastant o molt importants les qüestions relatives a la sexualitat; front al 9% que no li concedeix importància en les seves vides (cap o poca importància). Els varons (93%) en major mesura que les dones (87%) consideren que les qüestions sexuals juguen un paper important en la seva vida. Aquesta importància es concreta en major mesura a partir d'haver complert la majoria d'edat.

Al voltant de vuit de cada deu joves, al 2008, afirmaven haver mantingut relacions sexuals. Aquestes dades suposen un increment en les pràctiques sexuals respecte a les dades del 2003. Pel que fa a la freqüència en el manteniment de relacions, s'observa que la majoria (48%) tenen relacions almenys una vegada a la setmana, un 26% diu mantenir relacions esporàdiques, un 11% almenys una vegada a la setmana i un 10% afirma practicar sexe cada dia. Fins els 20 anys, la majora practica sexe de forma poc freqüent o esporàdica.”

Els informes de investigació ens aporten unes dades sobre la sexualitat que s'allunyen completament de la representació que en fa la sèrie, on quasi tots els personatges, de 16 i 17 anys, han perdut la virginitat i mantenen relacions de manera continuada. La Yoli manté durant tota la sèrie relacions esporàdiques amb nombrosos companys de classe o amics del barri. Finalment, acaba sent novia de Quino, un catòlic practicant que no vol mantenir relacions fins al matrimoni. Al respecte, l'injuve diu que “la joventut, amb independència de les seves creences religioses, li concedeix una gran importància a la sexualitat; sols els que es declaren catòlics practicants semblen donar-li una menor transcendència a les qüestions sexuals”. En base a això, al principi, Quino vol mantenir-se ferm a les seves creences, però al final no pot aguantar els seus desitjos i decideix tenir sexe amb la Yoli.

³⁴ El injuve és el institut de la joventut. Realitza estudis i sondejos sobre les preferències dels adolescents en la societat actual, sobre els seus comportaments, etc. Es poden trobar publicats en la web: <http://www.injuve.mtas.es/injuve/contenidos> (11/07/2009)

Paula també manté relacions sexuals continuades amb Jan (segona temporada) i en la tercera temporada fa un trio amb Cabano i Alma. Ruth practica el sexe de manera habitual amb Gorka i després amb Cabano i amb David. En la primera temporada també va mantenir relacions amb Isaac. Així mateix, Gorka també practica el sexe de manera esporàdica amb noies de l'institut fins que acaba amb Ruth. Cova i Júlio tenen problemes sexuals perquè ell és verge i ella va perdre la seva virginitat amb Rubén, el germà de Júlio. Júlio se sent avergonyit per no haver practicat mai el sexe. Al final aconseguixen mantenir relacions. Isaac té sexe amb Irene, la professora de filosofia, de forma continuada, quasi cada dia. Pel que fa a Fer, coneix un okupa amb qui té relacions, després s'enamora de David i acaben sent parella.

En quasi totes aquestes relacions sexuals hi ha el tema de l'amor i la parella. Ruth era la parella de Isaac, però ell la va deixar per Irene i ella va acabar sortint amb Gorka, que la maltracta psicològicament. És la parella més conflictiva de la sèrie i potser la que més canvis ha patit. Ella el deixa i surt amb Cabano, que és el millor amic de Gorka. Ruth se n'adona que encara està enamorada de Gorka i torna amb ell malgrat els maltractaments que això suposa. En la tercera temporada, Ruth decideix deixar a Gorka definitivament i surt amb David, amb qui també té una mala experiència i torna a buscar a Gorka.

Per la seva banda, Yoli manté relacions esporàdiques fins que s'enamora de Isaac, que la deixa per Irene. Després continua mantenint relacions esporàdiques i pateix una experiència traumàtica, la violència. Yoli coneix a Quino, el amor de la seva vida. Jan està enamorat de Paula des del primer episodi de la sèrie. La seva relació s'acaba quan ell marxa a la Xina i Paula comença una relació amb Cabano. Cova i Júlio estan molt de temps junts, però al final decideixen deixar la seva relació i Júlio acaba amb una noia neonazi. Isaac i Irene tenen una relació amb alts i baixos durant les tres temporades, fins que Isaac mor.

b) El consum de drogues per part dels adolescents

Les drogues són un dels temes més recurrents de la nostra societat, les preocupacions al voltant del seu consum estan a l'ordre del dia i els pares manifesten una profunda preocupació per elles. Però aquest no és el cas dels adolescents, segons l'injuve. En el informe sobre valors i identitats dels joves del 2008 s'observa que la preocupació dels joves per les drogues ha anat descendant paulatinament en els últims sis anys. Només el 8 % dels joves el considera un problema social. Els joves que el consideren un problema són els que estan en les primeres edats de la joventut, que és el moment associat al seu descobriment i als primers consums.

En la sèrie, les drogues gaudeixen d'un paper important, són protagonistes de distintes trames i algunes tenen un final tràgic. La situació més difícil es viu en la primera temporada, quan Rubén, el germà de Júlio, abandona al seu amic, Adrià, en un parc amb una sobredosi i aquest acaba en coma. Aquella nit, Rubén, Gorka i Adrià havien estat consumint moltes drogues i Adrià i Rubén van intentar violar a una noia. Adrià mor al cap d'uns mesos i Rubén, a causa de la culpa que sent, se suïcida.

Així mateix, al final de la primera temporada, es torna a viure una situació crítica amb les drogues. Clara troba droga a Gorka en la seva casa, li treu una part, la que troba, i deixa que ell i Ruth se'n vagin a la festa de l'institut. Gorka li dona ketamina, que Clara no ha trobat, a Ruth i aquesta quasi s'ofega en la piscina de Júlio per una sobredosi. Es ingressada al hospital i es recupera. Però Clara vol que Gorka s'allunyi de Ruth perquè pensa que és una mala influència.

Aquests són dos casos puntuals, però la sèrie utilitza la droga de manera recurrent. En quasi tots els capítols podem veure a Cabano i Gorka fumant porros en el wc de l'institut. Per tant, es normalitza el tema. D'altra banda, en les nombroses festes que fan els adolescents de l'institut, les drogues tenen un paper important. Sempre podem veure als joves consumint pastilles, cocaïna, etc.

El context familiar de l'adolescent moltes vegades guarda una estreta relació amb el consum de drogues per part del fill o filla. El temps que els pares i mares poden dedicar als seus fills, la seva formació acadèmica... són factors que poden ser determinats pel consum de drogues. També, si els adolescents han patit maltractaments físics o sexuals, normalment senten menyspreu per ells mateixos i actuen sense tenir en compte algunes conductes de risc. Gorka prové d'una família humil, la seva mare ha de passar moltes hores netejant cases per mantenir la família i Cabano es maltractat pel seu pare. Així mateix, els altres adolescents de la sèrie també en consumeixen i alguns tenen unes condicions familiars molt favorables.

c) El *bullying*

En els últims anys ha constituït un dels temes de preocupació principal en les institucions educatives, tant el *bullying* dirigit als companys de classe com als professors. Són nombroses les estratègies educatives que estan intentant portar-se a terme perquè aquest fenomen surti de les aules, però és un tema que està a l'ordre del dia i és molt difícil acabar amb ell. Directors de cinema com Corbacho y Juan Cruz han intentat plasmar el que el *bullying* suposa amb pel·lícules com

*Cobardes*³⁵. Aquest trasllat del problema a la gran pantalla demostra la importància que té avui en dia en la nostra societat.

En la sèrie, el *bullying* es representa diverses vegades i sempre cap allò *teòricament* diferent: l'homosexualitat i la immigració. Jan i Fer són els dos alumnes que pateixen *bullying* per part de Gorka i Cabano. El que reb un tractament més cruel és Jan, que, per ser xinès, és tractat de manera racista mitjançant insults i cops. En la primera temporada, Gorka i Cabano demanen a Jan que acusi a Olímpia de racista. Ell es nega i Gorka i Cabano l'agafen en el vestuari, el desvesteixen, el pinten amb esprai i el nugen. Fer el troba i li ho diu a Roque, que amenaça els agressors perquè no li facin res més. Però continuen amb les seves agressions, li cremen la motxilla i l'amenaquen perquè no estigui amb Paula.

Pel que fa a Fer, aquest és víctima d'insults i burles perquè és *gay*. Gorka i Cabano s'encarreguen de fer-lo sentir avergonyit de ser homosexual i es nega a ell mateix la seva sexualitat. En la tercera temporada, veurem un Fer molt segur d'ell mateix, que accepta la seva sexualitat sense dificultats i que fins i tot acaba sent amic de Gorka.

d) La bulímia

Un altre problema molt estès en la nostra societat és el de la bulímia i l'anorèxia. Els canons de bellesa exposen unes noies i uns nois que es caracteritzen per estar molt prims, i aquesta imatge s'associa al desig i l'èxit. Les noies són les que es veuen afectades per aquestes imatges ideals, principalment. En la nostra societat, són nombrosos els estudis que tracten aquest problema. L'injuve, en un estudi sobre salut i sexualitat dels adolescents del 2008³⁶, afirmava que malgrat ser els nois d'entre 20 i 29 anys els que compten amb majors nivells de sobrepès, és entre el grup de dones de 15 a 20 anys on la percepció de gordura està més extesa. Aquestes dades vénen a demostrar les diferències quant a la percepció social del pes entre els homes i les dones que operen en la nostra societat. Les noies joves assumeixen com a propis els models socials on la primesa és el patró de normalitat i simbolitza la bellesa.

A *Física o Química* hi apareix reflectit el problema en Ruth, una noia molt atractiva i amb un cos molt acorde a la seva edat i estatura, que comença a veure's grassa a causa dels diversos comentaris

³⁵ La pel·lícula, tracta el *bullying*, que està a l'ordre del dia. Per aquest motiu, alguns periòdics, com el país, van dedicar un article als directors i al film. Aquest es pot consultar en la web de el País (en línia): Corbacho y Cruz se ponen serios en Cobardes: http://www.elpais.com/articulo/cine/Corbacho/Cruz/ponen/serios/Cobardes/elpepuculcin/20070720elpepicin_4/Tes (13/07/2009)

³⁶ L'estudi es pot consultar en la pàgina del injuve, que s'ha citat anteriorment en la pàgina 70.

despectius que reb per part de Gorka. En la tercera temporada, Ruth començarà a ficar-se els dits en la boca per vomitar tot allò que menja de manera impulsiva, a causa de l'ansietat que li provoca la seva relació amb Gorka i les distintes situacions que ha anat vivint al llarg de les dos primeres temporades. A més, Gorka farà xantatge a David perquè segueixi amb aquest *bullying* psicològic a fi que Ruth torni amb ell, i això empitjorarà la situació. Ruth acabarà a l'hospital amb un greu problema alimentari i Clara la convencerà perquè vagi a una clínica especialitzada en el tema.

En la sèrie, aquesta clínica es retratada d'una manera molt particular. Sembla una presó per noies, on han de menjar i anar a w.c. vigilades per una infermera, no poden sortir... Ruth es desesperarà per aquest tancament i intentarà suïcidar-se. Cabano i Clara ho impedeixen.

Així mateix, Violeta representa el cas oposat. Una noia una mica grassa que es sent discriminada per aquest fet, però que no cau en la bulímia o l'anorèxia. Violeta utilitzarà el seu encant personal per conquistar el noi que li agrada, Júlio. Però Júlio, al principi, no vol acceptar el que sent per ella perquè esta grossa i els amics se'n riuen.

e) La identitat sexual: l'homosexualitat

La homosexualitat forma part de la identitat sexual i aquesta de la identitat del "jo". Per tant, és un punt clau en l'adolescència, on el jove ha de trobar-se a ell mateix i conèixer-se. En *Física o Química*, Fer es presenta com el personatge homosexual des de la primera temporada. Al principi, la seva pròpia acceptació és difícil. És una etapa en que els adolescents cerquen l'acceptació dels iguals, del grup de companys i en la sèrie gran part d'aquests no accepten l'homosexualitat, la titllen de diferent i de no natural. En base a això, al principi, el personatge cerca encobrir la seva homosexualitat amb noies, però Cova i Júlio l'animen a superar els tabús i a acceptar-se a ell mateix. A més, se sent atret pel seu amic Júlio, que és heterosexual i està enamorat de Cova, i això suposa un colp dur per Fer.

En la primera temporada, Fer, amb l'ajuda de Júlio, explica als seus pares que és *gay* i aquests ho accepten de molt bon agrat, de manera molt natural. No veuen cap problema amb l'orientació sexual del seu fill. Aquest fet ajuda molt a Fer a fer-se fort i poder fer front a les intoleràncies socials. Té el suport incondicional dels seus pares, que són un dels seus pilars bàsics.

Durant la segona i tercera temporada, veure'm un Fer molt convençut dels seus sentiments, amb molta autoestima i molta força per fer front a aquells que no toleren la seva identitat sexual. També veure'm un Fer que cerca noves experiències i noves relacions. Fer coneix un noi okupa amb qui té

una relació que acaba amb la propagació de la gravació d'un vídeo en què surten practicant el sexe.

Així mateix, en la tercera temporada adquirirà protagonisme David, un noi homosexual que no acceptat la seva sexualitat. La situació que l'envolta és l'oposada a Fer, ni els seus pares ni els seus amics estan disposats a donar-li suport. Es veu sol front l'acceptació de la seva identitat sexual i pretén amagar-ho als amics tenint relacions amb noies. Fer l'ajudarà a entendre que ha de ser ell mateix i que no pot passar-se la vida amagant-se. Al final, David desvetllarà als seus companys que és *gay* de manera espontània, besant a Fer davant de tots.

e) El maltractament del pare al fill

El sociòleg Rice afirma que la família és l'àmbit socialitzador per excel·lència en l'adolescència. En aquest aspecte, és important el seu estudi i tractament. En la sèrie, els pares gaudeixen d'un paper mínim. Per tant, és molt difícil conèixer les relacions que els protagonistes tenen amb l'entorn que més influència pot tenir sobre ells.

No obstant això, hi ha una relació molt crítica que es tracta amb profunditat al final de la primera temporada i al principi de la segona. És la relació paterno-filial entre Cabano i el seu pare. Cabano prové d'una família amb un nivell econòmic elevat. El seu pare no pot acceptar que el seu fill es fiqui en tants problemes i el maltracta físicament. Cabano acut a l'escola i demana ajuda a Irene, que ho explica a la directora per cercar una solució. El pare de Cabano es cridat per la direcció de l'escola i els explica que és el seu fill qui el maltracta a ell i a la seva dona i el denuncia perquè no pugui tornar a casa. La mare de Cabano és qui surt en la seva defensa i denuncia el pare perquè Cabano pugui tornar a casa. Cabano acaba vivint sol amb la seva mare i la seva economia familiar es veu molt perjudicada: ha de treballar per ajudar la seva família.

f) La violació

Una violació sempre és un fet molt traumàtic però en l'adolescència encara més.

Yoli es violada per un company de classe amb qui té una relació. Estan en un parc, ell la nuga per fer un joc i comença a treure-li la roba. Yoli li demana que s'ature, però ell no li fa cas i acaba forçant-la. Yoli passa per una etapa molt traumàtica, per les nits somia que ella és la culpable del que ha passat, que l'ha provocat, que s'ho ha buscat i que si va a la policia no la creuran. Irene intenta ajudar-la, l'acompanya a la comissaria, però al final Yoli desapareix i li demana que s'oblidi del tema. Té tanta por de dir-ho a la policia com als seus pares i amics, fins i tot té vergonya. Considera que ha corregut un risc, que estava en el lloc inadequat, se sent tant culpable com el violador.

Camille Paglia apareix citada en la teoria King Kong, de Virginie Despentes. Paglia proposa pensar la violació com un risc inevitable, inherent a la condició femenina (Despentes 2007: 37). Despentes afirma que la violació “es un riesgo que las mujeres deben tener en cuenta y deben correr si quieren salir de sus casa y circular libremente. Si te sucede, levántate, *dust yourself*, desempólvate, y pasa a otra cosa. Y si eso te da demasiado miedo, entonces quédate en casa de mamá y ocúpate de hacerte la manicura” (Despentes 2007: 36)

Yoli té por, sent que ella mateixa s'ho ha buscat i no és així, si ella no volia tenir relacions ell no hauria d'haver-la forçada. Yoli canvia la seva manera de vestir, la seva actitud amb els nois, la seva manera de ser per por a què li torni a passar. Està fent el que Despentes anomena amagar-se en casa i aquesta no és la solució. Així mateix, és molt significatiu que vulgui amagar-ho a la seva família, no confia en aquells que haurien de donar-li més suport. En el punt base de la seva seguretat. El seu germà és l'únic al que li ho conta i la solució que troba per ajudar la seva germana és pegar-li una pallissa al noi que l'ha violada.

Al final, veure'm un violador arrepentit i una noia violada que no accepta que ell s'autoinculpe per por al judici social i familiar.

f) El maltractament psicològic

Quasi cada dia escoltem pel televisor o llegim en els periòdics notícies sobre assassinats causats per la violència de gènere. Aquest és un altre problema social que està a l'ordre del dia. Normalment, aquestes notícies apareixen quan la violència ja ha arribat al seu punt màxim, la mort. No obstant això, hem de tenir en compte que hi ha molts tipus de violència, no només existeix la física, sinó que la violència psicològica també la pateixen moltes dones i homes per part de la seva parella.

El maltractament psicològic “es basa en comportaments intencionats, executats des d'una posició de poder i encaminats a desvalorar, produir dany psíquic, destruir l'autoestima i reduir la confiança personal. El seu patiment porta a la despersonalització, alhora que genera la dependència de la persona que els infligeix. El maltractador hi fa servir insults, acusacions, amenaces, crítiques destructives, crits, manipulacions, silencis, indiferències i menyspreus. Normalment, les dones són les víctimes”. No és un fenomen nou, però actualment són moltes les denúncies que se'n fan.

La relació de Ruth i Gorka comprèn aquestes característiques. Ruth cada vegada està més enganxada a Gorka, els seus insults i crits només fan que ella vulgui atendre més a les seves necessitats i s'humilie més per ell. Gorka fa que Ruth tingui dependència d'ell. En la primera temporada, Ruth acaba fent un *strip-tease* davant del cotxe del pare de Cabano perquè Gorka, que està liant-se amb Laura, torni amb ella. Cabano envia el vídeo a Clara i ella li demana que s'allunyi de Gorka. Gorka, fins i tot, aconsegueix que Ruth boicotege un treball propi que ha fet amb Jan perquè vol que aquest suspengui.

La relació de Ruth i Gorka té alts i baixos durant les tres temporades. En l'últim capítol, Gorka li explica a Ruth el xantatge que li ha fet a David perquè la tracte malament, i ella l'abandona tornant al centre on està interna. Allí intenta suïcidar-se.

Hi tenen lloc altres temes interessants, però seran tractats amb més profunditat en el treball final.

8.3. El context social

Física o Química vol representar la vida dels alumnes i professors de l'institut Zurbarán. El Zurbarán és un institut privat, per tant, no està a l'abast de tothom. Els seus membres han de pagar unes elevades quotes mensuals per poder estudiar allí. Aquesta contextualització ja ens diu molt sobre l'essència general de la classe social que representaran els adolescents. De manera general, els joves pertanyen a la classe mitja-mitja o mitja-alta. No obstant això, hi ha alguna excepció i, per tant, es representa també la classe mitja-baixa. En aquesta classe, alguna vegada els joves es veuen obligats a treballar, però és de manera puntual. Cap d'ells ha hagut d'abandonar els estudis per fer-ho. Per tant, tota l'adolescència representada és estudiant.

Júlio, Cabano i Ruth provenen de famílies adinerades. En la segona temporada, canviarà la situació de Cabano, la seva família té una empresa de construcció. El seu pare, que el maltractava, marxa de casa i Cabano ha de buscar treballs esporàdics per poder ajudar a la seva mare. No obstant això, en la tercera temporada trobem que no treballa i no sembla tenir massa problemes econòmics.

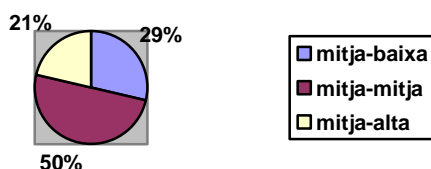
Pel que fa a la classe mitja-mitja, són la majoria dels adolescents de la sèrie: Isaac, Cova, Fer, Paula, Alma, David i Violeta. Els seus pares deuen tenir feines ben remunerades. En la sèrie, no se'ns explica de què solen treballar els pares dels adolescents, però es pot intuir el nivell econòmic familiar amb la presentació dels escenaris que en fa la sèrie. Les cases dels adolescents no pertanyen a la classe treballadora. Fàcilment es pot observar que tenen un nivell de vida més elevat.

La classe mitja-baixa està representada per Jan, Yoli, Gorka i Quino. Jan és xinés. Els seus pares van anar a Madrid cercant noves oportunitats. Tenen una tenda d'ultra marins i treballen més de 12 hores al dia. Jan els ha d'ajudar per les tardes i els caps de setmana. Yoli viu a les afores de la ciutat, al polígon, que normalment acostuma a ser un barri de classe treballadora. La seva mare és ama de casa i el seu pare camioner. El seu germà es a la presó i després, en la tercera temporada, treballa de cambrer al bar de l'institut.

La mare de Gorka treballa netejant l'institut. Gorka prové de família treballadora, però en cap moment de la sèrie veiem que represente aquesta classe. No necessita treballar, no està preocupat per l'economia familiar, etc.

Per últim, Quino és Llatino Americà. Viu amb la seva mare a casa dels seus oncles. Són de família molt humil però ell ha aconseguit una beca per estudiar al Zurbarán. Quino tampoc treballa.

Gràfic nº 13: Classe social personatges - Sèrie completa

A primera vista, sembla que totes les classes socials estan representades, però es veu clarament que tots els adolescents vesteixen amb roba de marca o tenen molta roba, tenen portatils i altres tecnologies, surten quan volen sense mostrar problemes de diners, poden convidar als companys a copes, consumeixen drogues cares, etc. Per tant, podria dir-se que de manera general, la sèrie ens aporta uns adolescents que pertanyen a la classe mitja-mitja i mitja-alta, encara que la gràfica ens mostre que també hi apareix la classe mitja-baixa.

8.4. L'entorn físic: els escenaris

Física o Química s'ambienta en Madrid. Els personatges són de distints barris de la ciutat i això ens ajuda a conèixer el món urbà en si.

Quasi totes les trames neixen del mateix institut, el Zurbarán. Per tant, el centre s'ha convertit en una espècie de personatge més. És el punt de partida. També apareixen les cases dels adolescents, on acostumen a fer festes o quedar per tenir relacions, i els bars o discoteques que solen freqüentar per anar de festa.

Una de les cases que més protagonisme ha adquirit durant les tres temporades és el pis de Irene, on han tingut lloc moltes trames. Ara, Violeta també viu allí i fins i tot ha estat escenari d'una festa.

9. FI D'ETAPA

Faig camins sense ruta,
eixida ni destí,
i encalço estels
que es perden per la Roda
que gira l'alta nit.

Atrapo estels que proven
de dur-me per camins;
però s'embrollen
confosos, perquè porten
el dubte molt endins.

Estels que a voltes ploren
i volen córrer amb mi.
Com s'equivoquen!
Més, tant i tant tremolen,
que no els ho goso dir.

Pels estels jo camino,
per ells precisament.

I pel seu dubte
em perdré mil vegades
sense dol ni lament.

Canvio les certeses
de temps, acumulades
sense profit
per la fosca grandesa
que em sospesa i amida
i que ve de la nit.

Ramon Minoves

Arribats a aquest punt, puc afirmar que la realització del projecte de recerca ha estat un camí llarg i complex que encara no ha acabat. Penso que Ramon Minoves descriu molt bé el que ha significat i significarà aquest projecte.

Tota recerca parteix de l'interès de l'investigador per un tema concret. A priori, l'elecció de l'objecte d'estudi pot semblar fàcil i de fet, moltes vegades ho és. No obstant això, una vegada has trobat l'entrada, el camí no és tan senzill. És un camí complicat, ple d'estels que intenten guiar-nos però que també ens ofereixen dubtes. Aquells temes que semblaven més clars, després han resultat ser alguns dels més complexos. L'investigador s'afronta a allò que s'ha descobert i el que està per descobrir dintre de l'àmbit d'estudi escollit. Per això, els estels poden guiar-lo a confondre'l.

L'objectiu general de l'investigador és descobrir i la descoberta moltes vegades és confusa. Aquest s'afronta i, en alguns casos, ofereix respostes a investigacions anterior. Minoves diu: Canvio les certeses de temps, acumulades sense profit per la fosca grandesa que em sospesa i amida i que ve de la nit. L'investigador ha de preocupar-se per allò que està en les penombres, allò que l'intriga i li provoca inquietud, allò que està per descobrir.

El projecte present, penso que parteix d'un objecte d'estudi que encara no ha sortit a la llum del sol. Les pautes principals de la recerca estan exposades, s'ha trobat l'entrada, però encara queda el camí. Els autors, estudiosos, tutors, etc., que ens envolten, seran els estels que ens ajudaran i guiaran. Però en alguns casos, també ens desorientaran. No obstant això, estan ahí per fer llum, són essencials i els necessitem.

Podem pensar en un possible destí a aquest viatge, però no estarem segurs fins que arribem. Ara s'han exposat les bases, s'ha preparat la ruta, però pot variar. Un investigador ha d'estar disposat a modificar la seva ruta a mesura que avança en el viatge.

Representació televisiva i percepció adolescent de les sèries dirigides als joves podria dir-se que és un fetus, està en la panxa de l'embarassada. L'investigador encara ha de documentar-se profundament i és conscient d'això. Hi ha manca tant de contextualització teòrica com d'experiència investigadora. Però es creu i s'espera que al llarg de la recerca, aquestes manques siguin paliades.

L'esperança i la paciència són el millor equipatge per afrontar aquest repte.

10. BIBLIOGRAFIA

- AGUADED GÓMEZ, J. I. *Televisión y telespectadores*. Grupo comunicar ediciones. 2000.
- AGUADED GÓMEZ, J. I. *Comunicación audiovisual en una enseñanza renovada. Propuestas desde los medios*. Huelva, Prensa y Educación. 1993.
- AGUINAGA, J. *Infancia y adolescencia: La mirada de los adultos*. Madrid. Ministerio de Asuntos sociales. 1991.
- AGUIRRE, J.M. y BISBAL, M. *La ideología como mensaje y masaje (2ª Edición)*. Caracas, Venezuela, Monte Ávila Latinoamericana. 1990.
- AGRET, J., COMELLAS M.J., FONT P., FUNES J. *Adolescents. Relacions amb els pares, les drogues, la sexualitat i el culte al cos*. Barcelona. Graó. Col·lecció Família i Educació. 2005.
- ALLEN, R. *Bursting bubbles: Soap Opera, audiences and the limits of genre*. En Seiter, E., Borchers, H., Kreutzner, G. y Warth, E. (eds.). *Remote Control: Television, Audiences and Cultural Power*. Londres: Routledge. 1989.
- APARICI, R. (coord.). *La revolución de los medios audiovisuales*. Madrid, De la Torre. 1993.
- ARNETT, J. J. *Adolescents uses of media for self-socialization*. En *Journal of Youth and Adolescence*. 1995
- BACKER, C. *Televisión, globalización e identidades culturales*. Barcelona. Paidós. 1999.
- BANGGLEY, J.P. y DUCK, S.W. *Análisis del mensaje televisivo*. 2ª Edición. Barcelona. Gustavo Gili. 1982.

- BANDURA, A. Teoría del aprendizaje social. Madrid. Espasa-Calpe, 1982.
- BANDURA, A. Y WALTERS, R.H. Aprendizaje social. Desarrollo de la personalidad. Madrid, Alianza, 1987.
- BARKER, C. y ANDRE, J. Did you see? Teenager Soap Talk and Gendered Identity. En Young Nordic Journal of Youth Research. 1996.
- BARRIOS, L. Familia y televisión. Monte Avila Editores. 1992.
- BAUDILLARD, J. De la seducción. Madrid. Cátedra. 1994.
- BECK, U. y BECK-GERNSHEIM, E. El normal caos del amor. Las nuevas formas de la relación amorosa. Barcelona. Paidós contextos – El roure. 2001.
- BELLI, GIOCONDA. La mujer habitada. (28ª ed.) Gebara. 2008
- BERRIO, J. Teoría social de la persuasión. Barcelona. Mitre. 1983.
- BORDIEU, P. Sobre la televisión. Anagrama. 1997.
- BUCKINGHAM, D. Public secrets. Eastenders and its Audience. Londres BFI. 1987.
- BURGELIN, O. La comunicación de masas. Barcelona, A.T.E. 1984.
- CALLEJO GALLEGO, J. La audiencia activa. El consumo televisivo: discursos y estrategias. Siglo 21 de España Editores. 1995
- CARTER, R. El nuevo mapa del cerebro, RBA Libros, Col. Integral, Barcelona. 2002
- CASA, F. Preferències i expectatives dels adolescents relatives a la televisió de Catalunya. Barcelona-Girona, CAC i Institut de Recerca sobre la Qualitat de vida dels infants de la Universitat de Girona.
- CASTAÑARES, W. La televisión moralista. Valores y sentimientos en el discurso televisivo. Fragua Comunicación.
- CEBRIÁN DE LA SERNA, M. La televisión. Creer para ver. La credibilidad infantil frente a la televisión. Una propuesta de intervención didáctica. Málaga. Clave Aynadamar. 1992.
- CEBRIÁN HERREROS, M. Introducción al lenguaje de la televisión. Madrid. Pirámide. 1978.
- COLEMAN, J.C. Psicología del adolescente. Madrid. Ediciones Morata. 1985.
- COLOMBO, F. Televisión: la realidad como espectáculo. Barcelona. Gustavo Gili. 1976.
- COLOMBO, F. Rabia y televisión. Reflexiones sobre los efectos imprevistos de la televisión. Barcelona. Gustavo Gil. 1983.
- CONSELL DE L'AUDIOVISUAL DE CATALUNYA, QUADERN del CAC. El llibre blanc: l'educació en l'entorn audiovisual. 2003.
- CONSELL DE L'AUDIOVISUAL A CATALUNYA. Televisió i immigració. Núm. 23 (setembre del 2005 – Abril del 2006).
- CONTRERAS, J.M. La programación infantil en televisión, en Infancia y sociedad. 1992.
- CHALVON, M., CORSET, P. Y SOUCHON, M. El niño ante la televisión. Barcelona. Juventud.

1982.

- DAMASIO, A. El error de Descartes. La emoción, la razón y el cerebro humano, Crítica. Grijalbo Mondadori, S. A., Col. Drakontos, Barcelona. 1996
- DAMASIO, A. En busca de Spinoza. Neurobiología de la emoción y los sentimientos, Crítica. Barcelona. 2005
- DESPENTES, V. La teoría King Kong. Editorial melusina. 2007.
- ECO, U. Apocalípticos e integrados ante la cultura de masas. Barcelona. Lumen.1977
- ECO, U. TV: La transparencia perdida, en la estrategia de la ilusión. Barcelona. Lumen. 1983/1986
- EHMER, H.K. y otros. Miseria de la comunicación social. Elementos para una crítica de la industria de la conciencia. Barcelona. Gustavo Gil. 1977.
- ELZO, J. El silencio de los adolescentes. Lo que no cuentan a sus padres. Madrid. Ediciones Temas de hoy. 2000.
- ELZO, J. La educación del futuro y los valores. Barcelona. Fundació Jaume Bofill i fundació UOC. 2004
- ELZO, J. La voz de los adolescentes. PPC Ediciones. 2008
- ERIKSON, E. Identidad, juventud y crisis. Madrid. Tarros Ediciones.
- ERIKSON, E. Sociedad y adolescencia. México, Siglo XXI.
- FERNÁNDEZ, J. El consumidor adolescent. Televisió, marques i publicitat. Saragossa Universitat, Autònoma de Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, Universitat de València. Col·lecció Aldea Global. N°12.
- FERRÉS I PRATS, J. La educación como industria del deseo. Un nuevo estilo comunicativo. Gedisa editorial.
- FERRÉS I PRATS, J. Televisión subliminal. Socialización mediante comunicaciones inadvertidas. Paidós. Papeles de Pedagogía. 1996.
- FERRÉS I PRATS, J. Televisión y educación. Ediciones Paidós Ibérica, S.A. Col. Papeles de Pedagogía. Barcelona. 1994.
- FIGUERAS, M. Tesi doctoral.(en línia). Premsa juvenil femenina i identitat corporal. Barcelona. Maig 2005 : <http://www.tesisexarxa.net>.
- FISHERKELLER, J. Everyday learning about identities among young adolescents in television culture. En Anthropology and Education Quaterly. 1997
- FLAQUER, L. El destino de la familia. Barcelona. Ariel. 1998
- FRANÇA, M. Tesi doctoral. (en línia) La contribución de las series juveniles de televisión a la formación de la identidad en la adolescencia. Barcelona 2001. <http://tesisexarxa.net>.
- FUNES, J. Arguments adolescents: el món dels adolescents explicat per ells mateixos. Barcelona. Fundació Jaume Bofill; Secretaria General de Juventut. 2005.

- GALBRAITH, J. K. La cultura de la satisfacción. 4ª ed. Barcelona. Ariel. 1992.
- GARCÍA MATILLA, A. Una televisión para la educación. La utopía posible, Gedisa Editorial. Barcelona. 2003.
- GARCÍA MATILLA, E. Subliminal: escrito en nuestro cerebro. Madrid. Bitácora.1990.
- GIDDENS, A. La transformación de la identidad. Madrid. Cátedra, 3ªed. 1992.
- GIL CALVO, E. Los depredadores audiovisuales. Juventud urbana y cultura de masas. Madrid, tecnos. 1985.
- GIL DE MURO, E.T. Televisión y familia. El hogar, entre la agresión y la cultura. Madrid. PPC. 1984
- GOMBRICH, E.H.; HOCHBERG, J. y BLACK, M. Arte, percepción y realidad. Barcelona. Paidós. 1983.
- GONZÁLEZ, J.L. Persuasión subliminal y sus técnicas. Madrid. Biblioteca Nueva. 1988.
- GRAVITZ, A. y POZO, J. Niños, medios de comunicación y su conocimiento. Barcelona. Herder. 1994.
- GREENBERG, B., BUERKEL-ROTHFUSS, N., NEUENDORF, K. y HENDERSON, L. The soaps: What's on and Who Cares? En Journal of Broadcasting. 1982.
- GREENFIELD, P.M. El niño y los medios de comunicación. Madrid. Morata.1985.
- GREIMAS, A.J. Del sentido II. Ensayos semióticos. Madrid. Editorial Gredos. 1989.
- GROOMBRIDGE, B. La televisión y la gente. Caracas. Monte Ávila. 1976.
- HALLORAN, J. Los efectos de la televisión. Madrid. Editorial Nacional. 1974.
- HAVINGHURST, R.J. Development tasks and education, New York, Mc.Kay. 1972.
- HODGE, B. y TRIPP, D. Los niños y la televisión. Barcelona. Planeta. 1988.
- HOPKINS, J.R. Adolescencia. Años de transición. Madrid: Piràmide. 1987
- IGLESIAS, F. La televisión dominada. Madrid. Rialp. 1990
- JENSEN, K.B. y JANKOWSKI (Eds). Metodologías cualitativas de investigación en comunicación de masas Bosc. Comunicación. 1993.
- JONES, E. G. La magia de la Televisión. Barcelona. Plaza y Janés. 1981.
- KAGELMANN, H. J. y WENNINGER, G. Psicología de los medios de comunicación. Barcelona. Herder. 1986.
- KEY, W.B. Seducción subliminal. Buenos Aires. Vergara y Diana. 1991.
- KIERTZ, A. Para analizar los mass media. Valencia. Fernando Torres Editor. 1976.
- KIMMEL, D.C. y WEINNER, I.B. La adolescencia: una transición del desarrollo. Barcelona. Ariel.
- KÜBLER, H. D. y WÜRZERBERG, H. G. <<La televisión>>, en Kagelmann, H.J. y Wenninger, G. 1986. Psicología de los medios de comunicación. Barcelona. Herder. 1986.
- LACALLE, C. El espectador televisivo. Los programas de entretenimiento. Gedisa editorial.

2001.

- LEDIBERDER, A. y COSTE-CERDÁN, N. Romper las cadenas. Introducción a la post-televisión. Barcelona. Gustavo Gil. 1990.
- LEDOUX, J. El cerebro emocional, Editorial Ariel y Editorial Planeta, Col. Documento, Barcelona. 1990
- LEDOUX, J. Synaptic self: how our brains become who we are. Viking Press, New York. 2002
- LEÓN, J.L. Persuasión de masas. Psicología y efectos de las comunicaciones sociopolíticas y comerciales. Bilbao. Deusto. 1992.
- LIPOVETSKY, G. La era del vacío. Ensayos sobre el individualismo contemporáneo. 4º ed. Barcelona. Anagrama. 1990a.
- LIPOVETSKY, G. El imperio de lo efímero. La moda y su destino en las sociedades modernas. Barcelona. Anagrama. 1990b.
- LÓPEZ FUENTETAJA, ANA M^a Y CASTRO MASÓ, ÁNGELES. Adolescencia. Límites imprecisos. Alianza editorial.
- LÓPEZ-PUMAREJO, T. Aproximación a la telenovela. Dallas/Dinasty/Falcon Crest. Madrid. Cátedra. 1987.
- LORENZO CELILCES, F. La televisión. Barcelona. Salvat. 1974.
- LURIA, A. R. Sensación y percepción. 3º ed. Barcelona. Martínez Roca. 1985.
- MANDER, J. Cuatro buenas razones para eliminar la televisión. Barcelona. Gedisa.1981.
- MARCIA, J. Identity in adolescence. En: J. Adelson (ed.) Handbook of adolescent psychology. Nueva York. Wiley 1980.
- MARCUSE, H. Eros and civilisation. A philosophical inquiry into Freud. Londres. Ark Editions 1987
- MARIET, F. Déjenlos ver la televisión. Barcelona. Urano. 1993.
- MATURANA, H. Emociones y Lenguaje en Educación y Política, (7ª ed.) Dolmen Ediciones, Santiago de Chile. 1997
- MAY, R. La necesidad del mito. Barcelona. Paidós. 1992.
- MCLUHAN MARSHALL, Comprender los medios de comunicación. Las extensiones del ser humano. 1a ed. Colección de bolsillo. Barcelona. 2008.
- McQUAID, D. Sociología de los medios masivos de comunicación, 3ªreimp. Buenos Aires. Paidós. 1979.
- McQUAID, D. Introducción a la teoría de la comunicación de masas. Barcelona. Paidós. 1983.
- MEDINA, P. (en línea) Violència simbòlica i models amorosos en la ficció televisiva seriada per al consum adolescent. Estudi de cas de Porca Misèria:
<http://cac.cat/web/recerca/estudis/l1listat.jsp>. 2007

- MICHEL, G. Para leer los medios. Prensa, radio, cine y televisión. México. Trillas. 1990.
- MOLES, A. y otros. La comunicación y los mass media. Bilbao. Mensajero. 1975.
- MONTERO RIVERO, Y. Televisión, valores y adolescencia. Barcelona. Gedisa editorial. 2006
- MORAGAS SPÀ, M. De 8a cargo de), Sociología de la comunicación de masas. Barcelona. Gustavo Gil. 1979.
- MORENO, AMPARO. L'adolescència. Editorial UOC. 2006
- MYERS, D. G. Psicología social. 2ªed. Madrid, Mérida Panamericana. 1991.
- NOELLE-NEUMANN, E. La espiral del silencio. Opinión pública: nuestra piel social. Barcelona. Paidós. 1995.
- PÉREZ TORNERO, J. M. <<La renovación del discurso sobre televisión y jóvenes>>, en Infancia y sociedad. n.7. Madrid. 1991.
- PEYRÚ, G. Papá, ¿Puedo ver la tele?. Buenos Aires. Paidós. 1993.
- PIAGET, J. La construcción de lo real en el niño. Crítica, Barcelona. 1990
- PINES, M. Los manipuladores del cerebro. 2ª ed. Madrid. Alianza. 1981.
- PORCHER, L. L a escuela paralela. Buenos Aires. Kapelusz. 1976.
- POSTMAN, NEIL. Divertir-nos fins a morir. El discurs públic a l'època del "show-business". Barcelona. Llibres de l'Índex. 1990.
- PUNSET, E. El alma está en el cerebro. Radiografía de la máquina de pensar, Santillana, Madrid. 2006
- REIG, R. La mente global. Madrid. Librerías/Prodhufi. 1994.
- RICE, F.P. The adolescent. Development, relationship and culture. Boston, Allyn & Bacon. 1999.
- RICO, L. La TV fábrica de mentiras. Madrid. Espasa-Calpe. 1992.
- RODA FERNÁNDEZ, R. Medios de comunicación de masas. La influencia en la sociedad y en la cultura contemporánea. CIS (Centro de investigaciones sociológicas). 1989.
- RODRÍGUEZ, FÉLIX. Comunicación y cultura juvenil. Madrid, Ariel. 2002.
- RODRÍGUEZ MÉNDEZ, J.M. Los teledictos. Barcelona. Laia. 2ªed. 1973.
- SÁNCHEZ NORIEGA, J. L. Crítica de la seducción mediática. Madrid. Tecnos. 1997.
- SILVERSTRONE, ROGER ¿Por qué estudiar los medios? Amorrorta Ediciones. 2004.
- SILVERSTRONE, ROGER. Televisión y vida cotidiana. Buenos Aires. Amiorrortu. 1996.
- TUBERT, S. La experiencia del cuerpo y la sexualidad en la adolescencia. En; M.A. González de Chávez (comp.) Subjetividad y ciclos vitales de las mujeres. Madrid. Siglo XXI. 1999
- VEIRAT-MASSON y DAYAN D. Espacios públicos en imágenes. Gedisa editorial. 1996.
- VILCHES, L. La lectura de la imagen. Prensa, cine, televisión. Barcelona. Paidós. 1983.
- VILCHES, L. La televisión. Los efectos del bien y del mal. Paidós Comunicación. 1993.
- VIVES MASDEU, M. La representació dels adolescents en les telenovel·les de producció

pròpia de TV3. Estudi publicat en el CAC (Cac.cat).

WIMMER, R.D. y DOMINICK, J.R. La investigación cinética de los medios de comunicación.
Una introducción a sus métodos. Barcelona. Bosh Comunicación. 1996.